

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Івано-Франківський інститут менеджменту
Кафедра обліку та фінансів

**Формування консолідованої фінансової звітності підприємства та її
використання в управлінні**

Спеціальність 8.03050901 – Облік і аудит

Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр»

Студента групи ОПзмі-51
Равнушкіна М. О.

(підпис)

Науковий керівник
к.е.н., С.В. Рудейчук

(підпис)

Дипломну роботу допущено до
захисту

«__» _____ 2013 р.
Завідувач кафедри обліку та фінансів
д.е.н., професор Л.М.Алексеєнко

(прізвище, ініціали)

(підпис)

Івано-Франківськ – 2013

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КОНСОЛІДОВАНОЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ	8
1.1. Сутність консолідованої фінансової звітності як об'єкта обліково- аналітичної категорії	8
1.2. Місце консолідованої фінансової звітності у системі бухгалтерського обліку та її роль в управлінні підприємством.....	23
1.3. Гармонізація консолідованої фінансової звітності: міжнародний досвід та українська практика	32
Висновки до 1 розділу.....	43
Розділ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ СКЛАДАННЯ КОНСОЛІДОВАНОЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ.....	45
2.1. Формування облікової політики в частині організації підготовчих та виконавчих процедур при складанні консолідованої фінансової звітності	45
2.2. Порядок елімінування (виключення) впливу внутрішньогрупових операцій на показники консолідованої фінансової звітності.....	62
2.3. Особливості використання методу участі в капіталі при консолідації фінансової звітності.....	79
Висновки до 2 розділу.....	89
Розділ 3. АНАЛІЗ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ КОНСОЛІДОВАНОЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	91
3.1. Аналіз консолідованої фінансової звітності як основний об'єкт для прийняття управлінських рішень	91

3.2. Прогнозування показників консолідованої фінансової звітності при обґрунтуванні управлінських рішень	107
Висновки до 3 розділу.....	112
ВИСНОВКИ.....	115
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	119
ДОДАТКИ.....	131

Вступ

Актуальність теми. Для можливості успішно працювати в умовах конкуренції та реалізовувати великі фінансово-промислові проекти, підприємства прагнуть об'єднуватись у групи підприємств за галузевим, територіальним чи іншим принципом. Такі підприємства пов'язані економічно, але водночас залишаються самостійними юридичними особами – концерни, холдингові фірми, в яких одна компанія, що називається головною, чи материнською, контролює одну або декілька інших.

В Європі (Німеччині, Італії та Франції), США та, зокрема, в східній економіці такі структури займають головні позиції в більшості галузей економіки. Так, основою економіки Японії є такі провідні фінансово-промислові групи – «Міцубісі», «Міцуй», «Сутімото», «Санва», «Фуе», «Дай-іте-канге». Підприємства, які входять до їх складу, забезпечують більш ніж половину загальних продажів у важливих галузях промисловості та здійснюють більш ніж половину експортно-імпортних операцій, а їх частка в імпорті окремих, в основному науко-ємних товарів, досягає 90 %.[24].

В Україні до найбільших господарських об'єднань можна віднести авіабудівний концерн “Антонов”, автобудівельну корпорацію “УкрАВТО” та “Агро-Союз”, Український автомобільний холдинг, Авто-альянс, торфовидобувний концерн “Укрторф”, нафтогазовий концерн “Галнафтогаз” та “Нафтоенерго”, концерн “Ядерне паливо”, “Укрспирт”, ТОВ «Українські аграрні інвестиції», ВАТ «Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча», Агрохолдинг «Мрія»[90], ПрАТ “СКМ” – українська група підприємств [87].

Як бачимо об'єднання підприємств здійснюють вагомий вплив на економіку країни. Суспільство, в тому числі інвестори та, загалом, зацікавлені особи, потребують достовірної та своєчасної інформації про результати господарювання об'єднаних груп. Консолідована фінансова звітність повинна розкривати інформацію про загальний фінансовий стан, результати господарської діяльності і рух грошових коштів групи як єдиної економічної

одиниці. Вищевикладене зумовлює актуальність теми дослідження, його мету та основні завдання.

Потрібно відзначити вагомий внесок у розробку загально-теоретичних та методичних положень, пов'язаних з формуванням консолідованої фінансової звітності підприємства таких вітчизняних вчених як С.Ф. Голова, В.М.Костюченко, Г.В. Уманціва, М.Г. Чумаченко, Є.В. Мниха, І. Чалого, М. Зінківського, Л.В. Чижевської, П.Є. Житнього, М.Р. Лучко, В.П. Онищенко, О.І. Пилипенко.

Однак ряд проблем, пов'язаних з формуванням фінансової звітності груп підприємств та її змісту, процедурою елімінування внутрішньогрупових операцій залишаються неврегульованими, крім того допускається синонімізми понять і визначень пов'язаних з консолідованою фінансовою звітністю.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та розмежуванні поняття “консолідована” і “зведена” фінансова звітність, дослідженні науково-методичних підходів до обліку та порядку елімінування (виключення) впливу внутрішньогрупових операцій на показники консолідованої фінансової звітності, та розробки практичних рекомендацій щодо проведення аналізу та прогнозування показників консолідованої фінансової звітності. Досягнення поставленої мети зумовлене вирішенням наступних завдань:

- дослідити економічну сутність поняття консолідована фінансова звітність, та причини, що зумовлюють ототожнення її зі зведеною фінансовою звітністю,
- визначити особливі принципи формування консолідованої фінансової;
- встановити місце консолідованої фінансової звітності у системі бухгалтерського обліку та її роль в управлінні підприємством;
- розглянути особливості відображення в консолідованій фінансовій звітності інформації про об'єднання підприємств (гудвіл, частка меншості, елімінування внутрішньогрупових операцій);

– дослідити систему аналітичних показників для проведення аналізу та прогнозування показників консолідованої фінансової звітності.

Об'єктом дослідження є процес формування консолідованої фінансової звітності взаємопов'язаних суб'єктів господарювання.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних і практичних питань пов'язаних зі складанням консолідованої фінансової звітності та методичних підходів для поведення аналізу і прогнозування показників консолідованої фінансової звітності.

Методи дослідження. При написанні дипломної роботи було використано такі методи: індукції та дедукції, теоретичного узагальнення, порівняльного аналізу, абстрактно-логічного підходу та спостереження.

Інформаційною базою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних вчених у сфері теорії формування консолідованої фінансової звітності, закони України, положення (стандарти) бухгалтерського обліку, інші вітчизняні нормативні акти, міжнародні стандарти бухгалтерського обліку і фінансової звітності, матеріали наукових конференцій і семінарів; офіційні матеріали міжнародних агенцій та компаній, матеріали Державного комітету статистики України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вивченні теоретичних та методичних прийомів формування консолідованої фінансової звітності за національними стандартами, у розробці рекомендацій щодо вдосконалення складання фінансової звітності консолідованих груп українських підприємств, і створенні інформаційної бази економічних показників (коефіцієнтів) для проведення аналізу та прогнозування.

У практичних дослідженнях було одержано такі результати:

- з'ясовано економічну суть поняття “консолідована фінансова звітність”;
- визначено організаційні відмінності консолідованої та зведеної фінансової звітності, та причини, що зумовлюють їх ототожнення,
- окреслено шляхи гармонізації національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку;

- означено специфічні показники консолідованої фінансової звітності для проведення аналізу та прогнозування.

- встановлено порядок виключення внутрішньогрупових операцій та їх вплив на консолідовану фінансову звітність, та облік інвестицій за методом повної консолідації та за методом участі в капіталі”.

Структура та обсяг роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 111 найменувань, додатків. Загальний зміст роботи викладений на 107 сторінках друкованого тексту, містить 11 таблиць, 11 рисунків, 9 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КОНСОЛІДОВАНОЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

1.1. Сутність консолідованої фінансової звітності як об'єкта обліково-аналітичної категорії

Необхідність представлення консолідованої звітності в Україні викликана появою холдингових компаній, концернів, інших груп, а також акціонерних товариств зі значною кількістю дочірніх підприємств. Представлення консолідованої звітності стало можливим з прийняттям П(с)БО "Консолідована фінансова звітність" від 30.07.99р. До цього моменту групи підприємств, пов'язаних між собою системою участі, складали зведену звітність за традиційною методикою з використанням елементів консолідації.

Вперше консолідована звітність з'явилась у США напочатку ХХ століття, коли характерною особливістю економічного розвитку того періоду стали об'єднання та придбання одних підприємств іншими. В результаті таких процесів утворювалися економічні гіганти. Американська компанія в 1901 році "United States Steel Corporation" стала першою в світі компанією, яка опублікувала консолідовану фінансову звітність [99, с. 148]. Аудитор А.Л. Дікінсон розробив перший консолідований баланс, основна ідея якого в економічній єдності взаємозв'язаних компаній, тобто підприємства, які входять до групи, розглядаються не як окремі юридичні особи, а як члени нового економічного утворення – єдиної групи. Саме при складанні консолідованої фінансової звітності виникла необхідність в гармонізації та стандартизації облікових принципів та правил, в узгодженні облікових стандартів різних країн. Тому доречно М.Л. Шнейдман висловив думку, що "консолідований баланс вважається передвісником створення МСФЗ" [109].

Необхідність складання консолідованої фінансової звітності в Україні виникла у зв'язку з переходом від планової економіки до ринкової та появою холдингових компаній, концернів, промислово-фінансових груп, акціонерних товариств, що мають значну кількість дочірніх, асоційованих підприємств,

інших об'єднань підприємств, як новостворених, так і створених у результаті приватизації та реорганізації державних великих підприємств та їх об'єднань. Вимога щодо обов'язкового складання консолідованої фінансової звітності з'явилась у 1999 р. з прийняттям Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16.07.1999 р. № 996 та стосується підприємств, що мають дочірні підприємства. До суб'єктів, які повинні оприлюднювати річну консолідовану фінансову звітність згаданий Закон відносить відкриті акціонерні товариства, підприємства, що є емітентами облігацій, банки, інвестиційні компанії, кредитні спілки, страхові компанії та інші фінансові установи. Про обов'язкове складання консолідованої фінансової звітності згадується також у ст. 9 Закону України "Про холдингові компанії в Україні" від 15.03.2006 р. N 3528-IV та ст. 1 Закону України "Про промислово-фінансові групи в Україні" від 21.11.1995 р. № 437/95-ВР.

Дані Держкомстату свідчать про те, що в Україні кількість суб'єктів господарювання, які мають складати консолідовану фінансову звітність, відносно зростає, враховуючи наслідки фінансової кризи 2008р. Так, у 2012 році у порівнянні з 2010 роком кількість дочірніх підприємств зменшилась на 280 одн., проте кількість асоціацій зросла на 89 одн, а кількість корпорацій на 21 одн. (табл. 1.1).

Визначити економічну основу консолідованої фінансової звітності, а також дати характеристику її об'єкту можна через розгляд сутності взаємовідносин між підприємствами, що призводять до необхідності складання консолідованої звітності, зумовлюють інформаційну спрямованість такої звітності та вибір того чи іншого методу консолідації показників первинних звітів.

Таблиця 1.1

**Кількість дочірніх підприємств та об'єднань підприємств в Україні
в 2010-2012 рр.**

Організаційно-правова форма	2009р	2010р.	2011р.	2012р.
*Дочірнє підприємство	18000	18220	18400	17720
*Асоціація	31107	31104	31105	31196
Корпорація	831	828	831	852
Консорціум	93	93	93	93
Концерн	311	312	312	359
*Холдинги	165	150	152	156

- []'язані суб'єкти господарювання, з консолідацією рахунків та фінансовою звітністю

складено за матеріалами Державного комітету статистики України.[72].

В сучасній економіці створення взаємопов'язаних суб'єктів господарювання може виникати шляхом придбання контрольного пакету акцій інших підприємств, взаємного обміну акцій, виділення з одного підприємства інших. В Україні групи утворювалися також внаслідок процесів роздержавлення та реорганізації державних об'єднань підприємств, що існували за часів планової економіки. Проте всі ці способи створення взаємопов'язаних суб'єктів господарювання можна звести до двох основних форм – злиття та придбання.

Віднесення об'єднання підприємств до злиття чи придбання залежить від характеру угоди. Виходячи з визначень, що наводяться в П(С)БО 19 “Об'єднання підприємств” злиття передбачає створення нової юридичної особи або приєднання підприємств до головного підприємства. В той час як, при придбанні відбувається ліквідація придбаного підприємства або набуття контролю над ним. При злитті власники (акціонери) підприємств ніби об'єднуються, здійснюючи контроль над усіма чистими активами об'єднаних підприємств. При придбанні ж відбувається зміна власників підприємства, яке придбається, або ж передача ними контролю за чистими активами, тобто шляхом продажу такої частки статутного капіталу, що забезпечує контроль за

операційною, фінансовою та інвестиційною політикою підприємства. При цьому такий спосіб утворення групи як поява підконтрольних підприємств шляхом їх виділу з головного або створення спільних чи асоційованих підприємств, можна також розглядати як різновид придбання, так як, по-суті, придбавається частка в капіталі новоствореного підприємства.

Між об'єднаними підприємствами формується система преференційних відносин, наприклад, встановлення трансфертних цін, що відрізняються від ринкових, взаємне субсидування, кредитування на умовах, що є більш вигідними у порівнянні з загальними. У такому разі первинна фінансова звітність відображає результати господарських операцій не тільки між зовнішніми по відношенню до групи підприємствами, але й містить результати внутрішньогрупових операцій. Як наслідок, дані про активи, капітал, зобов'язання та фінансові результати у звітності окремих підприємств не дозволяють користувачу, який не має інформації про взаємовідносини пов'язаних підприємств, об'єктивно оцінити фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів. Таким чином, первинна звітність окремого підприємства не забезпечує користувачів усією інформацією, що необхідна для прийняття управлінських рішень. Тому постає потреба у консолідованій фінансовій звітності як системи показників, що дозволяє оцінити загальне фінансове становище та фінансовий результат групи, отримати загальну інформацію про доходність та рух грошових коштів групи. Економічною основою консолідованої фінансової звітності є концепція збереження фінансового капіталу власника, виходячи з чого перед нею постають такі завдання:

- відобразити структуру власності на капітал та чисті активи, що дозволяє визначити належну власникам частку у фінансових результатах і вартість чистих активів підприємств, а також оцінити приріст їх капіталу;

- відобразити фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів групи пов'язаних підприємств без результатів внутрішньо групових

операцій, що забезпечує відображення такої групи як єдиної умовної економічної одиниці.

Порядок складання консолідованої фінансової звітності для промислово-фінансових груп регулює Порядок ведення консолідованого бухгалтерського обліку промислово-фінансовими групами, затверджений Наказом Міністерства фінансів України № 61 від 24.03.2000 р.. Другим рівнем державного регулювання організації та процесу складання консолідованої фінансової звітності є П(С)БО 20 “Консолідована фінансова звітність”, що взаємопов’язаний з П(С)БО 19 “Об’єднання підприємств”, який визначає порядок відображення в обліку і звітності придбання та злиття підприємств.

Загальні теоретичні підходи щодо формування консолідованої фінансової звітності та її стандартизації досліджували такі вітчизняні вчені: С.Ф. Голов, В.М.Костюченко, Г. Мельник, Г. Уманців, І. Чалий, М. Зінківський, Л.В. Чижевська [14]. Незважаючи на те, що методологічні засади складання консолідованої фінансової звітності знайшли відображення в Україні в нормативно-правових документах, на даний час не існує детально розробленої методики консолідації фінансової звітності, уніфікованих рекомендацій щодо складання такої звітності. С.Ф. Голов, на умовному прикладі розглянув методику консолідації фінансової звітності, запропонував систему коригуючих проведень [27, с. 834-838], та розглянув метод пропорційної консолідації та метод участі в капіталі для спільно контрольованих суб’єктів господарювання [29; 26, с. 664-668].

У праці О.В. Калюги висвітлюються питання контролю за правильністю обліку об’єднань підприємств та складанням консолідованої фінансової звітності [56, с. 144-172].

Одною з перших методик складання консолідованої фінансової звітності в Україні розглянула у публікаціях Р.С. Коршикова [50; 51]. В.М. Костюченко детально розглянула методологічні засади, методику консолідації звітності в контексті порівняння національних П(С)БО та МСФЗ, а також Четвертої та Сьомої Директив ЄС [27, с. 812-855;]. Питання організації бухгалтерського

обліку в об'єднаннях підприємств в Україні розкрив в монографії В.Г. Уманців, де зокрема розглядає функціонування холдингів та промислово-фінансових груп, сформулював основні принципи обліку та звітності в групах підприємств, навів методику обліку фінансових інвестицій у дочірні та асоційовані підприємства [99].

Серед зарубіжних досліджень даної тематики вагомими є роботи російських вчених. Так, В.С. Плотніков і В.В. Шестакова приділяють значну увагу методиці консолідованого обліку як нового розділу бухгалтерського обліку, аналізують порядок управлінського обліку в холдингових структурах [76]. С.І. Пучкова дає розгорнуту характеристику консолідованої фінансової звітності та наводить методологічні основи її складання та численні практичні приклади [88]. У своєму практичному посібнику А.А. Матвеев та В.П. Суйц розглянули проблеми складання внутрішньогрупової звітності як допоміжної при проведенні процедур консолідації [64]. Серед західних вчених найбільш детально методика консолідації фінансової звітності розглянута в практичних посібниках П. Вернімена, Г. Велша і Д. Шорта, П. Деланея (у відповідності з ЗПБО США) [19; 109; 108].

Аналіз теоретичних та практичних доробок вітчизняних науковців сучасності свідчить про неоднозначність підходів до визначення сутності консолідованої фінансової звітності, яке пояснює мету та місце даного виду звітності серед інших видів звітності. Так одна група науковців відстоює підхід, що застосований у Законі України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” та П(С)БО 1, за яким консолідована фінансова звітність, як фінансова звітність, що відображає фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів юридичної особи та її дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці [93]. Ф.Ф. Бутинець [11, с. 573-574], Ю.-А. Верига [41, с. 261], С.Ф. Голов та В.М. Костюченко [27] В.Г. Швець [103, с. 270] аргументують визначення дане в П(С)БО 1. Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України констатує, що консолідована фінансова звітність містить показники річної фінансової

звітності учасників консолідованої групи відповідно до периметра консолідації. Під периметром консолідації розуміється коло підприємств, звітність яких за спеціальними методами консолідації включається до консолідованої фінансової звітності (див.табл.2.2.). Як методи консолідації розглядаються повна консолідація та метод участі в капіталі[43].М.Т. Білуха [5, с. 444] розглядає консолідовану фінансову звітність, як зведену фінансову звітність материнського (холдингового) підприємства та дочірніх підприємств, та зазначає, що консолідовану фінансову звітність складають корпорації, концерни та інші господарські утворення.М.С. Пушкар[89, с. 597-607] розглядає консолідовану фінансову звітність як таку, що складається у випадку, коли група підприємств об'єднується і складається з материнського і дочірніх підприємств. Консолідовану фінансову звітність подає материнське підприємство. До неї включаються показники фінансової звітності всіх дочірніх підприємств.Г.В. Уманців [99, с. 103, с. 162] хоча й прямо не називає звітність, складену за методом участі в капіталі, консолідованою, зазначає, що “учасниками групи є, з одного боку головне підприємство, а з іншого – дочірні та асоційовані підприємства” [99, с. 103]. А консолідовану фінансову звітність визначає як систему показників, що характеризують майновий та фінансовий стан групи підприємств на звітну дату і фінансові результати діяльності її діяльності у звітному періоді. Учасниками групи є, з одного боку головне підприємство, а з іншого – дочірні і асоційовані підприємства. Даного підходу дотримано в Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України. У цьому документі наводиться таке визначення консолідованої групи: “консолідована група – це окрема економічна одиниця, неюридична особа, яка є сукупністю юридичних осіб, включаючи головну банківську установу (материнський банк з урахуванням філій, представництв, відділень на території України і за кордоном) та учасників групи (асоційовані й дочірні компанії) [43, п. 2.1].Дана Інструкція визначає групу підприємств (консолідовану групу) більш широко, ніж П(С)БО та Закон Украї-

ни “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”, а метод участі в капіталі визнається як один з методів консолідації фінансової звітності.

У визначеннях, що зустрічаються в роботах російських та західних науковців і нормативних документах також зустрічаються обидва підходи. Так, В.С. Плотніков, М.П. Кондраков, А.А. Матвеев і В.П. Суйц, Ю.В. Слепов включають до складу групи не тільки дочірні, але й залежні підприємства. Розширене трактування групи покладено і в основу визначення консолідованої фінансової звітності в нормативних документах Російської Федерації [67]. Позицію з розширеного трактування консолідованої групи займають Д. Блайн, С. Брег, Й. Бетге, П. Верніммен, П. Деланей. В МСФЗ консолідованою фінансовою звітністю є звітність, що складена відповідно до МСБО 27. Звітність, що складена за методом участі в капіталі та методом пропорційної консолідації в МСФЗ не відноситься до окремої фінансової звітності, але й не носить назви консолідованої фінансової звітності.

Проте вузького трактування групи, тобто включення до її складу тільки материнського та дочірніх підприємств і формування консолідованої фінансової звітності саме через процес утворення її показників, дотримуються С. Брег, Р.Є. Грачова, Я.В. Соколов, В.П. Суйц, В.В. Ковальов, С.І. Пучкова, Л.Бернстайн, Б. Нідлз, Д. Маршалл і В. Макманус, Г. Портер і К. Нортон, Р. Хассі і А. Онг, а також даний підхід використано в ЗПБО США та британському стандарті фінансової звітності № 2 “Дочірні підприємства”.

Узагальнене трактування щодо розуміння групи підприємств та об’єкту консолідованої фінансової звітності представлено на рис. 1.1.

Ще одним результатом проведеного дослідження є виявлення факту ототожнення вживання в наукових доробках поняття “зведення” та “консолідації” фінансової звітності, нерозуміння відмінностей між ними. Так наприклад, М.Т. Білуха, М.Т. Кужельний і В.Г. Лінник, А.М. Кузьмінський і Ю.А. Кузьмінський, Я.В. Соколов і В.В. Ковальов розглядають консолідовану фінансову звітність як різновид зведеної.

Рис. 1.1. Сутність та склад консолідованої групи підприємств, та методи фінансової звітності

Однак, Ф.Ф. Бутинець при класифікації звітності за ступенем узагальнення поділяє звітність на індивідуальну та консолідовану, В.В. Сопко та О.В. Сопко при класифікації звітності за об'ємом – на первинну та консолідовану, що очевидно свідчить про те, що вони розглядають консолідовану звітність як поняття ширше за поняття зведеної звітності (табл. 1.2.). Схожу позицію займає і Р.Є. Грачова, зазначаючи, що “зведена звітність – це окремий випадок консолідованої звітності за умови, що материнське підприємство володіє 100% капіталу всіх підприємств групи, і протягом періоду не здійснювало жодних внутрішньогрупових оборотів” [33, с. 194]. Ситуація ототожнення зумовлена тим, що показники даних видів звітності утворюються шляхом об'єднання показників первинної фінансової звітності.

Класифікація звітності у працях українських вчених

Ознаки та джерело	Види
<i>Заступенем узагальнення,</i> Ф.Ф. Бутинець [11, с. 428]	індивідуальна та консолідована.
<i>За рівнем узагальнення,</i> М.Т.Кужельний, В.Г.Лінник [56, с. 291]	первинна та зведена. Консолідовану розглядають як різновид зведеної.
<i>За ступенем узагальнення,</i> А.М. Кузьмінський, Ю.А. Кузьмінський [57, с. 242]	первинна, що подається підприємством (окремою юридичною особою) та зведена, узагальнена за даними первинної звітності у масштабі галузі, корпорації, міністерства тощо.
<i>За об'ємом,</i> В.В. Сопко, О.В. Сопко [97 с. 160]	первинна та консолідована.
<i>За ступенем узагальнення,</i> В.Г. Швець [104,с. 271]	первинна, зведена, консолідована.

Щоб відповісти на питання співвідношення між консолідованою та зведеною фінансовою звітністю треба усвідомити хто є користувачами консолідованої та зведеної звітності; що є об'єктом кожного з даних видів звітності; яким чином відбувається складання кожного з даних видів звітності.

Визначення поняття “зведена фінансова звітність” згадується в ст. 12 Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”. Закон містить перелік суб'єктів, які складають зведену фінансову звітність (міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, органи, що здійснюють управління майном підприємств, засновані на комунальній власності). Суть методу складання зведеної фінансової звітності зводиться до механічного додавання сум (агрегуванням) показників. Про це зазначають Г.В. Уманців, “більшість показників зведеної звітності — чисельність персоналу, обсягів реалізації, фонду оплати праці, затрат на виробництво, прибутків і збитків, основних та оборотних засобів отримували простим додаванням показників індивідуальних звітів підприємств” [102, с. 152]. А також А.А. Матвеев і В.П. Суйц, Я.В. Соколов і В.В. Патров, В.В. Ковальов і Ю.В. Слепов [13, с. 619; 46, с. 370; 64, с. 10].

Проте, основна інформація що цікавить користувачів консолідованої фінансової звітності є наявність у звітності показників, які характеризують діяльність консолідованої групи як єдиної економічної одиниці, з метою відстеження змін капіталу.

Консолідована та зведена звітність мають різне коло користувачів з різними вимогами, а відповідно і різну об'єктну базу(рис. 1.2.).Зведена звітність – це звітність міністерств і відомств та господарських товариств, акції (частки, паї) яких перебувають відповідно у державній та комунальній власності [92].Так, при складанні зведеної фінансової звітності користувачами інформації є органи державного управління, що використовується для цілей державного управління. У свою чергу, консолідована фінансова звітність – це звітність об'єднань корпоративних підприємств, що обов'язково подається тільки власникам та керівництву. Консолідована звітність банків подається також НБУ у відповідності з уже згаданою Інструкцією про складання та оприлюднення фінансової звітності банків України.Також є відмінність у процедурах складання: зведення звітності передбачає механічне агрегування показників, а консолідація – також поетапне додавання показників, але вилучають статті, які відображають взаємні внутрішньогрупові операції, щоб уникнути повторного рахунку і штучного завищення величини капіталу та фінансових результатів.

При консолідації фінансової звітності ставиться завдання:

- виключення подвійного врахування засобів, внесених головним підприємством до статутних капіталів дочірніх підприємств;
- виключення завищення валюти балансу за рахунок включення до балансу внутрішньогрупової заборгованості;
- включення до фінансових результатів прибутку, отриманого від внутрішньогрупової реалізації.

Таким чином, власників холдингів, не можуть задовольнити показники зведеної фінансової звітності.

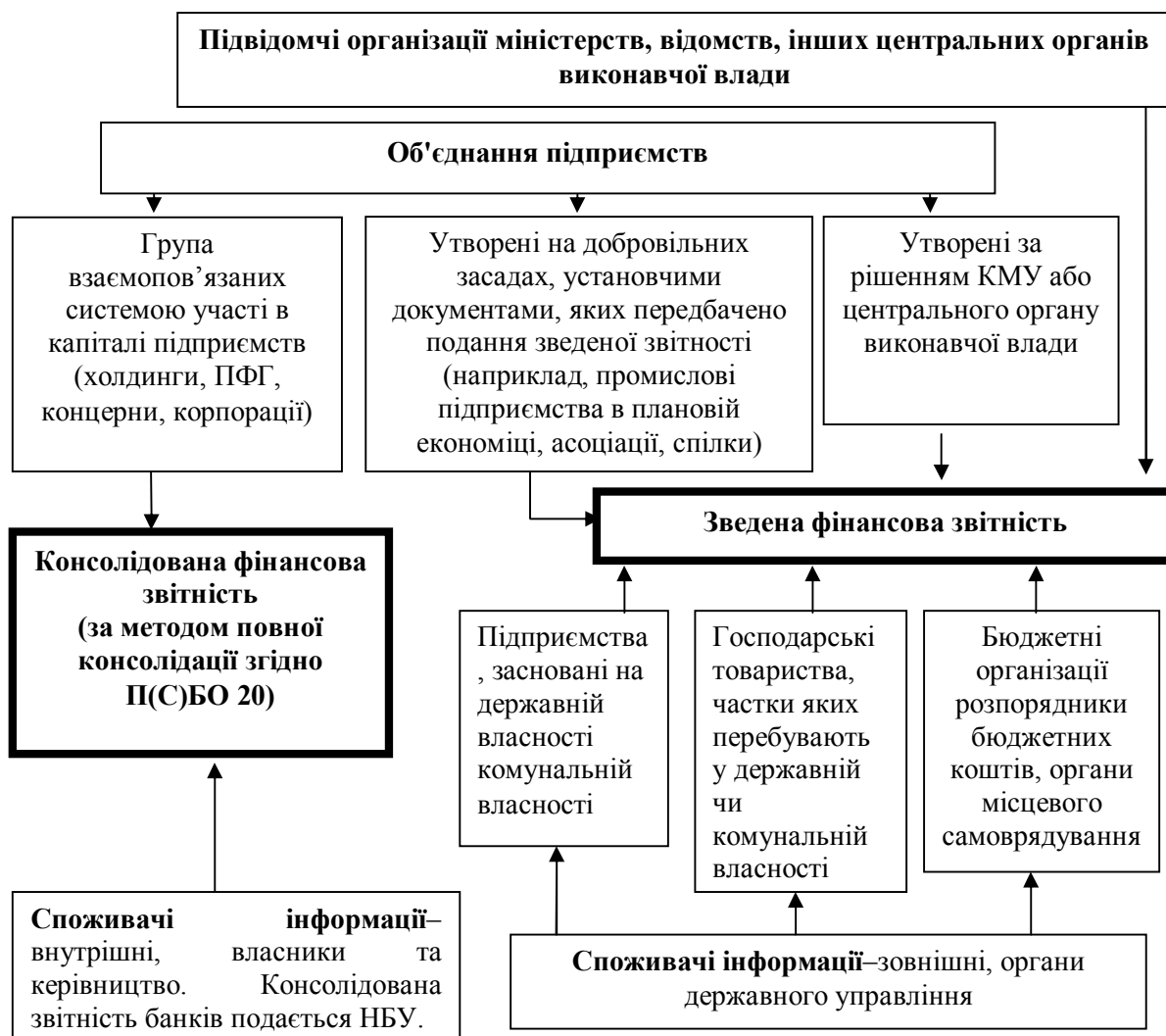

Рис. 1.2. Об'єкти зведеної та консолідованої фінансової звітності
(розроблено на основі Порядку подання фінансової звітності)

Консолідована та зведена фінансова звітність не є тотожними поняттями. При цьому консолідовану фінансову звітність не можна розглядати як різновид зведеної. Так як, консолідована та зведена фінансова звітність є різними за принципами складання, метою, користувачами, процедурами складання, об'єктним складом (колом підприємств чи організацій, первинні звіти яких об'єднуються), історією виникнення. Спільним між даними видами звітності є тільки те, що при отриманні їх показників використовується процедура постатейного об'єднання (зведення, додавання) показників первинних фінансових звітів. Отже, консолідована та зведена фінансова звітність є рівноправними та концептуально різними видами звітності.

Приєднуємося до думки тих науковців котрі вважають, що консолідована фінансова звітність – це система показників, утворена внаслідок об'єднання з проведенням спеціальних коригувань показників первинної фінансової звітності учасників консолідованої групи та відображає фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів консолідованої групи як єдиної економічної одиниці. Консолідація звітності – це процес формування показників фінансової звітності групи підприємств як єдиної економічної одиниці, створеної шляхом придбання та здійснення інвестицій, що забезпечує встановлення контролю)[92]. Консолідована група – це окрема економічна одиниця, неюридична особа, до складу якої входять материнське підприємство (з урахуванням філій, представництв, відділень на території України і за кордоном) та учасники групи (дочірні, асоційовані підприємства та спільно контрольовані господарські одиниці).

Складання консолідованої звітності базується відповідно до стандарту «Консолідована фінансова звітність»:

1. Консолідовану фінансову звітність готує і подає материнське підприємство.

2. До консолідованої фінансової звітності включають показники фінансової звітності всіх дочірніх підприємств, за винятком тих дочірніх підприємств, які не включаються з певних причин.

3. Показники фінансової звітності дочірнього підприємства не включаються якщо:

- контроль дочірнього підприємства є тимчасовим, оскільки придбане і утримується з метою подальшого продажу протягом короткострокового періоду,

- дочірнє підприємство здійснює діяльність в умовах які обмежують його здатність передавати кошти материнському підприємству.

4. Фінансова звітність материнського підприємства та його дочірніх підприємств, що використовуються при складанні консолідованої звітності, складається за той самий період і на ту саму дату.

5. Консолідовану фінансову звітність складають з використанням єдиної облікової політики для подібних операцій.

Для забезпечення достовірної інформації відображення консолідованої групи як єдиної економічної одиниці, на основі узагальнення вимог до складання консолідованої фінансової звітності, що містять П(С)БО сформульовано принципи консолідованої фінансової звітності (табл. 1.3.) .

Таблиця 1.3.

Принципи складання консолідованої фінансової звітності

	Принципи	Характеристика
1	2	3
1	Принцип повноти	До консолідованої фінансової звітності включаються показники фінансової звітності всіх залежних підприємств (дочірніх, спільних та асоційованих), за винятком показників фінансової звітності тих залежних підприємств, звітність яких звільнена від консолідації згідно з П(С)БО. До консолідованої фінансової звітності включаються всі без винятку активи, зобов'язання, витрати та доходи майбутніх періодів підприємств консолідованої групи.
2	Принцип єдиної облікової політики	Фінансова звітність підприємств консолідованої групи повинна складатися з використанням єдиної облікової політики для подібних операцій та інших операцій, що відбуваються за схожих обставин. Якщо облікова політика одного з підприємств консолідованої групи відрізняється від прийнятої у групі, то до консолідації звітності вона повинна бути приведеною у відповідність з обліковою політикою групи.
3	Принцип єдиної дати складання	Фінансова звітність головного (материнського) підприємства та його залежних підприємств, що використовується при складанні консолідованої фінансової звітності, складається за той самий звітний період та на ту саму дату балансу.
4	Принцип збереження власного капіталу	Передбачає визначення власного капіталу групи, виходячи з балансової вартості акцій підприємств, що консоліднуються, а також фінансових результатів їх діяльності та резервів. Це обумовлюється тим, що материнська компанія і дочірні підприємства розглядаються як одна економічна одиниця.

Продовження таблиці 1.3.

1	2	3
5	Принцип справедливої та достовірної оцінки	Сутність полягає в тому, що консолідована звітність повинна бути зрозумілою, доступною для сприймання, надавати суттєву, об'єктивну та не упереджену інформацію про активи, зобов'язання, фінансовий стан результати діяльності підприємств, що входять до складу групи.
6	Принцип єдності у підходах з використання методів консолідації та оцінки	Сутність полягає в тому, що в процесі консолідації звітності материнська компанія повинна використовувати ті ж самі методи оцінки, що й у своїй фінансовій звітності. За цієї умови активи і пасиви материнської компанії та дочірніх підприємств будуть оцінені за єдиною методологією, прийнятою материнською компанією. Отже, при складанні консолідованої фінансової звітності повинні застосовуватися методи оцінки за законодавством, якого дотримується материнська компанія.
7	Принцип суттєвості	Передбачає розкриття в консолідованих звітах інформації лише за умови, що вона важлива для користувачів. Це означає, що в консолідованій фінансовій звітності повинні знайти відображення тільки ті статті, які можуть вплинути на прийняття або зміну фінансових та управлінських рішень стосовно діяльності економічної групи.

У німецькому законодавстві при складанні консолідованої звітності, крім вищенаведених принципів, передбачається:

- заборона сальдування; сталість структури балансу; наведення показників за попередній фінансовий рік; недопущення перегрупування статей балансу; розширення структури балансу за умови наявності декількох сфер діяльності; вільне виділення (за необхідності) додаткових груп статей; введення в структуру балансу нових статей, зміст яких не розкривається в передбачених статтях; об'єднання статей балансу з метою досягнення більшої прозорості; незаповнення окремих статей за відсутності даного показника у попередньому році; відображення динаміки основного капіталу; відображення сум боргових зобов'язань з терміном погашення, що перевищує один рік; відображення сум боргових зобов'язань з терміном погашення до одного року; відображення сум отриманих авансів; відображення сум не сплачених по вкладеному капіталу внесків; введення спеціальних статей, що відображають склад резервного фонду; відокремлення статті "Збитки, що перевищують власний капітал"[95].

1.2. Місце консолідованої фінансової звітності у системі бухгалтерського обліку та її роль в управлінні підприємством

Питання використання фінансової звітності як джерела інформаційного забезпечення системи управління підприємства в контексті фінансового аналізу, фінансового менеджменту та управлінського обліку досліджували у своїх роботах вітчизняні та західні вчені такі як Е. Аткинсон, З. Боді та Р. Мертон, Л. Бернстайн, М. Венді, Ю. Брігхем, В. Ковальов, К. Уолш та ін. [2, 3, 7, 9, 20, 46, 103]. Так, М. Венді, приділив увагу доцільності використання того чи іншого виду звітності (первинної чи консолідованої) для забезпечення потреб різних груп користувачів [20]. Окрім того, Р.Є. Грачова вважає безглуздя, «вправлінням з логіки», складання консолідованої фінансової звітності та стверджує, що “у консолідованих звітах, практичного значення не більше, ніж якби всі державні підприємства однієї країни раптом вирішили скласти “консолідований звіт групи”, в якому ... визнавалися б тільки результати зовнішніх (експортно-імпортних) операцій, адже власник один – держава [33, с. 199].

З цією метою необхідно визначити значення консолідованої фінансової звітності як інформаційного ресурсу в системі управління, визначити її роль та місце при обґрунтуванні та прийнятті управлінських рішень; з'ясувати доцільність складання консолідованої фінансової звітності; причини, що обумовлюють труднощі її складання та практичного використання та шляхи їх подолання.

Управлінське рішення за визначенням В.М. Колпакова є “центральною ланкою управлінського циклу, продукт аналізу, прогнозування, обґрунтування, оптимізації та вибору альтернативи, що виконанні на основі обробки інформації особою, яка приймає рішення [47, с. 15]. Фінансова звітність взагалі та консолідована зокрема, є одним з основних елементів інформаційного забезпечення при аналізі, прогнозуванні, плануванні та контролі. Саме для забезпечення цих процесів здійснюється безперервний та цілеспрямований добір необхідних інформаційних показників. Адекватне розуміння ролі та місця бухгалтерської фінансової звітності в даній

системі сприяє визначенню структури і змісту звітних форм та ефективній реалізації управлінських рішень.

В.В. Ковальов пропонує виділяти п'ять блоків, які складають інформаційну базу фінансового управління, а саме: інформація регулятивно-правового характеру; фінансові відомості нормативно-довідкового характеру; бухгалтерська звітність; статистичні дані фінансового характеру; несистемні дані [45, с.123] (рис. 1.3.). Г.Б. Поляк усю сукупність показників, що входять до інформаційної бази фінансового менеджменту ділить на чотири групи: показники, що характеризують загальноекономічний розвиток країни; показники, які характеризують галузеву належність підприємства; показники, які характеризують кон'юнктуру фінансового ринку; показники, які формуються з внутрішніх джерел інформації підприємства за даними управлінського та фінансового обліку [100, с. 34-36]. О.М. Коробко виділяє інформацію, що характеризує зовнішнє середовище (статистичні дані фінансового характеру, фінансова інформація довідкового характеру, фінансова інформація регулюючо-інструктивного характеру) та внутрішнє середовище (бухгалтерська фінансова звітність, внутрішня бухгалтерська звітність, фінансова інформація нормативно-планового характеру) [49, с. 15].

Рис. 1.3. Інформаційна база фінансового управління.

Місце консолідованої фінансової звітності у інформаційному забезпеченні системи управління підприємством визначено як систему додаткових показників, що характеризують внутрішнє середовище консолідованої групи та представлено на рис. 1.4.

Застосування різних методів консолідації по різному впливає на фінансові показники ліквідності та платоспроможності, в яких зацікавлені кредитори, а також по-різному впливає на показники приросту капіталу, фінансовий результат, в яких в першу чергу зацікавлені інвестори та керівники материнського підприємства. Саме така ситуація й визначає необхідність при обґрунтуванні та прийнятті управлінських рішень окрім консолідованої, також первинної фінансової звітності підприємств групи.

Особливі функції консолідованої фінансової звітності:

- інформаційна функція - надається зацікавленим зовнішнім користувачам для прийняття економічних рішень.

– функція об'єднання, що полягає у відображенні консолідованої групи як єдиної економічної одиниці, єдиного умовного підприємства;

– функція доповнення, що полягає у доповненні даних первинної звітності, так як консолідована фінансова звітність без первинної не може задовольнити всіх вимог користувачів.

Функція доповнення зумовлена тим, що консолідована звітність не відображає окремо результатів діяльності залежних підприємств, вони наводяться узагальнено. Як наслідок, прибутковість одного підприємства групи може завуалювати збитковість інших підприємств групи. Інформація про діяльність кожного підприємства групи окремо залишається суттєвою для користувачів консолідованої фінансової звітності. Важливим при цьому стає обов'язкове використання не тільки первинних фінансових звітів підприємств групи, але й складання звітності за сегментами як додатку до приміток до консолідованої фінансової звітності. Функція доповнення пов'язана з тим, що різні методи консолідації (а також застосування різних стандартів обліку) можуть мати наслідком різний рівень показників ліквідності та платоспроможності материнського підприємства, різне значення фінансового результату, рентабельності тощо.

Складання консолідованої фінансової звітності зумовлена запобіганню ряду ризиків діяльності взаємопов'язаних суб'єктів господарювання, нагляд та контроль за якими здійснює материнське підприємство [96]:

- ризик настання неплатоспроможності та банкрутства підприємства-учасника фінансової групи;

- ризик технічного збою у роботі програмного забезпечення учасника групи, ризик повної або часткової втрати або викривлення даних, у тому числі несанкціонованого доступу до інформації сторонніх осіб;

- операційний ризик, пов'язаний з "людським фактором", який включає ризик допущення помилки при проведенні операції, здійснення неправомірних операцій, пов'язане з недостатньою кваліфікацією або із зловживанням персоналу, ризику, пов'язані з умисними або неумисними діями персоналу суб'єктів нагляду;

- правовий (юридичний) ризик, який включає ризик порушення прав інвесторів, що виникає в результаті недотримання суб'єктом нагляду вимог законодавства про цінні папери.

- ризик втрати ділової репутації, який, зокрема, є наслідком реалізації технічного, операційного та правового ризику;

- ризик настання непередбачуваних подій внаслідок форс-мажорних обставин, що загрожує збитками як самим суб'єктам нагляду, так і клієнтам цих установ та власникам цінних паперів.

- ризик достатності капіталу фінансової групи – ризик, пов'язаний із діяльністю учасників який передбачає можливість учасників покривати шляхом використання акціонерного капіталу, нерозподіленого прибутку, додаткового капіталу та запозичень для покриття неочікуваних збитків;

- ринковий ризик - ризик, пов'язаний з коливаннями цін на ринку.

- кредитний ризик - ризик, пов'язаний з ймовірністю невиконання або несвоєчасного виконання фінансових зобов'язань сторонами зобов'язань в повному обсязі в певні строки або у майбутньому;

- ризик ліквідності - ризик, пов'язаний з ймовірністю відсутності в учасника правовідносин достатнього обсягу активів для виконання своїх фінансових зобов'язань в установлені строки;

Результативність наслідків функціонування та використання системи консолідованої фінансової звітності полягає в:

- 1) удосконаленні систем корпоративного управління;
- 2) запровадженні ефективної системи управління ризиками;
- 3) встановленні ефективної системи внутрішнього контролю;

4) встановленні та адаптації облікових процедур, інформаційних систем, необхідних для забезпечення виконання вимог нагляду та контролю на консолідованій основі;

5) удосконаленні та уніфікації механізму визначення порядку складання та подання консолідованої звітності.

Взаємодія між учасниками консолідованих фінансових груп здійснюється відповідно до встановлених у групі єдиних облікових процедур, інформаційних систем, необхідних для забезпечення виконання вимог зі складання та подання консолідованої фінансової звітності. Материнське підприємство фінансової групи:

- впорядковує єдину облікову політику;
- веде єдину класифікацію статей активів, зобов'язань, капіталу, прибутків та збитків.

Консолідована фінансова звітність, складена у відповідності з П(С)БО 20, в Україні в обов'язковому порядку подається власникам материнського підприємства. В Російській Федерації, та на заході така фінансова звітність подається також податковим органам. У Франції та США консолідована фінансова звітність є основою для визначення консолідованого податку на прибуток групи. Проте в Україні діючий порядок оподаткування не передбачає використання даних консолідованої фінансової звітності. Консолідований податок на прибуток може сплачуватися тільки підприємствами, які мають філії та інші відокремлені підрозділи. Даний порядок не поширюється на групу, у складі материнського підприємства та його дочірніх підприємств. Тому можна зробити висновок, що консолідована фінансова звітність, складена у відповідності з П(С)БО 20 для більшості зовнішніх користувачів не відіграє важливої ролі при прийнятті управлінських рішень. Найбільшу потребу в ній мають інвестори, кредитори та керівництво материнського підприємства.

Розглядаючи роль консолідованої фінансової звітності при розробці управлінських рішень, слід виходити з того, що вона виконує ті ж функції,

що належать і звичайній фінансовій звітності (надання власникам та кредиторам фірм інформації про поточний фінансовий стан підприємств та про ефективність їх діяльності за минулий період; надання власникам можливості планувати основні показники діяльності підприємств).

Роль консолідованої фінансової звітності при реалізації таких функцій буде визначатися потребами конкретного користувача, а також методом консолідації фінансової звітності. При цьому різні групи користувачів зацікавлені в різній інформації, адже власники більше зацікавлені у фінансових результатах та фінансовій стійкості, інвестори та кредитори – в кредитоспроможності, керівники – в усіх сторонах діяльності підприємства.

Основне значення консолідованої фінансової звітності є полягає в тому, що вона виступає об'єктом внутрішнього контролю, а також інформаційною базою для організації та визначення напрямів внутрішнього контролю.

Значно більше коло користувачів має фінансова звітність, складена за методом участі в капіталі, методологічні засади складання якої врегульовані П(С)БО 12. В Україні дана фінансова звітність розглядається як кінцева фінансова звітність, що подається зовнішнім користувачам, у тому числі державним органам статистики. Оцінка фінансових інвестицій у такій звітності передбачає відображення результатів діяльності залежних підприємств. Проте така звітність також не може бути достатньою для користувачів. На відміну від національних стандартів, згідно МСФЗ користувачі можуть вимагати надання так званої окремої фінансової звітності, де інвестиції оцінені за їх собівартістю чи справедливою вартістю на дату балансу, а не за методом участі в капіталі. Такі вимоги є необхідними, тому що, по-перше, на асоційовані підприємства інвестор має лише суттєвий вплив, що у більшості випадків не дозволяє йому впливати на дивідендну політику таких підприємств, а тому користувач такої звітності зацікавлений побачити фінансовий стан та результати діяльності підприємства без впливу асоційованих та спільних підприємств; по-друге, фінансова звітність за методом участі в капіталі в Україні часто складається

без дотримання вимог пп. 13-14 П(С)БО 12 “Фінансові інвестиції” (виключення результатів операцій між інвестором та асоційованим підприємством), що при наявності значних операцій між інвестором та асоційованим чи спільним підприємством може значно спотворювати фінансовий результат інвестора. В сукупності вищеперераховане дозволяє стверджувати, що є всі підстави і в Україні зовнішнім користувачам, крім фінансової звітності, складеної за методом участі в капіталі також вимагати уже згадану окрему фінансову звітність, яка дозволить здійснити оцінку фінансового стану та результатів діяльності підприємства без впливу на показники такої звітності результатів діяльності залежних підприємств.

До числа питань, джерелом інформації для вирішення яких при управлінні групою виступає консолідована фінансова звітність, можна віднести такі:

– оцінка фінансового стану та результатів діяльності групи як єдиної економічної одиниці, що завдяки виключенню результатів внутрішньогрупових операцій дає змогу мати реальне уявлення про ефективність господарської діяльності за звітний період та стан майна групи підприємств в цілому; також аналіз впливу на загальний результат результатів діяльності кожного підприємства групи окремо. В такому випадку є можливість здійснити рейтингову оцінку взаємопов’язаних суб’єктів господарювання та оцінити ефективність її організаційної структури;

– оцінка ефективності майбутніх та здійснених інвестицій, тобто складання прогнозованої звітності. Порівняння консолідованої фінансової звітності, що складена без урахування показників нового учасника групи та консолідованої фінансової звітності, складеної з урахуванням таких показників, дає змогу оцінити ефективність та доцільність проведеного злиття чи поглинання;

– визначення дивідендної політики материнського підприємства. Тільки консолідована фінансова звітність може надати достовірну інформацію про

величину чистого та нерозподіленого прибутку материнського підприємства, його резервний капітал з урахуванням часток в капіталі залежних підприємств. Це дає акціонерам інформацію про величину максимально можливих дивідендів;

- визначення трансфертних цін. В залежності від діючої у материнського підприємства методики трансфертного ціноутворення може виникати потреба в консолідованих звітних даних;

- створення бюджетів консолідованої групи, тобто консолідована фінансова звітність є інформаційним ресурсом при прогнозуванні та плануванні діяльності групи в цілому;

- контроль за виконанням фінансових планів консолідованої групи чи материнського підприємства, потреба у якому виникає при складанні консолідованих бюджетів групи.

1.3. Гармонізація консолідованої фінансової звітності: міжнародний досвід та українська практика

Глобалізація економічних процесів в Україні зумовлює потребу в гармонізації фінансової звітності, в тому числі і консолідованої, що передбачає вироблення єдиних підходів до складання звітності на міжнародному рівні з метою забезпечення отримання достовірної інформації користувачами для ухвалення управлінських рішень. Необхідність гармонізації звітності на світовому рівні визнає більшість вітчизняних та іноземних авторів.

В Україні процес гармонізації фінансової звітності здійснюється шляхом впровадження МСФЗ для підприємств-учасників ринку цінних паперів.

Неможливо визначити гармонізаційні пріоритети не дослідивши історичний процес становлення та уніфікації консолідованої фінансової

звітності, що має характерні специфічні риси. Таким чином, є можливість виділити кілька етапів його формування (табл.1.4.).

Таблиця 1.4.

**Етапи формування сутності
консолідованої фінансової звітності України**

Етапи становлення	Часовий період	Характеристика етапів
1	2	3
1. Зародження основних концепцій та методів	1901-1973	1901 – перше складання конс. фін. зв. Дікінсоном, представником у США фірми PriceWaterhouse (Велика Британія) для US Steel Co, поява концепції материнської компанії; 1910 р.- вперше консолідованої звітність складена в Європі, PearsonandKnowlesCoalanironCo. Ltd Велика Британія; 1965 – вимога обов’язкового складання консол. зв. внесена до Торгового кодексу Німеччини;
2. Перші стандарти, що регулювали питання скл-ня конс. фін. зв.	1973-1978	29 червня 1973 р. – створення Комітету з міжн. стандартів бухгалтерського обліку (IASC). До складу комітету ввійшли такі європейські країни: Велика Британія, Німеччина, Франція, Нідерланди. 1976 – прийнято МСБО 3 “Консолідована фінансова звітність” (IAS 3 “ConsolidatedFinancialStatements”).
3. Початок гармонізації правил складання консолідованої фінансової звітності та її утвердження в усіх країнах ЄС	1978-1995	1978 р. – прийнято 4-ту Директиву ЄС про річну звітність окремих видів компаній, у 1983 р. – прийнято 7-у Директиву ЄС про консолідовану звітність. 1983 – прийнято МСБО 22 “Облік об’єднань бізнесу” що набрав чинності з 1 січня 1985 р, 1989 р. – були прийняті МСБО 27 “Консолідована фінансова звітність та облік інвестицій в дочірні підприємства” та МСБО 28 “Облік інвестицій в асоційовані підприємства” (набули чинності з 1 січня 1990 р.) 1990 – прийнятий МСБО 31 “Відображення у фінансовій звітності часток у спільній діяльності” (набули чинності з 1 січня 1992 р.) 1991 р. – Італія стала останньою країною ЄС, що імплементувала вимоги 7-ої Директиви
4. Обрання МСБО/МСФЗ як основного вектору гармонізації.	1995-2005	1995 р. Проголошено нову політику гармонізації: “Гармонізація бухгалтерського обліку: нова стратегія перед обличчям міжнародної гармонізації”. 18 вересня 2002 р. укладена Норволкська угода. Рішення про конвергенцію ЗПБО США та МСБО/ФЗ. 19 липня 2002 р. прийнятий Регламент ЄС про застосування міжнародних стандартів фінансової звітності.

1	2	3
5. Посилення уніфікації підходів до складання консолідованої звітності	з 2005	1 січня 2005 р. набули чинності переглянуті МСБО 27, МСБО 28, МСБО 31 (переглянуті 2003 р.) та МСФЗ 3 (прийнятий 2004 р.). Заборона методу об'єднання часток, перехід до теорії єдності, заборона амортизації гудвілу. вересень 2007 – у рамках Меморандуму розуміння розпочато проект з розробки МСФЗ “Консолідована фінансова звітність” на заміну МСБО 27; вересень 2007 р. - прийнято основу для пропозицій щодо прийняття МСФЗ “Договори про спільну діяльність” (ED 9 Joint Arrangements).

Дослідження історичних етапів становлення консолідованої фінансової звітності в Європі дозволило виокремити основні підходи та методи, що використовуються/лися в міжнародному досвіді для складання консолідованої фінансової звітності.

Основні історичні підходи до складання консолідованої фінансової звітності є:

- теорія інтересів (підхід з точки зору материнської компанії)
- теорія єдності (підхід з точки зору економічної одиниці).

Підхід з точки зору материнської компанії ґрунтується на припущенні, що консолідована звітність є розширеним варіантом фінансової звітності материнської компанії та повинна бути підготовлена в інтересах її власників, та не очікується, що власники частки меншості можуть бути зацікавлені у консолідованій фінансовій звітності. Консолідована інформація вважається доповненням до інформації, що розкривається у фінансовій звітності материнської компанії. З точки зору власників материнської компанії частка меншості розглядається як зобов'язання, а прибуток меншості як витрата. При застосуванні даного підходу вважається, що частка меншості не є частиною консолідованого власного капіталу, тому що інвестори меншості не мають права власності в капіталі материнської компанії. Власний капітал консолідованої економічної одиниці дорівнює власному капіталу материнської компанії, так як частка меншості відображається в консолідованому балансі поза складом власного капіталу. Консолідований

чистий прибуток є надходженнями, які отримали власники материнської компанії від вкладеного в материнську компанію капіталу, та дорівнює чистому прибутку консолідованої групи за вирахуванням чистого прибутку, який припадає на частку меншості.

При застосування концепції пропорційної консолідації (proportionate consolidation concept) в консолідовану фінансову звітність включається тільки частка більшості, тобто частка материнської компанії в чистих активах підприємств, що консолідується. Частка меншості виключається повністю, виходячи з припущення, що власники материнської компанії вважається не мають ніяких вигід від тих активів, від яких мають вигоди власники частки меншості.

Згідно підходу з точки зору економічної одиниці консолідована група підприємств вважається єдиною економічною одиницею для цілей фінансової звітності.

Названі підходи в чистому вигляді на даний час не застосовуються, окрім концепції пропорційної консолідації. В МСФЗ на сучасному етапі домінує теорія єдності, в той час як в П(С)БО зустрічаються елементи підходу з точки зору материнської компанії. Проте, на основі цих двох основних підходів (теорії єдності та теорії інтересів) виникли методи консолідації.

У рамках підходу з позиції єдиної економічної одиниці логічно віднести такі методи: метод господарської відокремленості, метод повної господарської відокремленості, метод об'єднання інтересів, метод нової господарської одиниці. Методи участі в капіталі (метод дольової участі в капіталі та метод повної участі в капіталі) слід віднести до підходу з точки зору материнського підприємства, так як вони повністю виключають частку меншості і на практиці є конкуруючими з методом пропорційної консолідації рис .1.5.

Головна відмінність між даними методами визначається за такими порівняльними критеріями: спосіб консолідації (постатейна чи в один рядок),

спосіб оцінки частки меншості, спосіб оцінки частки більшості, спосіб визначення величини гудвілу, спосіб відображення частки меншості в балансі та звіті про фінансові результати.

Таким чином, метод консолідації можна визначити як спосіб, у який відбувається об'єднання показників первинних фінансових звітів підприємств. Він визначається кількістю статей балансу, що беруть участь в об'єднанні даних (одностатейне чи постатейне об'єднання), набором процедур консолідації, та відображенням чи невідображенням частки меншості у фінансовій звітності.

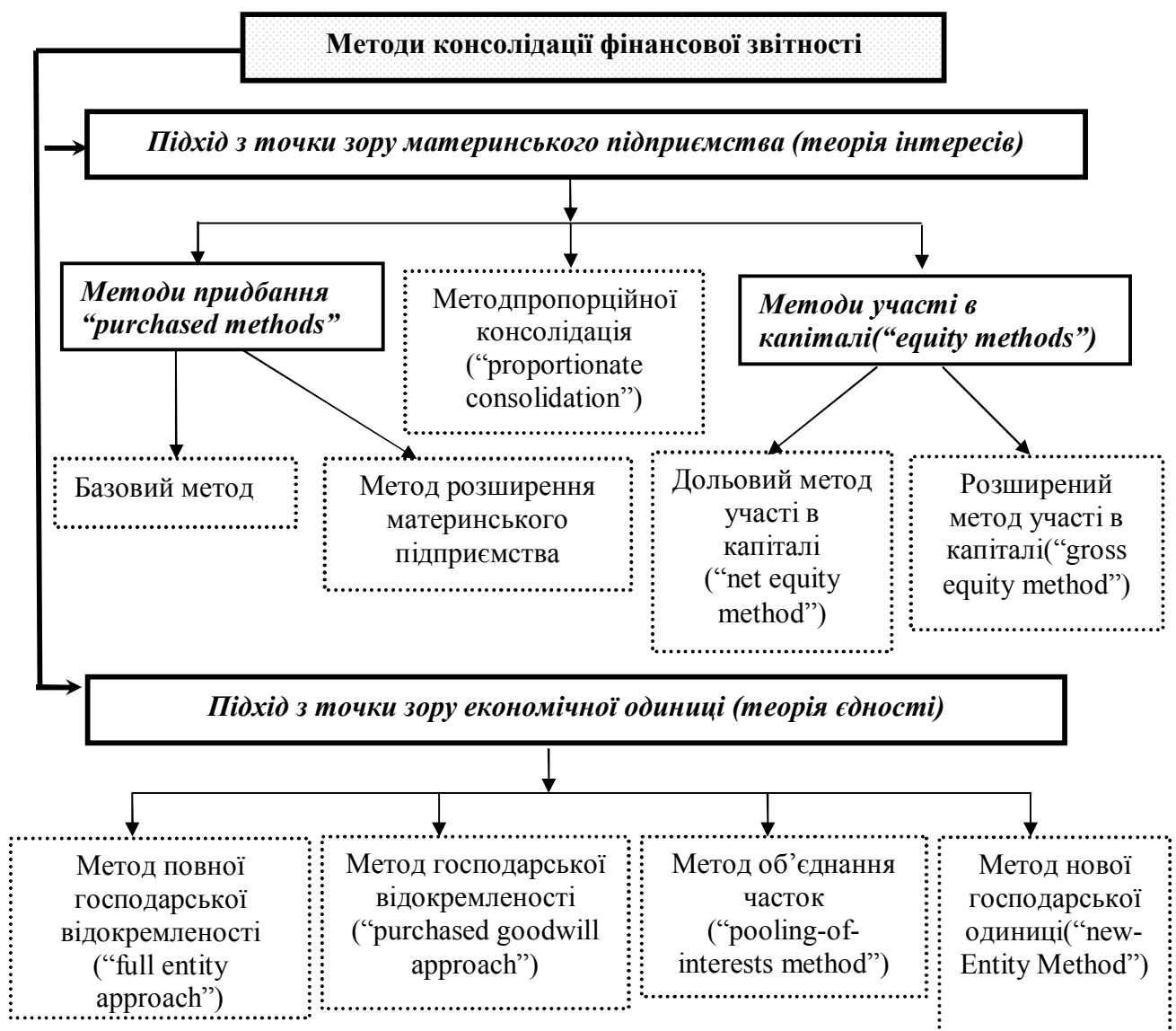

Рис. 1.5. Класифікація існуючих у світовій практиці методів консолідації фінансової звітності (на основі опрацьованого матеріалу [73])

Консолідований баланс є логічним розвитком бухгалтерського балансу, що є елементом такого методу бухгалтерського обліку, як узагальнення інформації з метою складання звітності. Якщо звичайний бухгалтерський баланс узагальнює через рахунки та подвійний запис дані про стан господарських засобів (майна) за їхнім складом та джерелами утворення для одного суб'єкта господарювання, то консолідований баланс шляхом об'єднання рахунків декількох суб'єктів господарювання та застосування того ж методу подвійного запису при проведенні консолідуючих коригувань подає дані про стан господарських засобів (майна) за їхнім складом та джерелами утворення для декількох суб'єктів господарювання так, ніби вони є єдиною економічною одиницею, єдиним суб'єктом господарювання. В результаті у звітності з'являються нові елементи – частка меншості (окрім методу пропорційної консолідації, методів участі в капіталі) та гудвіл (у разі невідповідності ціни придбання суб'єкта господарювання та справедливої вартості чистих активів).

Слід зазначити, що гудвіл при консолідації відображається виключно в консолідованому балансі, на відміну від звичайного гудвілу, що відображається в регістрах бухгалтерського обліку і в первинній звітності. У зв'язку з цим і амортизація гудвілу при консолідації також нараховується і відображається тільки в консолідованій звітності.

При складанні консолідованого звіту про фінансові результати нема потреби розрізняти декілька методів повної консолідації. Методика складання консолідованого звіту про фінансові результати практично однакова для всіх методів повної консолідації. Відрізняється тільки методика складання звіту про фінансові результати при пропорційній консолідації (до консолідованого звіту включається тільки частина доходів та витрат, що відповідає частці в капіталі в залежному підприємстві, на відміну від методів повної консолідації, при застосуванні яких до звіту такі доходи та витрати включаються у повній сумі), повного методу участі в капіталі (до консолідованого звіту включається тільки частина доходів та витрат, що

відповідає частці участі в капіталі залежного підприємства, як і при методі пропорційної консолідації, але вони наводяться в агрегованому вигляді (загальною сумою, а не постатейно)), дольового методу участі в капіталі (до консолідованого звіту як дохід (витрата) включаться тільки загальний результат діяльності залежного підприємства (прибуток (збиток)).

Окремої методики складання звітів про власний капітал та про рух грошових коштів нема. Адже при складанні звіту про власний капітал з дотриманням з дотриманням вимог П(С)БО, не відрізняється від звіту про власний капітал материнського підприємства. Це пов'язано з тим, що в Україні фінансова звітність, складена за методом участі в капіталі, розглядається як первинна. Метод участі в капіталі як метод обліку фінансових інвестицій передбачає відображення у фінансовій звітності інвестора змін у капіталі, викликаних зміною додаткового капіталу залежного підприємства, його прибутком (збитком). Дані зміни у відповідності з вимогами П(С)БО 12 відображаються на рахунках додаткового капіталу, нерозподіленого прибутку (збитку) та фінансових інвестицій. До того ж частка меншості згідно П(С)БО 20 не входить до власного капіталу, що відповідає підходу з точки зору материнського підприємства.

Нема окремої методики і для консолідованого звіту про рух грошових коштів і додаток до приміток фінансової звітності форма № 6 “Інформація за сегментами”. Це зумовлено непрямим методом складання звіту про рух грошових коштів в Україні. В. Костюченко пише, що “практично звіт про рух грошових коштів заповнюють порівнянням статей балансу на початок і кінець звітного періоду. Внутрішньогрупові залишки виключаються при консолідації, а отже, виключається вплив внутрішньогрупових операцій” [54, с.49].

Що стосується послідовності складання консолідованої звітності то спочатку материнське підприємство складає консолідований звіт про фінансові результати та консолідований баланс. Консолідований звіт про рух

грошових коштів і консолідований звіт про власний капітал складаються на основі консолідованого балансу та консолідованого звіту про фінансові результати. Під час обліку інвестицій у дочірні установи або асоційовані компанії за методом участі в капіталі чи за собівартістю консолідований звіт про рух грошових коштів обмежується тільки рухом грошових коштів між материнським підприємством та об'єктом інвестування.

Частина вищерозглянутих методів консолідації на сьогоднішній день використовуються (чи певний час використовувалися) в МСФЗ, ЗПБО США, стандартах Великобританії, П(С)БО України. До найпоширеніших у світовій практиці належать такі методи: метод придбання, метод об'єднання часток, метод пропорційної консолідації та метод дольової участі в капіталі. Саме вони на сьогоднішній день використовуються в МСФЗ та П(С)БО (рис. 1.6).

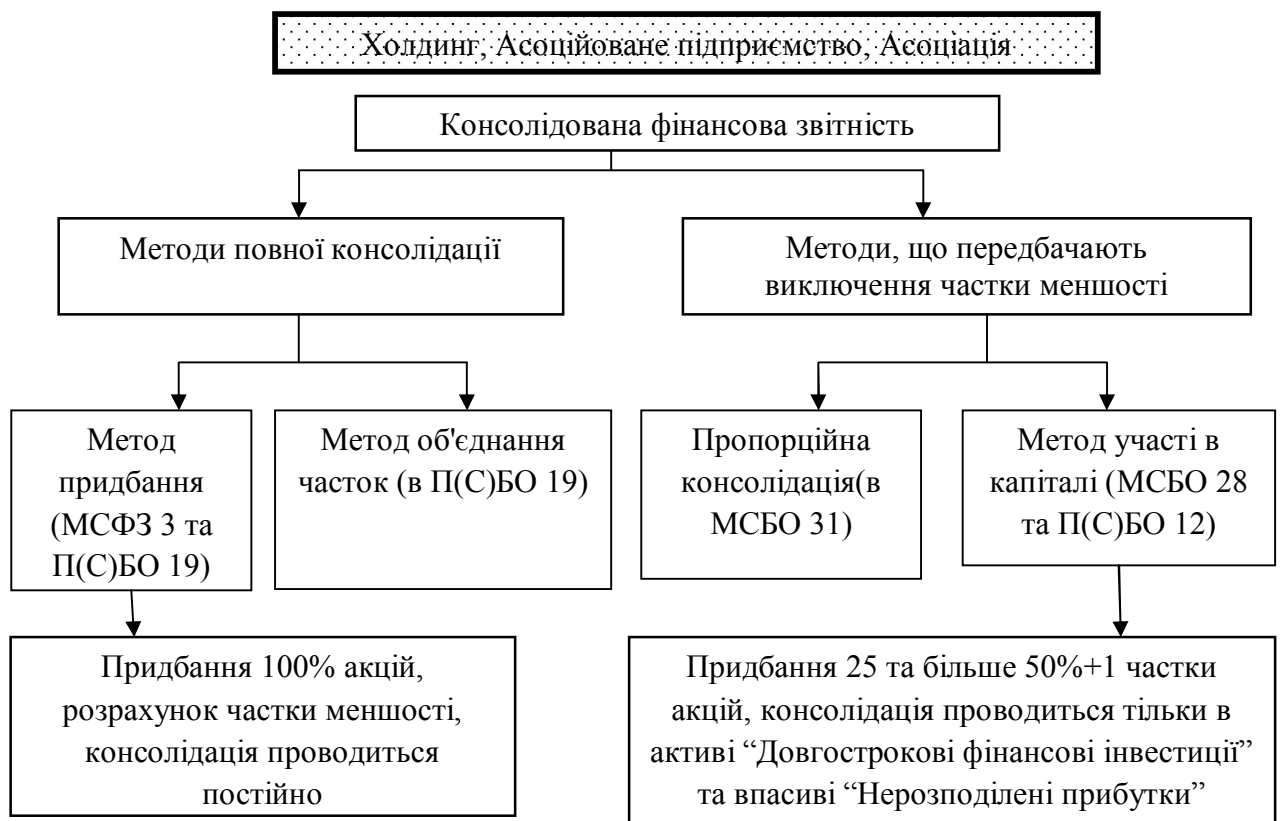

Рис. 1.6. Діючі методи консолідації згідно МСФЗ та П(С)БО
(розроблено за МСФЗ та ПСБО)

На рис. 1.6. класифікація методів наведена в залежності від наявності частки меншості в консолідованій звітності. Провести класифікацію даних

методів в залежності від належності до одного з двох підходів (теорія інтересів чи теорії єдності) не видається можливим, тому що у сьогоднішній редакції МСФЗ дані підходи тісно інтегровані і в чистому вигляді теорія інтересів знаходить прояв тільки в методах пропорційної консолідації та методі участі в капіталі.

Доцільно зазначити, що метод придбання зазнав суттєвих змін, а метод об'єднання часток взагалі був відмінений. На сьогоднішній день в МСФЗ залишилось три методи консолідації: метод придбання (точніше – його різновид метод розширення материнського підприємства), метод пропорційної консолідації та метод участі в капіталі (точніше – метод дольової участі в капіталі (див. рис. 1.5). В Україні метод пропорційної консолідації на сьогоднішній день не використовується. Міжнародний досвід стандартизації та гармонізації фінансової звітності свідчить про інтеграцію теорії інтересів та теорії єдності з домінуванням останньої, недоцільність використання методу об'єднання часток.

До основних МСФЗ, які врегульовують питання складання консолідованої фінансової звітності, належать МСФЗ 3 “Об'єднання бізнесу”, МСБО 1 “Подання фінансових звітів”, МСБО 27 “Консолідовані та окремі фінансові звіти”, МСБО 28 “Інвестиції в асоційовані підприємства”, МСБО 31 “Частки в спільних підприємствах”. Порівняння вимог даних стандартів та вітчизняних П(С)БО наведено в додатку Амагістерської роботи.

До основних понять, які утворюють категоріально-понятійний апарат, пов'язаний зі складанням консолідованої фінансової звітності належать: материнське підприємство, дочірнє підприємство, асоційоване підприємство, спільне підприємство, контроль, спільний контроль, суттєвий вплив, гудвіл. Визначення материнського підприємства, дочірнього підприємства, асоційованого підприємства, що даються в П(С)БО та МСФЗ в цілому відповідають. Суттєвими розбіжностями між МСФЗ та П(С)БО у даному питанні є визначення спільного підприємства, спільного контролю та спільної діяльності.

Проблемою є те, що П(С)БО 12 не містить чіткого та конкретного тлумачення поняття “спільного підприємства” та “спільного контролю”. Таким чином нема можливості виокремлення “спільних підприємств” з метою дотримання вище зазначеного стандарту. Закон України „Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16.04.1991 р. № 959-ХІІ визнає спільним іті підприємства, що базуються на спільному капіталі суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, на спільному управлінні та на спільному розподілі результатів та ризиків. Тобто, передбачається можливість іноземних інвестицій, спільне управління та розподіл ризиків. В той час, П(С)БО 12 трактує спільну діяльність як господарську діяльність зі створенням або без створення юридичної особи (третьої особи), яка є об'єктом спільного контролю двох або більше сторін.

МСБО 31 більш широко підходить до проблеми та визначає поняття «спільно контрольованого суб'єкта» господарювання (jointcontrol) як “підприємство, яке передбачає створення корпорації, товариства або іншого суб'єкта господарювання, у якому кожен контрольний учасник має свою частку” [68]. Таким чином, МСФЗ чітко передбачає, як і П(С)БО 12 певною мірою, створення третьої особи, передбачає частку контролю забезпечуючи однастайність прийняття рішень, що і ідентифікує спільне підприємство. Момент гармонізації П(С)БО 12 та МСБО 31 полягає в необхідності однастайної згоди учасників підприємства при прийнятті.

Згідно з українським законодавством понад 50% прав голосу потребують рішення: визначення основних напрямів діяльності; зміни до установчого документу, тобто до засновницького договору (меморандуму); затвердження річних звітів; розподіл прибутку чи збитків; прийняття рішення про вихід одного з учасників; рішення про ліквідацію.

З метою гармонізації складання консолідованої фінансової звітності, та для узгодження понятійного апарату, необхідним є вирішення питання організації бухгалтерського обліку спільної діяльності без створення

юридичної особи за договорами простого товариства. Адже П(С)БО 12 не чітко регулює цей момент, а при застосуванні до обліку договорів простого товариства МСБО 31 виникає проблема ідентифікації виду спільної діяльності. [73]. Онищенко В.П. в дисертаційному дослідженні зазначає, що згідно МСБО 31 спільна діяльність (jointventure) передбачає три можливі форми: спільно контрольовані операції (jointlycontrolledoperations); спільно контрольовані активи (jointlycontrolledassets); спільно контрольовані суб'єкти господарювання (jointlycontrolled entities).

На цьому етапі постає питання, чи можливо спільну діяльність за договором простого товариства вважати спільно контрольованою одиницю (jointlycontrolledentity) та застосувати учасниками такої діяльності методи пропорційної консолідації чи метод участі в капіталі для складання фінансової звітності.

Не адекватність виникає через те що, МСБО 31 трактує одну з форм спільно контрольованого суб'єкта господарювання - товариством (partnership). Так насправді в Україні всі товариства, діяльність яких визначає Закон України "Про господарські товариства", є юридичними особами. Проте не у всіх європейських та американських країнах, де використовується МСБО товариства (партнерство) є юридичними особами" [52, с. 33]. "Не є юридичними особами повні та командитні товариства в Німеччині та Швейцарії" [52, с. 35]. З метою бухгалтерського обліку та оподаткування товариство (партнерство) трактується як окрема єдина господарська одиниця" [12, с. 41]. Спільна діяльність без створення юридичної особи у формі простого товариства в Україні цілком відповідає поняттю партнерства ("partnership") в західних країнах та поняттю спільно контрольованого суб'єкта господарювання ("jointly controlled entity") в МСБО 31. Таке просте товариство не є юридичною особою, не потребує державної реєстрації, внески учасників мають статус спільної часткової власності, що передбачає розпорядження цим майном тільки за обоюсторонньою згодою, учасники несуть повну відповідальність, при здійсненні

господарських операцій з різними контрагентами. На основі чого можна стверджувати що таке просте товариство відповідає поняттю спільно контрольованої одиниці, тому цілком можливим є складання консолідованої фінансової звітності учасниками простого товариства за методом участі в капіталі та за методом пропорційної консолідації.

При розрахунку гудвілу слід звернути увагу на відмінності у розрахунку гудвілу при застосуванні методу участі в капіталі (використовується балансова вартість чистих активів) та повної консолідації (використовується справедлива вартість чистих активів) між П(С)БО 12 та П(С)БО 19. Така ситуація призводить до невідповідності нарахованої величини амортизації гудвілу згідно вітчизняних П(С)БО у фінансовій звітності материнського підприємства, складеної за методом участі в капіталі та повної консолідації. Найдоречніше застосовувати в такому випадку положення МСФЗ.

Висновки до розділу 1

В ході проведеного дослідження теоретичних основ до формування консолідованої фінансової звітності було зроблено наступні висновки:

1. Економічними передумовами складання консолідованої фінансової звітності є інтеграційні процеси в економіці України. Даний вид фінансової звітності є самостійним та відмінним від зведеної фінансової звітності, адже має свою мету, користувачів, процедури складання, суб'єктний склад, історію виникнення, існують різні концептуальні підходи та методи складання консолідованої фінансової звітності.

2. Інформація консолідованої фінансової звітності на окремих підприємствах практично не використовується в управлінні групою. Більше того, багато керівників підприємств в Україні не вбачають необхідності складання такої звітності через трудомісткість та нерозуміння/неможливість використання такої інформації при прийнятті стратегічних рішень.

3. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” та інші законодавчо-нормативні документи, що врегульовують питання складання консолідованої фінансової звітності, розглядають суб’єкти консолідованої фінансової звітності тільки як материнське та дочірні підприємства. Це призводить до того, що фінансову звітність, складену за методом участі в капіталі, неможливо віднести ні до первинної, ні до зведеної, ні до консолідованої. Нема пояснень того, яким чином утворюються показники такої звітності, що призводить до ототожнення консолідованої та зведеної фінансової звітності.

4. В західній практиці існують два підходи до складання консолідованої фінансової звітності - підхід з точки зору материнського підприємства (теорія інтересів) та підхід з точки зору єдиної економічної одиниці (теорія єдності). На сьогодні в МСФЗ домінує останній підхід, в той час, як у вітчизняних П(С)БО переважає підхід з точки зору материнського підприємства. Тому запропоновано відобразити частку меншості в консолідованому балансі у складі власного капіталу, в консолідованому звіті про фінансові результати як частину чистого прибутку. Такі зміни спрямовані на гармонізацію облікових стандартів.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ СКЛАДАННЯ КОНСОЛІДОВАНОЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

2.1. Формування облікової політики в частині організації підготовчих та виконавчих процедур при складанні консолідованої фінансової звітності

Реформування економічних відносин в Україні, ускладнення організаційної структури підприємств, та поява нових форм господарювання зумовлюють необхідність розробки нових підходів до організації бухгалтерського обліку від чого безпосередньо залежить якість отриманої інформації. Процедура консолідації фінансової звітності є досить складною і потребує проведення попередніх заходів, які здійснюються на підготовчих етапах.

Враховуючи вплив ефективної організації бухгалтерського обліку на своєчасне формування звітної інформації про фінансово-майновий стан суб'єкта господарювання, визначаємо необхідність обґрунтування пропозицій щодо раціональної організації бухгалтерського обліку, методичної та технічної складових облікової політики у частині організації підготовчих та виконавчих процедур при консолідованої фінансової звітності, що сприятиме розробці єдиного підходу до облікового відображення господарських операцій усіма підприємствами групи та узгодженому представленню показників її діяльності. Як зазначає О.П. Войналович [25, с. 10], “необхідність розробки теоретичних основ організації бухгалтерського обліку в Україні визначається вимогами нових умов господарювання. Потреба удосконалення організації обліку обумовлює необхідність з'ясування її змісту в нових умовах господарювання, визначення місця й ролі для ефективної діяльності підприємства та надання суспільно корисної інформації”.

Організаційні аспекти складання консолідованої фінансової звітності в об'єднаннях підприємств розглянуто в працях таких вітчизняних науковців як П.Є. Житнього [37; 38; 39; 40], В.М. Костюченко [44], С.П. Лозовицького

[60; 61], М.Р. Лучко [62], В.П., Онищенко [73], О.І. Пилипенко [77; 78;79]. Особливої уваги вимагають питання визначення факторів впливу на організацію бухгалтерського обліку в групі підприємств; розкриття порядку формування та впровадження облікової політики групи підприємств, обґрунтування її об'єктів та елементів в частині складання консолідованої фінансової звітності.

На рішення щодо окремих питань організації бухгалтерського обліку впливає значна кількість факторів, які охоплюють особливості функціонування суб'єкта господарювання. У цілому фактори впливу на організацію бухгалтерського обліку по відношенню до групи підприємств можуть бути внутрішніми та зовнішніми [91, с. 17-19]: До зовнішніх можна віднести: розвиток нових організаційно-правових форм об'єднань підприємств, фондового ринку та ринку цінних паперів; відповідно до появи нових суб'єктів господарювання слід враховувати нормативно правові акти, що регламентують їх діяльність, необхідність задоволення інформаційних потреб користувачів через складання консолідованої звітності, та вдосконалення управління цими суб'єктами, на основі ефективної організації бухгалтерського обліку.

До внутрішніх факторів впливу на взаємопов'язані суб'єкти господарювання відносять: інтереси власників впливають на організаційну структуру підприємства, що в свою чергу зумовлює організаційно-правову форму господарювання підприємства, його розміри, обсяги діяльності, особливості виробничої та торговельної діяльності групи. Такі фактори на пряму визначають рівень контролю та відповідальності материнського підприємства.

Отже, специфіка діяльності такого суб'єкта господарювання як група є визначальним параметром організації системи бухгалтерського обліку. Відповідно, системний аналіз всієї сукупності зовнішніх та внутрішніх факторів впливу на організацію бухгалтерського обліку сприятиме

правильному прийняттю рішень власниками (керівниками) щодо організації бухгалтерського обліку.

Щодо діяльності взаємопов'язаних суб'єктів господарювання інформацію про її обрану облікову політику використовують зовнішні користувачі для кращого розуміння консолідованої фінансової звітності та внутрішні користувачі для організації бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю в групі. Для зовнішніх користувачів інформація про елементи облікової політики розкривається у Примітках до консолідованої фінансової звітності, а для внутрішніх користувачів (власників) в Положенні про облікову політику групи підприємств.

В загальному вигляді облікова політика холдингу повинна відповідати процесу організації і ведення обліку з отриманням даних, які впливають на показники його консолідованої фінансової звітності рис 2.1.

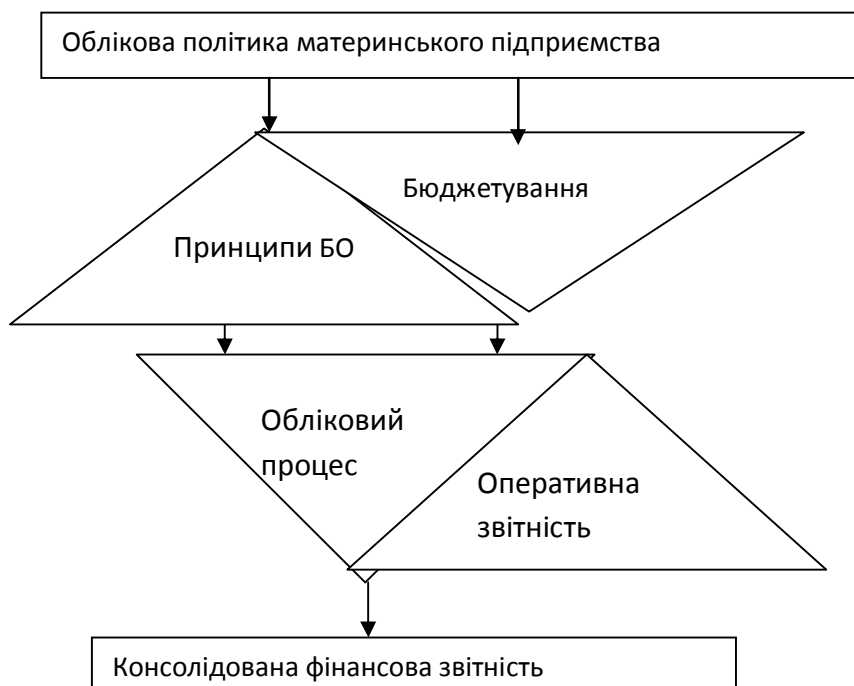

Рис. 2.1. Загальний процес організації обліку холдингу.

Розробка материнським підприємством основ облікової політики з урахуванням конкретних фінансово-виробничих ситуацій є прийнятним варіантом для координації обліково-аналітичного процесу та складання консолідованої звітності за господарськими одиницями. Більш того, необхідним є ефективне координування діяльності господарських одиниць

для досягнення найбільш вигідного результату діяльності та оптимізації зобов'язань.

Питання організації бухгалтерського обліку на підприємстві, та формування облікової політики, належать до компетенції його власника (власників) або уповноваженого органу. В групі підприємств акціонери передають повноваження управління раді директорів материнського підприємства, яка в свою чергу визначає політику компанії, в тому числі і облікову. В цілому формування облікової політики групи підприємств, тобто облікової політики материнського підприємства та дочірніх підприємств, повинно здійснюватися на основі обґрунтування складових облікової політики: організаційної, методичної та технічної складової. Кожна складова облікової політики об'єднує відповідні об'єкти, за якими існують альтернативні варіанти – елементи [8, с. 46]. Особливість облікової політики групи підприємств полягає в тому, що вона повинна бути єдина для всіх учасників групи, що сприятиме процесу складання консолідованої фінансової звітності. Відповідно до П(С)БО 20 “Консолідована фінансова звітність”, якщо при складанні консолідованої фінансової звітності неможливо застосувати єдину облікову політику, то про це повідомляється у примітках до консолідованої фінансової звітності. Відповідно до МСФЗ 27 “Консолідовані та окремі фінансові звіти” при формуванні консолідованої фінансової звітності повинна застосовуватися лише єдина облікова політика. У зв'язку з цим О.І. Пилипенко зазначає, що створити єдину облікову політику в об'єднаннях підприємств можливо завдяки використанню спеціальних процедур перерахунку показників діяльності підприємств-членів корпорації у відповідності до показників, відображених у звітності головного підприємства корпорації [78, с. 169-175]. Формування організаційної складової облікової політики групи підприємств охоплює такий об'єкт як форму організації бухгалтерського обліку. У зв'язку з чим визначено, що альтернативним варіантом є створення бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером, а також створюється відділ, який виконує функцію

“Центральної бухгалтерії” – фінансовий відділ групи підприємств на чолі з фінансовим директором.

Таким чином, організаційно складному утворенню як група підприємств, відповідає дворівнева побудова бухгалтерської служби: перший рівень – фінансовий відділ головного підприємства, другий рівень бухгалтерські служби дочірніх підприємств. Фінансовий відділ здійснює узагальнення звітної інформації дочірніх підприємств, складає консолідовану фінансову звітність, а також здійснює контроль за веденням бухгалтерського обліку в окремих підприємствах групи. Для раціональної організації роботи дворівневої бухгалтерської служби необхідно чітко визначити права, обов’язки та відповідальність керівників облікових підрозділів – фінансового директора та головних бухгалтерів групи підприємств.

Підготовка самого процесу складання консолідації фінансової звітності складається з процедур, які можна умовно поділити на дві групи. До першої групи можна віднести ті процедури, які мають на меті виключити вплив господарських операцій між учасниками групи. До другої групи – процедури, які пов’язані з оцінкою та переоцінкою існуючих статей первинної звітності та розрахунком статей, які притаманні тільки консолідованій звітності.

Загальна методика організації і ведення облікового процесу на вітчизняних взаємопов’язаних суб’єктах господарювання передбачає чітку регламентацію встановлених принципів — правил у вимірюванні, оцінці і реєстрації господарсько-фінансових операцій та відображення їх у фінансовій звітності. [28,с. 5].

Загальнооблікові принципи повинні застосовуватися кожним господарюючим суб’єктом і служити основою для формування його облікової політики як сукупність методів і процедур при складанні та поданні фінансової звітності з урахуванням внутрішніх і зовнішніх впливових факторів ведення бізнесу.

Виходячи із загально-нормативних принципів бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, домінуючими значеннями при складанні облікової політики повинні бути принципи:

- автономності — ведення обліку кожним учасником;
- єдності облікової політики — взаємозв'язок форм участі в капіталі;
- консолідації — адекватність відображення руху активів і пасивів у консолідованій фінансовій звітності.

Разом з тим, на думку професора П. Л. Сук, визначено ще такі [93, с. 22]:

Законність — обрання методичних прийомів, способів і процедур ведення бухгалтерського обліку, які не повинні суперечити чинному законодавству та нормативним документам.

Адекватність — облікова політика підприємства повинна відповідати особливостям його діяльності.

Єдність — облікова політика має бути єдиною для господарюючого суб'єкта незалежно від кількості його підрозділів, філій або дочірніх підприємств.

Необхідність інформаційного забезпечення вищенаведених процедур та дотримання принципів консолідованої звітності викликає необхідність проведення підготовчого етапу до складання консолідованої фінансової звітності. При цьому слід зазначити, що уже існує класифікація етапів консолідації фінансової звітності. Так, С.І. Пучкова, Г.В. Уманців та О.В. Калюга [88, с. 182], [56, с. 35; 99, с. 53] виділяють первинну консолідацію (при складанні вперше консолідованої звітності раніше незалежних підприємств); та подальшу консолідацію (при складанні консолідованої звітності групи, що уже утворена та здійснює взаємні господарські операції)”

Онищенко В.П. переконаний, що організація складання консолідованої фінансової звітності має передбачати підготовчий етап та виконавчий етап. Метою підготовчого етапу є збирання додаткової інформації, яка не міститься в первинній фінансовій звітності учасників групи, та дотримання

таких принципів консолідованої фінансової звітності як повнота, єдина облікова політика, єдина дата складання.

Підготовчий етап має містити такі процедури з підготовки до складання консолідованої фінансової звітності:

- 1) визначення нормативного регулювання складання консолідованої фінансової звітності, з урахуванням ієрархічності нормативних документів;
- 2) визначення складу групи підприємств консолідації та організаційні моменти;
- 3) визначення способу збирання інформації про внутрішньогрупові операції та проведення необхідної роботи з його впровадження;
- 4) визначення методів консолідації фінансової звітності;
- 5) впровадження єдиної облікової політики в групі;
- 6) приведення фінансової звітності учасників групи до єдиної дати та єдиної валюти.
- 7) Виконавчий етап передбачає безпосереднє проведення процедур консолідації, тобто отримання в спеціальних таблицях консолідованих даних та їх коригування, що буде розглянуто в наступному параграфі.

Першим кроком на підготовчому етапі є визначення стандартів бухгалтерського обліку, відповідно до яких здійснюватиметься підготовка консолідованої фінансової звітності. Такими є:

державний рівень регулювання:

– Цивільний та Господарський кодекси України; ЗУ “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”; ЗУ “Про холдингові компанії в Україні”; ЗУ “Про акціонерні товариства”; – П(С)БО 12 “Фінансові інвестиції”; П(С)БО 19 “Об’єднання підприємств”; П(С)БО 20 “Консолідована фінансова звітність”; П(С)БО 29 “Фінансова звітність за сегментами”; План рахунків бухгалтерського обліку, Інструкція з його застосування; Порядок подання фінансової звітності, затверджений Постановою КМУ № 419.

Регулювання на рівні групи підприємств:

– Положення про облікову політику групи підприємств з урахуванням особливостей суб'єкта господарювання; внутрішні розпорядчі документи групи підприємств.

Другою процедурою підготовчого етапу є визначення складу тих підприємств групи, показники яких необхідно включити до консолідованої звітності, виключивши підприємства, звітність яких з певних причин не консолідується (відповідно до П(С)БО 12 та П(С)БО 20, якщо підприємства були придбані й утримуються лише з метою їх наступного продажу протягом короткострокового періоду чи за наявності умов, які обмежують їх здатність передавати кошти материнському підприємству. Такі інвестиції відображаються за справедливою вартістю або собівартістю). Тому кількість учасників групи, що включена до периметру консолідації, може бути меншою, ніж кількість учасників консолідованої групи. При цьому материнське підприємство повинно визначити ступінь свого контролю та ті підприємства, що є об'єктом його інвестицій (останнє більше стосується великих груп зі складною структурою). Периметр консолідації та критерії наявності контролю (див. рис. 2.2.)

Третій крок підготовчого етапу полягає у визначенні способу збирання інформації про внутрішньогрупові операції та проведення необхідної роботи з його впровадження. Технічна складова облікової політики передбачає визначення технічних засобів та режимів доступу до них, що забезпечують ведення бухгалтерського обліку в групі підприємств для формування в тому числі консолідованої фінансової звітності. Об'єктом технічної складової є форма ведення бухгалтерського обліку, а відповідним елементом облікової політики з урахуванням особливостей діяльності групи підприємств є комп'ютерна форма ведення бухгалтерського обліку. Для впровадження єдиної інформаційно-комп'ютерної системи бухгалтерського обліку в межах групи підприємств, облікова політика такого утворення обов'язково повинна

розкривати інформацію про застосування програмних продуктів в обліку, що в свою чергу зробить процес консолідації звітності реальним.

Таких способів два: формування спеціальних форм внутрішньогрупової звітності, розроблених у відповідності з існуючими внутрішньогруповими операціями та методикою консолідації, що використовується; або формування єдиної інформаційної бази, що передбачає використання сучасних інформаційних технологій.

Реалізація вищезазначених заходів не може викликати значних труднощів при наявності контролю материнського підприємства за взаємопов'язаними суб'єктами господарювання, але проблема виникає при наявності лише суттєвого впливу чи спільного контролю, коли материнське підприємство може не мати достатньо повноважень вимагати від своїх залежних підприємств додаткових форм звітності.

Четвертим кроком підготовчого етапу є визначення методів консолідації фінансової звітності. Формування методичної складової облікової політики групи підприємств в частині складання консолідованої фінансової звітності полягає у визначенні найбільш доцільних принципів оцінки статей звітності, методів обліку щодо окремих показників звітності та процедур для складання консолідованої фінансової звітності з переліку можливих. Необхідно відмітити, що вивченням зазначеного питання займалася В.М. Костюченко, дослідник запропонувала методичні складові облікової політики материнського підприємства та його дочірніх підприємств [55, с. 222-223].

Якщо консолідовану фінансову звітність необхідно складати за МСФЗ, то і елементи облікової політики групи підприємств повинні застосовуватися такі, що не суперечать міжнародним стандартам. На думку Н.М. Цветкової, “в перспективі застосування МСФЗ як національних стандартів бухгалтерського обліку дозволить використовувати єдиний підхід до формування облікової політики підприємствами України і, таким чином, підвищити якість фінансової звітності і її користувачам ухвалювати правильні управлінські рішення” [92, с. 136].

П'ятим, заключним етапом підготовки консолідації фінансової звітності є створення єдиної облікової політики в групі, та впровадження Положення про облікову політику, затвердження якої здійснюється уповноваженим акціонерами виконавчим органом управління материнського підприємства – радою директорів. При оформленні облікової політики групи підприємств також важливе значення належить робочому плану рахунків, посадовим інструкціям та формам робочих таблиць для складання консолідованої фінансової звітності. Єдина облікова політика групи повинна стосуватися таких питань:

- 1) облікові принципи складання консолідованої фінансової звітності;
- 2) методика складання консолідованої фінансової звітності;
- 3) спосіб збору інформації, що необхідна для складання консолідованої фінансової звітності;
- 4) строки подання первинної фінансової звітності підприємствами групи материнському підприємству, а також перелік додаткової інформації, яку подають такі підприємства та форм її подачі, а також коло осіб, які відповідають за подання такої інформації;
- 5) порядок проведення звіряння та узгодження даних обліку внутрішньогрупового сальдо, у разі виникнення розбіжностей в обліку різних учасників групи по внутрішньогруповим операціям;
- 6) внутрішні положення, які описують методику складання консолідованої фінансової звітності.

Положення єдиної облікової політики учасників групи яке забезпечує документальне оформлення всіх обраних елементів облікової політики за кожним її об'єктом доцільно викласти в окремому документі, який необхідно розповсюдити по дочірнім підприємствам групи та проконтролювати його виконання. На основі положень єдиної облікової політики групи мають бути гармонізовані облікові політики всіх учасників такої групи.

Для розуміння та визначення алгоритму виконавчого етапу складання консолідованої фінансової звітності необхідно відобразити початковий потік формування інформації.

В Україні організаційно-правові форми об'єднань, до яких належать асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, інші об'єднання підприємств, визначені статтею 120 Господарського кодексу України (табл..2.1.).

Асоціація – це договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності підприємств, що об'єдналися, шляхом централізації однієї або кількох виробничих та управлінських функцій, розвитку спеціалізації і кооперації виробництва, організації спільних виробництв на основі об'єднання учасниками фінансових та матеріальних ресурсів для задоволення переважно господарських потреб учасників асоціації.

Корпорацією визнається договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації.

Консорціум – тимчасове статутне об'єднання підприємств для досягнення його учасниками певної спільної господарської мети (реалізації цільових програм, науково-технічних, будівельних проектів тощо). Досягши мети створення, консорціум припиняє діяльність.

Стаття 3 Закону України «Про підприємства в Україні» визначає концерн як статутне об'єднання підприємств промисловості, наукових організацій, транспорту, банків, торгівлі тощо на основі повної фінансової залежності від одного або групи підприємств. Першою характерною ознакою концернів є те, що їх засновниками є власники або уповноважені ними органи, а не самі підприємства.

Асоційовані підприємства (господарські організації) – це група суб'єктів господарювання – юридичних осіб, пов'язаних відносинами економічної та/або організаційної залежності у формі участі в статутному фонді та/або

управлінні. Залежність між асоційованими підприємствами може бути простою і вирішальною [32].

Таблиця 2.1.

Порівняльна характеристика груп підприємств в Україні

Вид об'єднань підприємств	Тип об'єднання	Мета об'єднання	Термін діяльності	Вид фінансової звітності
1	2	3	4	5
Асоціація	Договірне	Постійна координація господарської діяльності підприємств, що об'єдналися	Довгостроковий	Консолідована звітність
Корпорація	Договірне	Поєднання виробничих, наукових та комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися	Довгостроковий	Зведена
Консорціум	Тимчасове статутне об'єднання	Досягнення учасниками спільної господарської мети	Після досягнення поставленої мети діяльність припиняється	Зведена
Концерн	Статутне об'єднання на основі фінансової залежності	Координація господарської діяльності підприємств, що об'єдналися	Довгостроковий	Зведена
Асоційоване підприємство	На основі економічної та/або організаційної залежності	Набуття права блокувати прийняття рішень залежного підприємства або права контролю-підпорядкування	Протягом якого існує право блокувати прийняття рішень залежного підприємства або відносини контролю-підпорядкування	Зведена або консолідована
Холдингова компанія	На основі економічної та/або організаційної залежності	Набуття права контролю-підпорядкування	Протягом якого існують відносини контролю-підпорядкування	Консолідована

Результатом економічного об'єднання є утворення групи підприємств. Поняття «група», за різними нормативними документами, має відмінну економічну сутність. Так, відповідно до М(С)БО 27 «Консолідовані та окремі фінансові звіти», «група – материнське підприємство та всі його дочірні підприємства» Одним з найпоширеніших видів об'єднань підприємств є холдинг, під яким слід розуміти добровільне об'єднання підприємств з метою управління іншими компаніями через володіння контрольними пакетами їх акцій. Розрізняють два види холдингу – чистий холдинг, який утворюється спеціально для виконання зазначеної вище функції (контроль та управління дочірніми підприємствами), а також змішаний холдинг, який поряд з управлінням через володіння контрольними пакетами акцій здійснює також підприємницьку діяльність у промисловості, кредитно-банківській, торговельній, транспортній та інших сферах. Функції холдингу фактично здійснює будь-яка велика компанія, яка володіє контрольними пакетами акцій інших компаній.

Асоціації, асоційовані підприємства та холдингові компанії (материнське підприємство та його дочірні) складають консолідовану фінансову звітність. Відповідно до П(С)БО 1 консолідована фінансова звітність – це звітність, яка відображає фінансовий стан і результати діяльності юридичної особи та її дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці. Вона містить консолідовані:

1) баланс; 2) звіт про фінансові результати; 3) звіт про рух грошових коштів; 4) звіт про власний капітал; 5) примітки до консолідованої звітності.

Отже, створення групи підприємств відбувається в тому випадку, коли одне підприємство (материнське) контролює інше підприємство (дочірнє). Це є можливим:

- у разі купівлі материнським підприємством більше як половини акцій (часток) у статутному капіталі дочірнього підприємства;

- у разі одержання контролю (вирішального впливу на фінансову та господарську політику дочірнього підприємства) в інший спосіб.

Контроль – це можливість управляти фінансовою та господарською політикою підприємства з метою отримання вигоди від його діяльності.

Суттєвий вплив – це повноваження брати участь у прийнятті рішень з фінансової та господарської політики підприємства, при цьому не здійснюючи контроль цієї політики (табл 2.2.). Ці фактори визначають форми інвестицій в інше підприємство, які призводять до виникнення підконтрольності (материнське і дочірнє підприємства) або викликають утворення асоційованих та спільних підприємств.

Таблиця 2.2.

Периметр консолідації

Частка участі	Права учасника	Метод консолідації
1	2	3
100%	Вичерпний контроль. Наявність усіх прав власності.	
75%	Володіння є контролем. Здійснює контроль над такими аспектами: - створення, реорганізація та ліквідація дочірніх підприємств, філій та представництв, зміна та затвердження їх статутів та положень; рішення про відчуження майна товариства на суму, що становить більше 50% вартості майна.	Повна консолідація
50%+1 акція	Контроль (згідно ПСБО 19 та МСБО 27), вирішальний вплив (за ЗУ “Про холдингові компанії”). Володіння корпоративним пакетом акцій. Контроль та вирішальний вплив для формування органів управління дочірнього підприємства, затвердження річних результатів діяльності.	Повна консолідація
Рівна частка	Спільний контроль - погоджений розподіл контролю Ефективний контроль лише за певними видами діяльності, якщо стратегічні фінансові рішення, потребують одностайної згоди сторін.	Метод участі в капіталі
40%	Блокуючий пакет. У разі нерестрації на загальних зборах такого учасника, вони не можуть відбутися. При володінні такою часткою в капіталі можливий фактичний контроль.	Суттєвий вплив, метод участі в капіталі

20%	Наявність суттєвого впливу можливі прямо або через третіх осіб впливу, якщо інвестор має представників у раді директорів, якщо інвестор бере участь у визначенні стратегії компанії, якщо здійснюється обмін керуючим персоналом між материнською та дочірньою компанією, якщо інвестор надає суттєву технічну інформацію.	Суттєвий вплив, метод участі в капіталі
-----	--	---

Перший блок виконавчого етапу складається з того, що взаємопов'язані суб'єкти господарювання подають первинну внутрішньогрупову фінансову звітності та аудиторські висновки до материнського підприємства. Здійснюється процедура контролю достовірності даних, проведення аналітичної оцінки гудвілу, визначення причин виникнення розбіжностей між показниками та проведення необхідних коригувань (рис.2.2.). Причинами виникнення розбіжностей можуть бути допущені помилки при складанні форм внутрішньогрупової звітності (арифметичні, дана операція не була класифікована як внутрішньогрупова тощо), розбіжність у часі відображення в бухгалтерському обліку доходу від реалізації одним учасником групи та оприбуткування придбаної продукції іншим учасником. Причинами цього можуть бути поставка без супровідних документів, географічна віддаленість підприємств групи тощо. У разі виявлення розбіжностей при складанні звітності необхідно визначити їх причини та провести відповідні коригування.

Бажаним є отримання пояснювальних записок від бухгалтерій підприємств групи про причини виникнення даних розбіжностей, що можуть бути використані як аудиторські докази при проведенні аудиту консолідованої звітності.

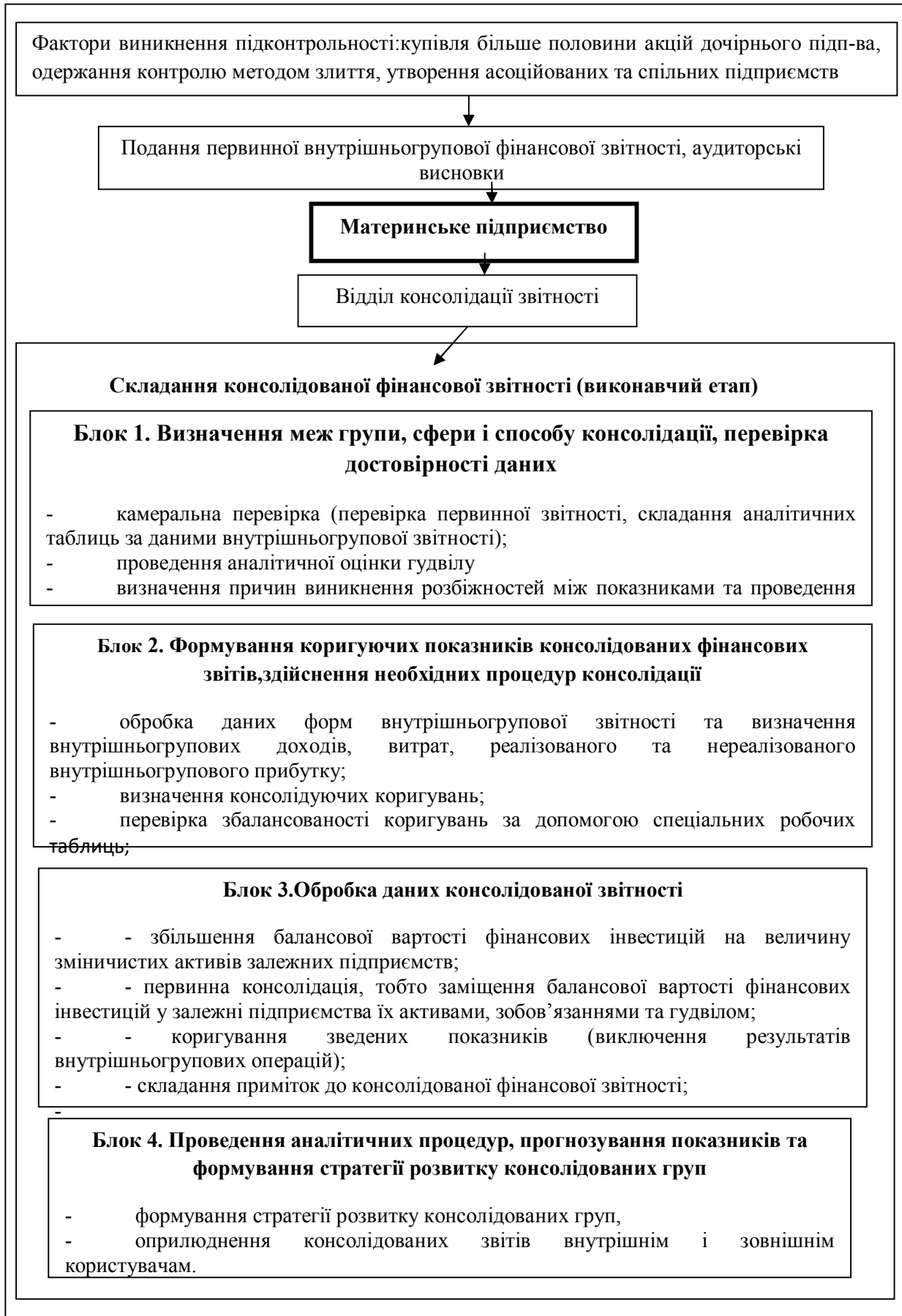

Рис. 2.2. Система порядку обробки первинних даних та складання консолідованої фінансової звітності
узагальнено за результатами дослідження

Другий блок характеризується безпосередньо формуванням показників консолідованих фінансових звітів, здійсненням усіх необхідних процедур консолідації, а також формуванням додаткової інформації, що має бути відображена у консолідованій фінансовій звітності: обробка даних форм внутрішньогрупової звітності та визначення внутрішньогрупових доходів, витрат, реалізованого та нереалізованого внутрішньогрупового прибутку, визначення консолідуючих коригувань, перевірка збалансованості коригувань за допомогою спеціальних робочих таблиць.

Третій блок – обробка даних консолідованої звітності - збільшення балансової вартості фінансових інвестицій на величину зміни чистих активів залежних підприємств, первинна консолідація, тобто заміщення балансової вартості фінансових інвестицій у залежні підприємства їх активами, зобов'язаннями та гудвілом, коригування зведених показників (виключення результатів внутрішньогрупових операцій), складання приміток до консолідованої фінансової звітності;

Четвертий блок – аналізування і прогнозування показників консолідованої фінансової звітності та формування на основі отриманих результатів стратегії розвитку консолідованих груп підприємств та оприлюднення консолідованих звітів внутрішнім і зовнішнім користувачам.

Отже, врахування зазначених підготовчих та виконавчих процедур облікової політики дозволяє розробити єдиний підхід до формування показників звітності в межах групи підприємств, що в результаті створює умови для підвищення достовірності показників консолідованої фінансової звітності.

2.2. Порядок елімінування (виключення) впливу внутрішньогрупових операцій на показники консолідованої фінансової звітності

Методика складання консолідованої фінансової звітності представлена сукупністю методів консолідації звітності, а саме послідовністю їх застосування.

Питання виключення впливу внутрішньогрупових операцій досліджували С. Ф. Голов та В. М. Костюченко, В. Бутенко, Р. Є. Грачова, Р. Коршикова, Д. Васильєв, С.І. Пучкова, Г. Мельник, Г.В. Уманців [10; 16;17; 27; 33; 50; 51; 66; 88; 98; 99]. Нині в бухгалтерському обліку відображаються різні види внутрішніх операцій, їх особливості залежать від структури та виду установ або суб'єктів господарювання, в яких вони здійснюються. Розрізняють такі види внутрішньогрупових операцій:

Внутрішньогосподарські операції. Здійснюються в межах однієї економічної одиниці, яка є однією юридичною особою між внутрішніми підрозділами (цехами, дільницями), або відокремленими структурними підрозділами такими як філії, представництва.

Внутрішньовідомчі операції. Здійснюються в бюджетних установах, призначені для обліку доходів та витрат, тобто операції між головними розпорядниками та отримувачами бюджетних коштів.

Внутрішньосистемні операції. Здійснюються у системі споживчої кооперації України між споживчими товариствами, їх спілками та всіма утвореними ними підприємствами.

Внутрішньогрупові операції. Здійснюються між материнським та дочірніми підприємствами або між дочірніми підприємствами однієї групи, що є однією економічною одиницею.

Вертикальні внутрішньогрупові операції. Здійснюються в межах групи підприємств між материнським та дочірніми підприємствами, що є окремими юридичними особами.

Горизонтальні внутрішньо групові операції. Здійснюються в межах групи підприємств між дочірніми підприємствами, що є окремими юридичними особами.

Зазначимо, що такі внутрішні операції як внутрішньовідомчі операції, внутрішньосистемні операції та внутрішньогрупові операції є операціями в системі відповідно бюджетних установ та організацій, в системі підприємств споживчої кооперації та в системі групи корпоративних підприємств.

Визначальними чинниками для побудови обліку внутрішніх розрахунків у групах підприємств, створених за рішенням держави, є структура статутного капіталу підприємств (частка держави), наявність чи відсутність бюджетного фінансування та результати їх фінансово-господарської діяльності. Так, у системі Державної адміністрації залізничного транспорту «Укрзалізниця» організація вищого рівня управління затверджує план рахунків, форму ведення бухгалтерського обліку; держава встановлює також ціни (тарифи) на пасажирські перевезення. Інтереси груп підприємств, створених за рішенням держави та за її участю, повинні збігатись із її інтересами, особливо стратегічних груп підприємств пов'язане із економічною та зовнішньоекономічною політикою країни [107].

Виходячи з вищезазначеного, можна стверджувати, що в цілому в межах об'єднання (групи) підприємств можуть здійснюватись такі операції:

- внутрішньогрупові операції на рівні групи підприємств, які здійснюють вплив на консолідовану фінансову звітність;
- внутрішньогосподарські операції на рівні окремого підприємства, які здійснюють вплив на фінансову звітність.

Внутрішньогрупові операції підлягають елімінуванню при складанні консолідованого балансу та консолідованого звіту про фінансові результати, як і внутрішньогрупові сальдо за розрахунками. Поняття “елімінування” (від лат. *eliminare*) запозичене з економічного аналізу та означає “виключати”, “усувати” вплив всіх факторів на величину результативного показника, крім одного [63, с. 158].

При складанні консолідованої фінансової звітності елімінування має інший зміст, статті, які підлягають елімінуванню – це статті, які виключаються із консолідованої звітності для уникнення подвійного рахунку та завищення показників консолідованої звітності.

При складанні консолідованої фінансової звітності підлягають виключенню (табл.2.2).:

1) з активів материнського підприємства - балансова вартість фінансових інвестицій в кожен дочірню установу, а з капіталу кожної дочірньої установи - відповідна частка материнського підприємства (з метою виключення подвійного врахування активів та зобов'язань);

2) з усіх показників розрахункових операцій материнського підприємства та дочірньої установи - сума внутрішньогрупових операцій та внутрішньогрупового сальдо;

3) Елімінування фінансових результатів (прибутку або збитків) від внутрішньої групової реалізації продукції (робіт, послуг). Материнське підприємство виключає залишки нереалізованих доходів і витрат, які виникли в результаті внутрішньогрупових операцій, та вкладень до статутних капіталів, а також будь-який нереалізований результат, що виникає від цих операцій ідентично до принципу, що застосовують при згортанні міжфілійних доходів та витрат при підготовці річного фінансового звіту.

4) Елімінування дивідендів з консолідованого балансу та звіту про фінансові результати.

До процедур оцінки слід віднести:

- 1) визначення справедливої вартості статей балансу учасників консолідованої групи, які включені до периметру (сфери) консолідації. Дана процедура здійснюється при першій консолідації фінансової звітності на дату придбання;
- 2) визначення величини гудвілу (або негативного гудвілу) у разі існування різниці між собівартістю інвестиції та часткою інвестора у

- справедливій вартості чистих активів об'єкта інвестування. Подальший його облік (амортизація, списання чи визнання доходом);
- 3) розрахунок частки меншості в чистих активах та в прибутках (збитках) у разі, якщо частка материнського підприємства в чистих активах залежного підприємства менша 100%;
- 4) визначення та відображення курсових різниць, що виникають в результаті консолідації фінансових звітів зарубіжних учасників групи.

При складанні консолідованого балансу внутрішньогрупові розрахунки як між материнським підприємством і дочірніми підприємствами, так і між дочірніми підприємствами однієї групи повинні взаємовиключатися.

Таблиця 2.2.

Консолідація статей балансу, пов'язаних з внутрішньогруповими розрахунками

Актив	Пасив
Дебіторська заборгованість дочірнього підприємства перед материнським підприємством виключається	Кредиторська заборгованість материнського підприємства за позиками дочірньому підприємству виключається
Дебіторська заборгованість материнського підприємства перед дочірнім підприємством виключається	Кредиторська заборгованість дочірнього підприємства за господарськими операціями материнському підприємству виключається

Необхідність елімінування консолідованих показників виникає через:

- різницю у термінах проведення господарських операцій, які виникають в одному звітному періоді а завершуються в наступному;
- різницю термінів закінчення звітного періоду;
- відсутність однієї облікової політики.

В даному контексті цікавим для дослідження є спосіб отримання інформації про результати внутрішньогрупових операцій; методика розподілу внутрішньогрупового прибутку між залишками запасів та собівартістю реалізованої продукції (чи товарів). При цьому особливої уваги заслуговує ситуація, коли відбувається внутрішньогрупова реалізація

продукції, яку покупець використовує як сировину для виробництва власної готової продукції з подальшим продажем такої продукції за межі групи.

Під внутрішньогруповим прибутком (збитком) розуміється сума будь-якого прибутку (збитку), який виникає внаслідок внутрішньогрупових операцій, незалежно від факту наступної реалізації таких активів за межі групи. Нереалізований прибуток (збиток) виникає тільки тоді, коли продукція, яку отримує підприємство групи на кінець періоду не є реалізованою за межі групи, тобто зовнішньому покупцю. Таким чином, поняття внутрішньогрупового прибутку (збитку) включає в себе як “реалізовані”, так і “нереалізовані” прибутки (збитки) внаслідок внутрішньогрупових операцій.

Насамперед, потребує визначення способів збирання інформації про результати внутрішньогрупових операцій. Відсутність у типових формах фінансової звітності цієї інформації, яка необхідна при складанні консолідованої фінансової звітності з дотриманням п. 11 П(С)БО 20, призводить до необхідності створення спеціальних форм внутрішньогрупової звітності, що відповідають існуючим внутрішньогруповим операціям та методу консолідації, який використовується. Дані форми можуть використовуватися як додаток до первинної фінансової звітності. В цих формах необхідно зазначати інформацію:

- про доходи та витрати, пов'язані з внутрішньогруповою реалізацією та на придбання товарів, послуг, про вибуття таких активів у виробництво, на власні потреби, реалізацію (інше переміщення продукції, товарів, робіт, послуг);

- про величину прибутку чи збитку, який отримує учасник групи внаслідок таких операцій; про подальший рух таких активів, придбаних всередині групи (чи активів, до складу вартості яких увійшла вартість отриманих всередині групи послуг). Окрім того така інформація повинна бути розкрита у розрізі асортименту з зазначенням рентабельності реалізації кожного з видів продукції.

Українські дослідники Л. Олійник, Д. Васильєв та І. Чалий говорять про необхідність створення форм внутрішньогрупової звітності [71; 15; 16]. Ці вчені висловлюють думку про доцільність формування внутрішньогрупової звітності за звітний період у такому складі: внутрішньогрупова звітність по інвестиціях, внутрішньогрупова звітність по розрахунках у межах групи, внутрішньогрупова звітність про придбання товарів, робіт, послуг в учасників групи, внутрішньогрупова звітність про реалізацію товарів, робіт, послуг підприємствами групи [71, с. 366].

Стандартні форми внутрішньогрупової звітності містять низку недоліків:

- вони є громіздкі та перенасичені зайвою при консолідації інформацією (надходження товарів, робіт послуг, як за останній квартал, так і з початку року; показник рентабельності внутрішньогрупового продажу замість показника загального прибутку (збитку) по кожному виду асортименту чи партії;

- пропонується подавати інформацію про кількісні показники, в той час як складання фінансової звітності потребує вартісних показників.

- не містить інформацію про товари, які були придбані у межах групи в минулому періоді та були реалізовані за межі групи, що є необхідною при визначенні нереалізованого прибутку за період.

- відсутні дані про внутрішньогруповий рух необоротних активів,

- не містять необхідних даних про первісну та залишкову вартість реалізованих основних засобів, даних про метод їх амортизації, про подальшу їх експлуатацією учасником групи (метод амортизації і т.д.),

- не містять інформацію щодо зв'язку між бухгалтерськими рахунками та рядками первинної фінансової звітності.

Існує доцільність у розробці таких форм внутрішньогрупової звітності:

- 1) про інвестиції в межах групи (її створення доцільне, у разі наявності значної кількості учасників групи, а також при їх територіальному віддаленні від материнського підприємства);

- 2) про взаємні розрахунки;
- 3) про реалізацію товарів, робіт, послуг в межах групи;
- 4) про придбання продукції, товарів, робіт, послуг в межах групи;
- 5) про реалізацію товарів, придбаних в учасників групи (або готової продукції виробленої з сировини, придбаної в учасників групи);
- 6) про реалізацію (передачу) основних засобів у межах групи;
- 7) про експлуатацію придбаних (безоплатно отриманих) основних засобів у межах групи за період
- 8) про інші внутрішньогрупові операції (виплата дивідендів, безоплатна передача активів, цільова фінансова допомога, позики тощо).

Спеціальні форми внутрішньогрупової звітності, повинні спростити процедури контролю достовірності даних, а також самі процедури консолідації.

Показники величини внутрішньогрупової реалізації від підприємств групи можна отримати різними способами: з даних аналітичного обліку за рахунками реалізації; з даних оборотів за спеціальними рахунками та субрахунками, що відкриті для обліку доходів (витрат), пов'язаних з внутрішньогруповою реалізацією.

Перший з названих способів отримання інформації є досить трудомістким у разі наявності значної кількості внутрішньогрупових операцій, а отже, може бути прийнятним тільки для учасників групи, у яких відбувається незначна кількість таких операцій.

Отже, при підготовці консолідованих звітів необхідно врахувати можливість виникнення ситуації коли на кінець звітного періоду підприємство групи реалізувало продукцію (роботи, послуги) іншому товариству цієї ж групи, а останнє потім повністю реалізувало цю продукцію споживачам поза групою (третім особам). Проте можлива ситуація коли на кінець звітного року підприємство групи реалізувало продукцію (роботи, послуги) іншому товариству цієї ж групи, а останнє частково реалізувало цю продукцію споживачам - третім особам.

У першому випадку при консолідації фінансових результатів прибуток (збитки) підприємств групи сумується. У той же час в консолідований звіт про фінансові результати не включається виручка від реалізації продукції (робіт, послуг), що відображає внутрішньогруповий оборот, а також відповідні затрати.

Проблема консолідації звітності ускладнюється, коли продукція, що становить внутрішньогруповий оборот, у звітному році залишається нереалізованою (або реалізується частково), така продукція не є реалізованою, вона відображається у вигляді запасів у балансі підприємства групи, а прибуток, отриманий одним із підприємств при реалізації продукції іншому, є нереалізованим прибутком групи. При складанні консолідованого звіту про фінансові результати нереалізований прибуток виключається із загальної величини прибутку (збитків) звітного періоду групи.

При складанні консолідованого балансу дочірнього підприємства в пасиві на величину нереалізованого прибутку зменшується нерозподілений прибуток (збиток) звітного року (отриманий за загальним правилом шляхом сумування аналогічних показників групи); в активі на величину нереалізованого прибутку зменшується вартість запасів (попередньо отримана шляхом сумування аналогічних статей балансів товариств групи). Це пов'язано з тим, що нереалізований прибуток знайшов відображення в запасах головного товариства.

Наведемо приклад обліку внутрішньогрупових операцій з використанням даних бази підприємства.

02.01.2011 р. АТ "Вектор+ груп" (материнське підприємство) придбало пакет акцій у розмірі 60% статутного капіталу АТ "Вектор+" за 4500 тис. грн. Протягом 2011 року АТ "Вектор+" відвантажило "Вектор+ груп" товари на суму 500 тис. грн із прибутком 100 тис. грн. На 31.12.2011р. 20% цих товарів не було реалізовано й обліковувались на 20 рахунку «Виробничі запаси» у материнського підприємства. Кредиторська заборгованість "Вектор + група" за придбані товари у дочірнього підприємства АТ "Вектор+" на кінець року

становила 50 тис. грн. Чистий прибуток АТ "Вектор+" за 2000 рік становив 660 тис. грн. Виплачено дивідендів на суму 150 тис. грн, у тому числі материнському підприємству - 90 тис. грн.

Таблиця 2.3.

Облікове відображення господарських операцій у материнського підприємства «Вектор+груп»				
№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, тис. грн.
		Дебет	Кредит	
1	2	3	4	5
1.	Придбано пакет акцій (60%) АТ «Вектор+» з оплатою з розрахункового рахунку	141 "Інвестиції пов'язаним сторонам за методом участі в капіталі "	311 "Поточні рахунки в національній валюті"	4500
2.	Отримано товари від дочірнього підприємства АТ «Вектор+» товари - в т. ч. ПДВ	281 "Товари на складі" 6415	683 "Внутрішньогосподарські розрахунки"	500 100
3.	Відображено реалізацію частини товару.	36 "Розрахунки з покупцями та замовниками"	702 "Дохід від реалізації товарів"	480 000
4.	Відображено дохід від реалізації товарів. - в т. ч. ПДВ	702 "Дохід від реалізації товарів"	79 "Фінансові результати" 6415 "Розрахунки за податками та платежами"	480 000 80000
5.	Відображено собівартість реалізованих товарів.	902 "Собівартість реалізованих товарів"	281 "Товари на складі"	400 000
6.	Віднесено на фінансовий результат дохід від реалізації	79 "Фінансовий результат"	902 "Собівартість реалізованих товарів"	400 000
7.	Відображено зарахування частини нереалізованих товарів у запаси (500 000*0,2)	20 "Виробничі запаси"	281 "Товари на складі"	100 000
8.	Відображено частку АТ «Вектор+» у чистому прибутку АТ «Вектор+ груп» (660 000-20 000) *0,6	141 "Інвестиції пов'язаним сторонам за методом участі в капіталі "	723 "Дохід від інвестицій в дочірні підприємства"	384 000

Продовження табл. 2.3

1	2	3	4	5
10.	Відображено частку АТ «Вектор+ груп» в дивідендах	373“Розрахунки за нарахованими доходами”	141“Інвестиції пов’язаним сторонам за методом участі в капіталі ”	90 000
11.	Отримані доходи у вигляді дивідендів	311”Поточні рахунки в національній валюті”	373“Розрахунки за нарахованими доходами”	90 000
Облікове відображення господарських операцій у дочірнього підприємства «Вектор+»				
1	2	3	4	5
1.	Відображено формування статутного капіталу вартістю випущених акцій АТ «Вектор+»	46 ”Неоплачений капітал”	40 “Статутний капітал”	50 000
2.	Відображено продаж акцій АТ «Вектор+груп» (фінансові інвестиції)	141“Інвестиції пов’язаним сторонам за методом участі в капіталі ”	46 ”Неоплачений капітал”	4 500 000
3.	Відображено реалізацію товару АТ «Вектор+груп» Відображено податкове зобов’язання щодо ПДВ	36 “Розрахунки з покупцями та замовниками” 702 “Дохід від реалізації товарів”	702 “Дохід від реалізації товарів” 6415 ”Розрахунки за податками та платежами”	600 000 100 000
4.	Відображено собівартість реалізованої продукції	902 “Собівартість реалізованих товарів”	281 “ Товари на складі”	500 000
6.	Отримано оплату за товари від АТ «Вектор+груп»	311”Поточні рахунки в національній валюті”	36 “Розрахунки з покупцями та замовниками”	500 500
7.	Відображено суму чистого прибутку	79 “Фінансові результати”	441 “Нерозподілені прибутки”	660 000
12.	Відображено суму нарахованих дивідендів до оплати	443 “Прибуток використаний у звітному періоді”	671 “Розрахунки за нарахованими дивідендами”	150 000
13.	Виплачені дивіденди	671 “Розрахунки за нарахованими дивідендами”	311 ”Поточні рахунки в національній валюті”	150 000

Продовження таблиці 2.3

Елімінування консолідованого фінансового звіту «Вектор+груп»				
№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, тис. грн.
		Дебет	Кредит	
1	2	3	4	5
1.	Приведення суми фінансових інвестицій «Вектор+» до їх балансової вартості	721 “Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства ”	441 “Нерозподілені прибутки” 141 “Інвестиції пов’язаним сторонам за методом участі в капіталі ”	90 000 156 000
2.	Виключення балансової вартості фінансових інвестицій АТ «Вектор+»	40 “Статутний капітал”, 441 “Нерозподілені прибутки” 10 “Основні засоби”, 19 “Гудвіл”	141 “Інвестиції пов’язаним сторонам за методом участі в капіталі ”	2400 000 600 000 180 000 1 320 000 <u>4 500 000</u>
3.	Нарахування амортизації гудвілу та дооцінка основних засобів	92 “Адміністративні витрати”	133 “Накопичена амортизація нематеріальних активів” 131 “Знос основних засобів”	132 000 18 000
4.	Виключення внутрішньогрупової заборгованості	373 “Розрахунки за нарахованими доходами”	683 “Внутрішньогосподарські розрахунки”	50 000 80000
5.	Виключення нереалізованого прибутку, відображеного у вартості запасів	69 “Доходи майбутніх періодів”	281 “Товари на складі”	20 000
6.	Виключено дохід від внутрішньогрупової реалізації	702 “Дохід від реалізації товарів”	902 “Собівартість реалізованих товарів”	500 000

Порядок консолідації звітів АТ "Вектор + група" і АТ "Вектор+" за 2011 р. Наведено в спеціальній формі внутрішньогрупової звітності (табл. 2. 4.)

Таблиця 2.4

Консолідація бухгалтерських балансів
та звітів про фінансові результати на 31.12.2011 р., тис. грн

Стаття	АТ "Вектор + груп"	АТ "Вектор +"	Коригувальні записи		Частка меншості	Консолідовані суми
			дебет	кредит		
1	2	3	4	5	6	7
Звіт про фінансові результати						
Дохід від реалізації	24600	13200	е) 500			37300

Продовження таблиці 2.4

Податок на додану вартість	4100	2200				6300
Собівартість реалізації	18200	9500		є) 500		27200
Валовий прибуток	2300	1500				3800
Адміністративні витрати	650	380	в) 150			1180
Дохід від участі у капіталі	246	-	а) 246			-
Інші доходи	1494	245				1739
Інші витрати	300	420				720
Прибуток до оподаткування	3090	945				3639
Податок на прибуток	927	285				1212
Частка меншості					264	264
Чистий прибуток	2163	660	896	500	264	2163
Нерозподілений прибуток на 01.01.2011 р.	2500	1000	б) 600	-	400	2500
Чистий прибуток за 2011 р.	2163	660	896	500	264	2163
Дивіденди	500	150	-	а) 90	60	500
Нерозподілений прибуток на 31.12.2011 р.	4163	1510	1496	590	604	4163
Баланс						
Актив						
Основні засоби (залишкова вартість)	4600	2000	б) 180	в) 180		6762
Гудвіл			б) 1320	в) 132		1188
Довгострокові фінансові інвестиції в АТ "Вектор +"	4656	-		а) 156 б) 4500		-
Товари	8500	6550		д) 20		15030
Дебіторська заборгованість за товари	5450	2920				8370
Дебіторська заборгованість з внутрішніх розрахунків	-	50	г) 50			-
Грошові кошти	3540	985				4525
Баланс	26746	12505				35875
Капітал і зобов'язання						
Статутний капітал	15000	4000	б) 2400		1600	15000
Нерозподілений прибуток	4163	1510	1496	590	604	4163
Частка меншості						2204
Кредиторська заборгованість за товари	5600	6300				11900
Поточні зобов'язання з внутрішніх розрахунків	50	-		г) 50		-
Доходи майбутніх періодів	1933	695	д) 20			2608
Баланс	26746	12505	5446	5446	2204	35875

Звіт про власний капітал і Звіт про рух грошових коштів базуються на інформації, яка міститься в консолідованих балансі і Звіті про фінансові результати, і складаються за вимогами стандартів бухгалтерського обліку 4 "Звіт про рух грошових коштів" та 5 "Звіт про власний капітал" [10].

Основні коригування консолідованої звітності

1) виключення балансової вартості інвестицій головного підприємства в капітали дочірніх і відповідне виключення часток головного підприємства у власних капіталах дочірніх товариств.

Враховуючи те, що облік фінансових інвестицій у дочірні підприємства, відповідно до П(С)БО 12 "Фінансові інвестиції", здійснюється за методом участі в капіталі, на кінець кожного звітного року балансова вартість інвестицій буде різною. Тому при здійсненні консолідації необхідно скоригувати суму інвестицій на кінець року до їх балансової вартості на початок року;

2) виключення залишків за взаємними розрахунками між головним підприємством і дочірніми (внутрішньогрупового сальдо, яке визначається на рахунках внутрішніх розрахунків);

3) виключення дивідендів, виплачених усередині групи, а також нереалізованих прибутків та збитків від внутрішньогрупових операцій, які знаходять відображення у балансовій вартості запасів;

4) нарахування амортизації гудвілу, а також суми дооцінки необоротних активів, яка виникла при дооцінці вартості активів до справедливої вартості на момент придбання;

5) якщо вкладення головного підприємства в дочірнє становить менше 100% капіталу останнього, то в консолідованому балансі і звіті про фінансові результати виділяється частка меншості - пропорційно частці решти акціонерів дочірнього товариства в статутному капіталі.

На етапі отримання інформації про результати внутрішньогрупової реалізації та внутрішньогрупового прибутку важливим питанням є як саме розподіляється внутрішньогруповий прибуток в активах підприємств групи на кінець звітного періоду.

При цьому можливі три ситуації:

-внутрішньогруповий прибуток увійшов у прибуток групи за даний період;

- внутрішньогруповий прибуток у даному періоді “нереалізований” та міститься в активах одного (чи декількох) підприємств групи;

- частина внутрішньогрупового прибутку, що містилася у вартості придбаних активів залишається у залишках запасів на кінець періоду, а частина увійшла до собівартості реалізованої за межі групи продукції.

Найкращий результат визначення розподілу внутрішньогрупового прибутку за період забезпечують способи:

- Здійснення при складанні консолідованої звітності детальної вибірки про використання продукції, придбаної в учасників групи.

- Вважати, що даний актив є проданим у межах кількості та вартості подібних активів, реалізованих ним після його одержання

Можлива ситуація, коли материнське підприємство продає (передає) дочірньому підприємству продукцію, яка є для останнього сировиною (матеріалами) для виробництва своєї власної продукції (чи навпаки, дочірнє підприємство продає (передає) сировину материнському). У такій ситуації на кінець періоду можливі такі варіанти:

- придбані (отримані) запаси повністю використані для виробництва продукції. Отримана готова продукція повністю продана дочірнім підприємством за межі групи;

- придбані (отримані) запаси взагалі не були використані для виробництва продукції або запаси використані повністю, продукція вироблена, але ще не продана за межі групи;

- вартість придбаних (отриманих) запасів розподілилась між залишками виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції та собівартістю реалізованої за межі групи продукції. Даний варіант, звичайно, є найбільш поширеним на практиці.

У перших двох варіантах процедура виключення нереалізованого прибутку (збитку) така ж, як і в ситуації з продажем товарів. У першому варіанті необхідно тільки виключити суми доходів та собівартості, що пов’язані з внутрішньогруповою реалізацією, а в другому ще й додатково

зменшити вартість запасів, що були отримані (чи готової продукції, якщо запаси повністю використані) на суму нереалізованого прибутку (збитку) материнського підприємства.

Для розв'язання вищезазначеної проблеми доцільно використати розрахунок нереалізованого прибутку від внутрішньогрупової операції, що припадає на залишок виробничих запасів на кінець періоду (а заодно і прибуток, який включений дочірнім підприємством у витрати на виробництво). На другому етапі розрахувати нереалізований прибуток, який припадає на залишки незавершеного виробництва. На третьому етапі – нереалізований прибуток, який припадає на залишок готової продукції на складі. І тільки потім розрахувати прибуток, що припадає на собівартість реалізованої продукції.

Методика розподілу внутрішньогрупового прибутку при визначенні консолідаційних коригувань органічно пов'язана з формами внутрішньогрупової звітності. Для проведення виключення результатів внутрішньогрупових операцій необхідно скласти робочі таблиці з визначення відповідності коригувань для консолідованого балансу та робочі таблиці для визначення суми коригувань для складання консолідованого звіту про фінансові результати, а потім здійснити проведення коригувань в консолідованих таблицях. Коригування, що здійснюються при складанні консолідованого балансу та звіту про фінансові результати є взаємоузгодженими. На рис. 2.3. подано типи внутрішньогосподарських операцій та їх вплив на баланс.

Враховуючи всі особливості внутрішньо групових операцій, неможливо здійснювати процедури елімінування внутрішньогрупових операцій лише за окремими взаємопов'язаними суб'єктами господарювання.

Рис. 2.3. Внутрішньогрупові операцій та відображення результатів в балансі

Тому здійснювати елімінування внутрішньогрупових операцій доцільно в робочій таблиці, яка повинна розкривати наступну інформацію (табл.2.5.):

- назву підприємств, які є учасниками внутрішньогрупових операцій;
- суми внутрішньогрупових операцій та розрахунків;
- тип внутрішньогрупових операцій;
- залишки на дату складання балансів за внутрішньогруповими операціями;
- суми прибутку і збитку за внутрішньогруповими операціями.

Таблиця 2.5.

**Елімінування внутрішньогрупових операцій при підготовці
консолідованої фінансової звітності**

Показники звітності	Материнське підприємство	Дочірнє підприємство	Елімінування (виключення)	
	Сума	Сума	Дт	Кт
1	2	3	4	5
1. Елімінування статей балансу, пов'язаних з внутрішньо груповими розрахунками і операціями				
Дебіторська заборгованість МП	20 000	-	-	20 000 (МП)
Дебіторська заборгованість (ДП)	-	10 000	-	10 000 (ДП)
Кредиторська заборгованість (МП)	10 000	-	10 000 (МП)	-
Кредиторська заборгованість (ДП)	-	20 000	20 000 (ДП)	-
2. Елімінування фінансових результатів (прибутку або збитків) від внутрішньої групової реалізації продукції				
Дохід від реалізації продукції	70 000	-	70 000 (МП)	-
Собівартість реалізованої продукції	-	70 000 (МП)	-	70 000 (ДП)

Для того, щоб кожний суб'єкт господарювання мав можливість своєчасно виявити внутрішньогрупові операції, необхідно щоб вони були повідомлені материнським підприємством про склад всієї групи, що в подальшому дозволить всім учасникам групи виділити із переліку своїх партнерів внутрішньогрупових контрагентів.

Отже, спеціальну робочу таблицю за внутрішньогруповими операціями доцільно формувати саме головному (материнському) підприємству групи, адже, дане підприємство має доступ, володіє та розпоряджається обліковою інформацією всіх дочірніх підприємств. Стосовно форми робочої таблиці, то вона повинна базуватися на всіх процедурах елімінування

внутрішньогрупових операцій з виділенням окремих розділів за різними видами таких операцій. Відповідно, це в свою чергу сприятиме оперативному формуванню достовірної консолідованої фінансової звітності та контролю обліку внутрішньогрупових операцій. В цілому правильний облік внутрішньогрупових операцій дозволить отримати користувачам реальну інформацію про загальний фінансовий стан і результат господарської діяльності групи підприємств як єдиної економічної одиниці.

2.3. Особливості використання методу участі в капіталі при консолідації фінансової звітності

Аналіз робіт різних дослідників свідчить, що при розгляді порядку застосування методу участі в капіталі, визначеному в П(С)БО 12, більшість з них, зокрема В. Добровський, Г. Уманців, розглядали детально тільки один аспект – коригування балансової вартості фінансової інвестиції залежно від зміни власного капіталу об'єкта інвестування з урахуванням при цьому виплати дивідендів [35; 109]. І тільки С. Голов детально розглянув питання обліку операцій з продажу (передачі) активів між інвестором та асоційованим чи спільним підприємством [27, с. 248-250].

Продовжуючи науковий пошук доцільним є висвітлення в роботі загального порядку застосування методу участі в капіталі, при цьому розкривши суть питання, та виділити ті які потребують конкретизації та кращого методичного забезпечення.

У західній літературі метод участі в капіталі (“equitymethod”) носить також назву “консолідація в один рядок” (“one-lineconsolidation”) [110, с. 724]. Таким чином, метод участі в капіталі є не тільки методом обліку інвестицій, як він розглядається у працях вітчизняних дослідників, але одночасно й методом складання фінансової звітності.

У відповідності з П(С)БО 12 метод участі в капіталі використовується для обліку фінансових інвестицій в асоційовані, спільні та дочірні

підприємства. Аналізуючи положення МСФЗ та вітчизняних П(С)БО, можна дійти висновку, що спільним між методом участі в капіталі та повною консолідацією фінансової звітності є: виключення нереалізованих прибутків (збитків) між інвестором та об'єктом інвестування; визначення гудвілу (негативного гудвілу) в ціні придбання; амортизація гудвілу (у МСБО 28 амортизацію гудвілу замінено на тестування на предмет знецінення активу); використання єдиної облікової політики інвестором та асоційованими (або спільними) підприємствами (в даному дослідженні вони розглядаються як взаємопов'язані суб'єкти господарювання); виключення взаємних інвестицій; виключення виплачених дивідендів всередині групи.

Головними відмінностями між методом участі в капіталі та методом повної консолідації фінансової звітності є:

- відсутність згортання сальдо взаємної дебіторської та кредиторської заборгованості;
- відсутність розрахунку частки меншості в чистих активах та прибутках (збитках);
- консолідація проводиться не постатейно, а в одному рядку активу "Довгострокові фінансові інвестиції" та в одному рядку пасиву "Нерозподілений прибуток".

Метод участі в капіталі передбачає контроль, або ж наявність суттєвого впливу, при чому, інвестор несе певну відповідальність за результати діяльності асоційованої компанії та за результати рентабельності інвестицій, тобто має суттєвий вплив на асоційовану компанію.

Процедура складання консолідованої звітності за методом участі в капіталі полягає в заміні вартості акцій (часток) взаємопов'язаних суб'єктів господарювання, відображеній у балансі материнського підприємства та/або інших учасників, на вартісну оцінку частки участі групи в чистих активах консолідованого учасника.

Інвестиції у взаємопов'язані суб'єкти господарювання у консолідованих фінансових звітах материнського підприємства відображаються за

собівартістю і збільшуються або зменшуються відповідно до частки материнського підприємства після дати придбання інвестиції. Дивіденди, що сплачуються дочірніми підприємствами, зменшують балансову вартість інвестиції та визнаються як часткові виплати інвестиції. Відповідно до цього вартість інвестиції має бути скоригована для того, щоб відображати вплив отриманих материнським підприємством дивідендів. Потрібно здійснювати регулюючі записи з метою відображення змін у вартості інвестицій в асоційовані компанії, якщо збільшується величина власного капіталу асоційованої компанії за рахунок додаткових випусків акцій чи переоцінки цінних паперів, будівель та обладнання.

У випадку коли частка материнського підприємства в збитках взаємопов'язаних суб'єктів господарювання дорівнює балансовій вартості інвестицій або перевищує її, то материнське підприємство, не включає цю частку до подальших збитків. Така інвестиція відображається у звітах за нульовою вартістю. Збитки покриваються в обсягу в якому інвестор здійснює виплати за дорученням асоційованої компанії для погашення її зобов'язань, гарантом яких був материнська компанія. Якщо після цього дочірнє підприємство звітує про прибутки, то материнське підприємство поновлює надання інформації, включаючи свою частку таких прибутків лише після того, коли частка прибутків материнського підприємства дорівнює частці чистих збитків, які не були визнані[85].

Нереалізовані прибутки та збитки від внутрішньогрупових операцій між взаємопов'язаними суб'єктами господарювання повинні виключатися в межах частки участі групи в статутному капіталі материнського підприємства з відповідним коригуванням суми нерозподіленого прибутку групи. При цьому нереалізовані збитки не можуть бути виключені, якщо витрати не можуть бути відшкодовані (Нереалізовані прибутки та збитки від внутрішньогрупових операцій - прибутки та збитки, які виникають внаслідок внутрішньогрупових операцій

(продажу товарів, продукції, виконання робіт, послуг тощо) і включаються до балансової вартості активів підприємства[86].

Слід звернути увагу, що такі процедури, як виключення нереалізованих прибутків (збитків) між інвестором та об'єктом інвестування, виключення сум доходів та витрат внаслідок операцій з реалізації (передачі) активів між об'єктом інвестування та залежним підприємством, визнання та відображення в обліку гудвілу при застосуванні методу участі в капіталі мають свої особливості. Зокрема гудвіл при застосуванні методу участі в капіталі відображається у складі вартості довгострокової фінансової інвестиції, а не окремим рядком, як це здійснюється при повній консолідації фінансової звітності. Мають свої особливості і процедури виключення результатів операцій між інвестором та асоційованим (чи спільним) підприємством.

Застосування методу участі в капіталі передбачає два можливих способи проведення виключення результатів внутрішньогрупових операцій між інвестором та об'єктом інвестування. Згідно вимог вітчизняного П(С)БО 12 такі процедури відбуваються за допомогою визнання в обліку головного підприємства доходів (витрат) майбутніх періодів у частині прибутку (збитку), що припадає на частку інвестора (див. пп. 13-14 П(С)БО 12). Проте МСБО 28 “Інвестиції в асоційовані підприємства” не містить подібні норми. Так, у п. 22 МСБО 28 операції між інвестором та асоційованим підприємством носять назву операцій “знизу вверх” (“upstream transactions”) та “зверху вниз” (“downstream transactions”). Операції “знизу вверх” – це, наприклад, продажі активів асоційованим підприємством інвесторові. Операції “зверху вниз” – це, наприклад, продажі активів інвестором асоційованому підприємству. При гармонізації П(С)БО 12 та МСБО 28 неодмінно постає питання про доцільність діючого порядку обліку операцій типу “згори вниз” та “знизу вгору” з визнанням доходів (витрат) майбутніх періодів, коли цього прямо не вимагає, але й не заперечує МСБО 28.

Д. Александером та Д. Блайном детально вивчена методика виключення результатів внутрішньогрупових операцій між інвестором та об'єктом інвестування, що є схожою до описаної в п. 11 П(С)БО 20. Відповідно до тлумачення вчених вона передбачає вилучення суми нереалізованого прибутку у консолідаційних таблицях, шляхом коригування рядка “Інвестиції в асоційовані підприємства” (згідно П(С)БО йому відповідає рядок “Довгострокові фінансові інвестиції”) та рядка “Нерозподілений прибуток” [1; 223]. Такий спосіб виключення результатів внутрішньогрупових операцій цілком прийнятний при операціях типу “знизу вгору”, проте доцільність та логічність його використання при операціях типу “згори вниз” є сумнівним, адже сума нереалізованого прибутку потрапляє до вартості запасів асоційованого підприємства і ніяк не впливає на величину його чистих активів, а відповідно і на значення рядка “Довгострокові фінансові інвестиції” консолідованого балансу. Таким чином, коригування рядка “Довгострокові фінансові інвестиції” є нелогічним. Нелогічним також є в такій ситуації і коригування рядків консолідованого балансу, що відображають вартість запасів. При застосуванні методу участі в капіталі дані рядки не консолідуються на відміну від методів повної та пропорційної консолідації. Таких недоліків позбавлений метод виключення результатів внутрішньогрупових операцій за допомогою рахунків доходів (витрат) майбутніх періодів, що пропонується пп. 13-14 в П(С)БО 12 і який не заперечується МСБО 28. Проте вимоги пп. 13-14 потребують удосконалення та уточнення.

П(С)БО 12 не містить прикладу відображення в бухгалтерському обліку таких операцій. Як уже зазначалось, у своїх роботах методику обліку таких операцій розглянув С.Ф. Голов [27, с. 248].

За результатами дослідження розраховано приклад методу участі в капіталі на основі даних підприємства «Вектор+ групи»

Підприємство “«Вектор+ групи»” має частку в капіталі, підприємства “Вектор+”, що дорівнює 30%, та застосовує при складанні фінансової

звітності метод участі в капіталі. Підприємство “«Вектор+ групи»” 29.08.2012 р. здійснило продаж готової продукції підприємству “Вектор +”. Виручка від реалізації продукції становить 12000 грн. (у т.ч. 2000 грн. ПДВ), собівартість реалізованої продукції 9000 грн. Продаж відбувся за звичайною ціною. 30.12.2012р. підприємство “«Вектор+ групи»” отримало інформацію про продаж цієї продукції підприємством “Вектор+” непов’язаній особі у грудні 2012 року.

Чистий дохід від реалізації продукції становить $12\ 000 - 2\ 000 = 10\ 000$ грн. Таким чином, прибуток від реалізації дорівнює $10\ 000 - 9\ 000 = 1\ 000$ (грн.). З урахуванням податку на прибуток підприємств чистий прибуток від внутрішньогрупової операції складе $1\ 000 * 79\% = 790$ грн. Частина прибутку, що відповідає частці інвестора в асоційованому підприємстві, становить $30\% * 750 = 225$ (грн.). Частина прибутку, що відповідає частці інших учасників асоційованого підприємства, становить $750 - 225 = 525$ (грн.).

Порядок відображення вищеописаних господарських операцій, що відповідає Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій [42], в бухгалтерському обліку підприємства “Вектор+ ” подано табл. 2.6.

Грошова оцінка гудвілу, що виникає при консолідації. В випадку коли материнське підприємство придбає дочірню компанію, яка вже проводить господарську діяльність, а її купівельна ціна (ринкова вартість) перевищує вартість придбаного капіталу за балансом, виникає позитивний гудвіл при консолідації. При цьому значення гудвілу треба виключити з величини активів групи аби він не відображався як актив. У випадку наявності негативного гудвілу він відображається у консолідованому балансі у розділі “Власний капітал”.

Таблиця 2.6.

Варіант відображення господарських операцій між інвестором та асоційованим підприємством в обліку інвестора, що відповідає

Інструкції про застосування Плану рахунків*

Господарські операції	Дт	Кт	Сума
<i>Господарські операції 29.08.12</i>			
Відображено доход від реалізації готової продукції за вирахуванням частини прибутку, що відповідає частці інвестора в асоційованому підприємстві (= 12000-225)	682	701	11767
Відображено частину прибутку від реалізації продукції, що відповідає частці інвестора в асоційованому підприємстві, у складі доходів майбутніх періодів	682	69	237
Відображено зобов'язання з ПДВ	701	641	2000
Відображено собівартість реалізованої продукції	901	26	9000
<i>Господарські операції 30.09.12 (на дату складання квартального балансу)</i>			
Списана собівартість реалізованої продукції на рахунок фінансового результату	791	901	9000
Списаний дохід від реалізації готової продукції за вирахуванням частини прибутку, що відповідає частці інвестора, на рахунок фінансового результату	701	791	11767
Нараховано витрати пов'язані з податком на прибуток у відповідності з податковими правилами (=21*%(12000-2000-9000) = 210)	981	641	210
Списані витрати, пов'язані зі сплатою податку на прибуток, на рахунок фінансового результату	791	981	210
<i>Господарські операції 31.12.12 (на дату складання річного балансу)</i>			
Визнано частину прибутку від реалізації готової продукції, яка припадає на частку інвестора в асоційованому підприємстві, у зв'язку з реалізацією асоційованим підприємством даної продукції у IV кварталі	69	701	237
Віднесено дохід від реалізації готової продукції у частині прибутку, що припадає на частку інвестора, на рахунок фінансових результатів	701	791	237

З метою визначення величини вартості гудвілу треба знати величину резервних фондів дочірньої компанії на дату її придбання материнською компанією.

Наведемо приклад розрахунку оцінки гудвілу за даними бази практики “Вектор + груп” при повній консолідації підприємства “Вектор + Азбест” (придбання 100% акціонерного капіталу), та “Вектор +” - 75% акціонерного капіталу. Дочірні підприємства не виплачували дивіденди з прибутку.

Баланси цих підприємств мали такий вигляд станом на 31 грудня 2010р.

Таблиця 2.5

Консолідований баланс на 31 грудня 2010р

Найменування	АТ "Вектор + груп"	АТ "Вектор + Азбест"	АТ "Вектор+"
1	2	3	4
Чисті активи	500000	200000	320000
інвестиції у дочірню компанію АТ "Вектор + Азбест" (100000 акцій)	196000	-	-
інвестиції у дочірню компанію АТ "Вектор+" (75000 акцій)	264000	-	-
Чисті активи	960000	200000	320000
Капітал і резервні фонди			
Прості акції по 1 грн	400000	100000	100000
Прибуток і збитки на 31.12.200X р.	500000	80000	150000
Чистий прибуток за рік	60000	20000	70000
Капітал	960000	200000	320000

Вартість гудвілу що виникає при консолідації становить $16000+24000=40000$ грн.

Найбільшої уваги заслуговує саме використання спеціальних рахунків та субрахунків для обліку внутрішньогрупових операцій, а тому організація бухгалтерського обліку на підприємствах групи повинна забезпечувати можливість отримання інформації про внутрішньогрупові операції.

Таблиця 2.6

Оцінка гудвілу при консолідації

<i>Найменування</i>	<i>Придбання дочірньої компанії АТ "Вектор + Азбест на 31.12.2010р.</i>	<i>Придбання дочірньої компанії АТ "Вектор+" на 31.12.2010 р.</i>
1	2	3
Акціонерний капітал компанії	100000	100000
Сумарні резервні фонди на дату придбання	80000	220000 (150000 + 70000)
Акціонерний капітал і резервні фонди на дату придбання	180000	320000
Придбаний відсоток акціонерного капіталу	100%	75%
Балансова вартість придбаного капіталу і резервних фондів	180000	240000
Величина інвестицій материнської компанії	196000	264000
Грошова оцінка гудвілу, що виникає при консолідації	16000	24000

Для обліку розрахунків між дочірніми та асоційованими підприємствами призначено рахунок 68 "Розрахунки за іншими операціями", до затвердження змін до Плану рахунків бухгалтерського обліку активів [42], капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, що відмінили обов'язковість застосування субрахунків, такий облік здійснювався на 682рахунку "Внутрішні розрахунки".

Суттєвим недоліком є те, що на рахунку 682 "Внутрішні розрахунки" відображаються розрахунки як з дочірніми, так і з асоційованими та спільними підприємствами. Згідно МСБО 28, МСБО 31 та вітчизняних стандартів бухгалтерського обліку взаємна дебіторська та кредиторська заборгованість по розрахунках між інвестором та асоційованими (спільними) підприємствами не підлягає згортанню при консолідації звітності (за методом участі в капіталі). Взаємна ж заборгованість материнського та

дочірнього підприємств підлягає виключенню при консолідації. Одночасне відображення на одному рахунку заборгованості (а потім і в одному рядку балансу), яка підлягає згортанню і не підлягає, є недоречним, впливає на якість фінансової звітності. Тому, доцільно для материнського підприємства на рахунку “Розрахунки з материнським підприємством” (682) відобразити тільки розрахунки з дочірніми підприємствами, а для дочірнього підприємства використовувати “Розрахунки з дочірніми підприємствами групи” (6822). Таке рішення повинно бути прийнятим материнським підприємством та відображено в обліковій політиці. Можливим є також введення окремих субрахунків по кожному залежному підприємству.

Проте, в бухгалтерському відображенні реалізації готової продукції інвестором асоційованому підприємству є і інші недоліки. А саме, те що після кожної операції з передачі (продажу) активів асоційованому підприємству необхідно здійснювати розрахунок прибутку (збитку) від продажу з визнанням доходів (витрат) майбутніх періодів.

Таким чином, завданням бухгалтерських проведеннь з визнання доходу (витрат) майбутніх періодів при операціях “зверху вниз” є саме виключити прибутки (збитки) з метою представлення інвестора та асоційованого підприємства як єдиної економічної одиниці. За своєю суттю дані бухгалтерські записи такі ж, як і коригуючі записи при складанні консолідованої фінансової звітності при виключенні сум внутрішньогрупових операцій та внутрішньогрупових збитків.

На практиці існують два методи виключення результатів внутрішньогрупових операцій при методах придбання, об’єднання часток (при обліку злиття), пропорційної консолідації та методі участі:

- метод коригуючих записів у консолідаційних таблицях – в Україні широко використовується при повній консолідації фінансової звітності,
- метод додаткових коригуючих проведеннь, що не мають впливу на показники первинної звітності - використовується при комп’ютеризованих

формах бухгалтерського обліку на основі формуванням єдиної бази даних консолідованої групи.

Висновки до розділу 2

В ході проведеного дослідження організаційних та методичних основ складання консолідованої фінансової звітності було зроблено наступні висновки:

1. Облікова політика підприємства є чи не основним інструментом організації облікового процесу на підприємстві. Тому врахування підготовчих та виконавчих етапів облікової політики дозволяє розробити (забезпечити) єдиний підхід до формування показників звітності в межах групи підприємств, що в результаті створює умови для підвищення достовірності показників консолідованої фінансової звітності.

2. Організація складання консолідованої фінансової звітності має передбачати підготовчий та виконавчий етап. На підготовчому етапі повинно відбуватися визначення периметру консолідації та способу збирання інформації про внутрішньогрупові операції, впровадження єдиної облікової політики в групі. Пропонується створити належне методичне забезпечення складання консолідованої фінансової звітності, яке б визначило спосіб отримання інформації про результати внутрішньогрупових операцій та підвищило довіру користувачів до неї.

3. Вивчення змісту внутрішньогрупових операцій дозволило встановити необхідність особливого їх врахування в консолідованій фінансовій звітності. Для отримання достовірних показників діяльності об'єднання (групи) запропоновано використовувати при складанні фінансової звітності спеціальні форми внутрішньогрупової звітності, що повинні спростити процедури контролю достовірності даних, а також самі процедури консолідації, при цьому забезпечивши достовірність первинних даних, системність, взаємозв'язок і відповідність елементів консолідованих фінансових звітів.

4. Дослідження обліку фінансових інвестицій використовуючи метод участі в капіталі дає можливість висновувати недоліки облікового відображення операцій між інвестором та асоційованим підприємством.

РОЗДІЛ 3
АНАЛІЗ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ КОНСОЛІДОВАНОЇ
ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ
У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТТЮ ПІДПРИЄМСТВА

**3.1. Аналіз консолідованої фінансової звітності як основний об'єкт
для прийняття управлінських рішень**

Розвиток інтеграційних процесів та зростаюча значимість об'єднань підприємств в економіці України призвели до розширення кола внутрішніх та зовнішніх користувачів фінансової звітності, які висувають нові вимоги до змісту і якості звітних показників, що, відповідно, сприяло формуванню консолідованої фінансової звітності. Така звітність відіграє важливу роль при управлінні групою підприємств, виступаючи засобом представлення результатів бізнес-процесів у межах групи та інформаційним забезпеченням процесу прийняття ефективних інвестиційних рішень. Відповідно, необхідним є дослідження та детальний розгляд організаційно-методичних засад аналізу консолідованої фінансової звітності з метою встановлення відповідності системи звітної інформації потребам управління об'єднаннями підприємств. Придбання та об'єднання підприємств є достатньо складними та ризиковими операціями і у свою чергу вимагають забезпечення достовірною, найбільш актуальною та надійною інформацією про фінансовий стан та діяльність сторін угоди. [105].

Однією з функцій управління на ряду з плануванням, організацією господарських процесів, обліком і контролем, мотивацією та оперативним регулюванням відносять аналіз, прогнозування [84].

Проблемам аналізу консолідованої фінансової звітності об'єднань підприємств присвячені праці вітчизняних вчених: Я.В. Голубки, М.Д. Корінька, Р.С. Коршикової, Я.Д. Крупки, С.П. Лозовицького, О.І. Пилипенка,

О.А. Романенка; зарубіжних вчених: О.А. Матвєєва, В.Д. Новодворського, С.І. Пучкової, Л.В. Пашковської, В.С. Плотнікова, І.В. Головка, Є.В. Мниха та О.А. Романенко, В.М. Костюченко, О.С. Герасименко [69, 30; 22; 23; 53]. Мало робіт присвячено безпосередньо процесу аналізу консолідованої фінансової звітності з метою забезпечення управління об'єднаннями підприємств. При цьому в деяких роботах з аналізу фінансової звітності, що містять розділи присвячені аналізу консолідованої фінансової звітності, на жаль, розглядаються лише сутність, принципи та процедури її складання, але не специфіка її аналізу [3; 36]. Існує думка про відсутність суттєвих особливостей аналізу консолідованої фінансової звітності, а "особливістю аналізу консолідованої звітності є те, що додається аналітичний етап, в ході якого необхідно дати пояснення, який вид консолідації використовувався, на яких умовах відбулося об'єднання підприємств в групу, охарактеризувати економічний взаємозв'язок та взаємодію членів групи" [36, с. 291].

Проте, щоб виявити результати аналізу стану діяльності таких об'єднань, як концерни та холдинги, необхідна особлива бухгалтерська звітність – так звана консолідована бухгалтерська звітність. Вихідним моментом є те, що зі створенням концерну виникає нова самостійна економічна одиниця, в якій дочірні залежні та спільні (спільно контрольовані) підприємства є економічно несамотійними підрозділами. Відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) існує два варіанти складання консолідованої фінансової звітності. Перший варіант полягає в тому, що спочатку готують звітність згідно з МСФЗ для кожної компанії групи. Потім дані таких фінансових звітів додають та корегують для отримання консолідованої фінансової звітності (вилучають внутрішньогрупові операції, приводять до єдиної облікової політики тощо. Згідно з другим варіантом спочатку визначають показники за вітчизняними положеннями, а потім агреговану українську звітність групи трансформують відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності та корегують з

метою консолідації. Вибір того або іншого варіанта залежить від кадрових і технічних можливостей компаній холдингу [106].

В Україні часто відносини всередині групи не завжди прозорі, і деяким великим підприємствам не вигідно показувати всі свої компанії, як цього вимагають міжнародні стандарти фінансової звітності. Проте у такому разі аналіз фінансової звітності групи втрачає сенс (табл 3.1.).

Таблиця 3.1.

Управлінський аспект сутності консолідованої фінансової звітності.

Переваги консолідованої звітності над одиничним фінансовим звітом	консолідований звіт, складений за міжнародними стандартами фінансової звітності, має аналітичні переваги над звітністю компанії за вітчизняними стандартами;
	порівняння окремих звітів підприємств, що входять у групу, не дає об'єктивної інформації про діяльність всієї групи;
	– консолідований фінансовий звіт інформативніший, а тому розширює можливості аналізу.
Недоліки консолідованої звітності	- відсутність оперативності, оскільки згідно із законодавством звіт має бути складений протягом 120 днів після закінчення року;
	– звітність складається за великий проміжок часу, що унеможливує проведення короткострокового аналізу;
	– на підставі обмежених даних неможливо провести внутрішній ретроспективний аналіз.
	може бути інструментом для подання неякісної інформації користувачам та уможливує ухилення від сплати податків.

Як зазначає Костюченко В. М. аналіз консолідованої фінансової звітності – це виявлення взаємозв'язку та взаємозалежності різноманітних показників діяльності групи, що входять у консолідовану фінансову звітність. Основою методу такого аналізу є отримання невеликої кількості ключових параметрів, які дають об'єктивну і точну картину фінансового стану фінансових результатів і грошових потоків материнського підприємства та його дочірніх підприємств як єдиної групи [55]

До основних завдань аналізу консолідованої фінансової звітності визначено:

- оцінювання фінансового стану та результатів діяльності групи;

- оцінювання ефективності діяльності кожного окремого підприємства групи та його впливу на загальний фінансовий результат групи як єдиної економічної одиниці;

- оцінювання характеру дивідендної політики материнського підприємства; оцінювання характеру трансфертного ціноутворення;

- оцінка ефективності внутрішньогрупових інвестицій [73].

В.М. Костюченко визначаючи завдання аналізу консолідованої фінансової звітності, називає її основним джерелом надання інформації для аналізу діяльності холдингу, відмічаючи, що “консолідована фінансова звітність надає для аналізу більше інформації, ніж окрема фінансова звітність холдингового та корпоративних підприємств” [53, с. 19]. Метою аналізу консолідованої фінансової звітності є інформаційне забезпечення прийняття тих управлінських рішень, на які істотно впливають фактичні та прогнозовані дані про фінансовий стан не одного, а всієї групи взаємопов’язаних підприємств.

Демаркацію завдань аналізу консолідованої фінансової звітності з використанням показників первинних фінансових звітів підприємств групи, можна провести виділивши експрес-аналіз (рис. 3.1.):

- швидка оцінка фінансового стану та результатів діяльності групи як єдиної економічної одиниці, тобто виявлення ступеня збалансованості руху матеріальних та фінансових ресурсів, оцінка потоків власного та позикового капіталу в процесі економічного кругообороту, спрямованих на отримання оптимального прибутку, визначення фінансової стійкості групи підприємств в цілому, вивчення аудиторського висновку (наявність якого щодо такої звітності в Україні є обов’язковою);

та аналіз за сегментами:

- оцінка ефективності діяльності кожного окремого підприємства групи та його впливу на загальний фінансовий результат групи в цілому;

- оцінка характеру дивідендної політики материнського підприємства;

- оцінка характеру трансфертного ціноутворення;

– оцінка ефективності внутрішньогрупових інвестицій.

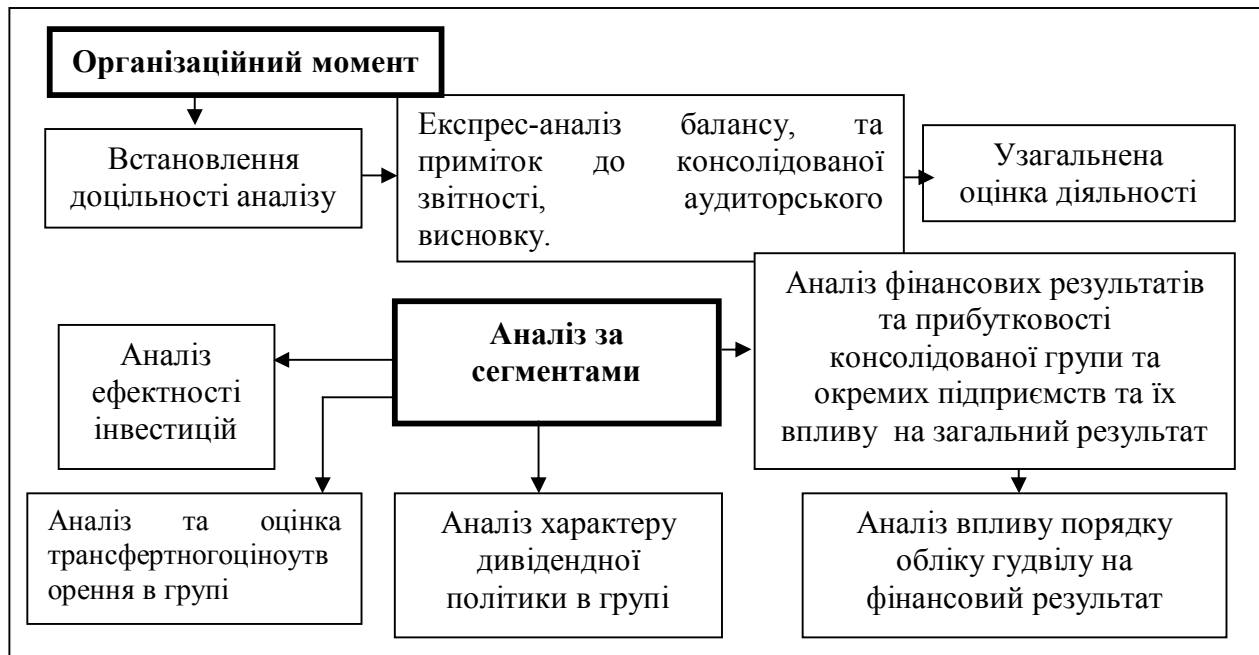

Рис. 3.1. Обов'язкові складові аналізу консолідованої фінансової звітності (розроблено на основі узагальнення опрацьованого матеріалу)

Експрес-аналіз пропонується проводити за однаковою методикою для всіх видів звітності. На етапі ж деталізованого аналізу необхідно врахувати специфіку консолідованої фінансової звітності, зумовлену існуванням гудвілом та наявністю частки меншості. Напрямок деталізації здійснення консолідованого аналізу відбувається виходячи з потреб конкретного користувача в управлінській інформації. При цьому до уваги беруться дані не тільки консолідованої, але й первинних звітів учасників групи.

Деталізований аналіз фінансового стану консолідованої групи, результатів її діяльності дає можливість отримати ту специфічну інформацію, яку потребує кожний з користувачів фінансової звітності (рис. 3.2.).

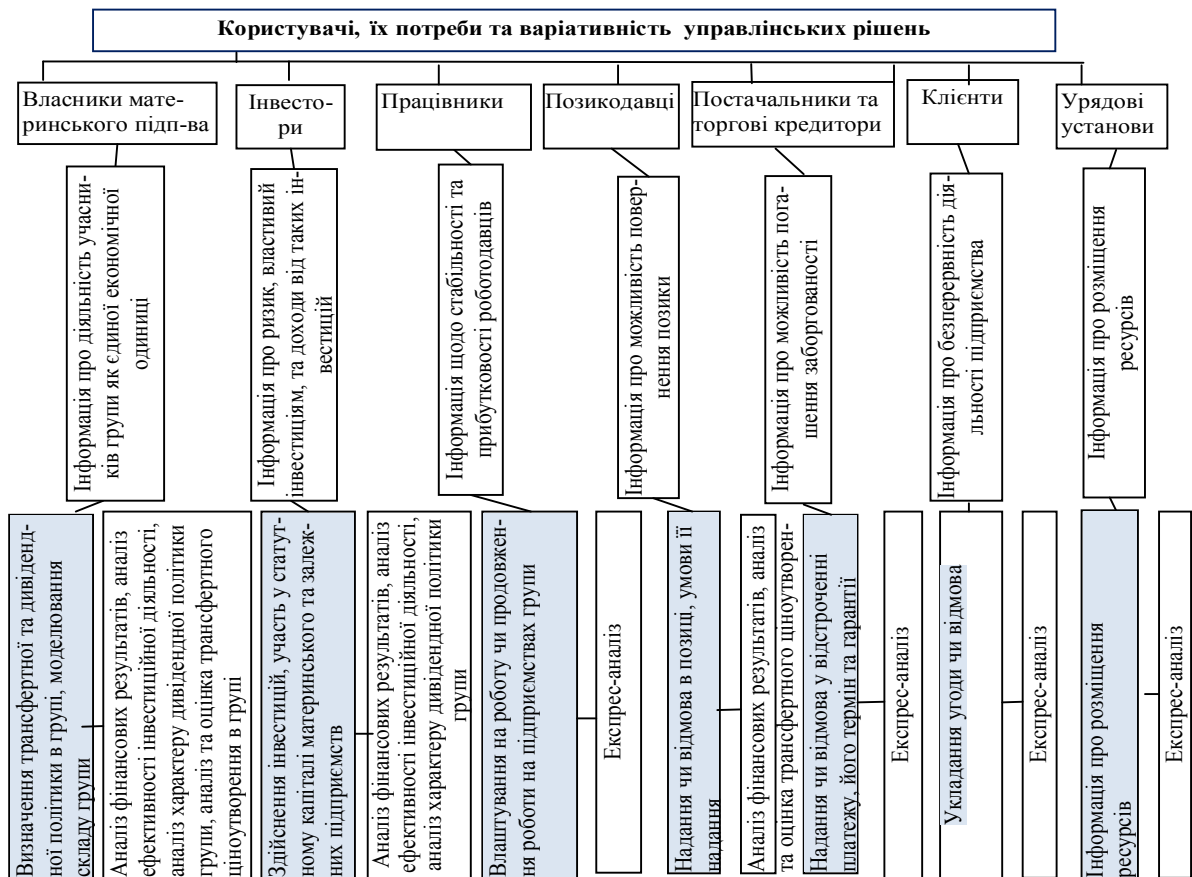

Рис. 3.2. Взаємозв'язок видів користувачів консолідованої звітності, напрямів її аналізу та типів можливих управлінських рішень

(складено автором самостійно)

Для зовнішнього користувача при здійсненні експрес-аналізу з бухгалтерського балансу підприємства повинно впливати:

- структура капіталу (аспект фінансування);
- структура майна для отримання інформації про кредитоспроможність (аспект інвестування);
- взаємозв'язок структури капіталу і майна, що характеризуватиме платоспроможність підприємства.

При розробці методики аналізу показників консолідованої фінансової звітності доцільно за кожним напрямом деталізованого аналізу визначати систему аналітичних показників (коефіцієнтів) фінансового аналізу, які має розраховувати відповідний користувач за потреби:

- перший етап – загальна оцінка стану, майна (величина господарських засобів групи; частка основних засобів у загальній вартості активів групи; коефіцієнт зносу основних засобів групи);

- другий етап - оцінка фінансового стану (коефіцієнт поточної платоспроможності та ліквідності; коефіцієнт абсолютної ліквідності; коефіцієнт автономії; коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами);

- третій етап – оцінка ділової активності (коефіцієнт оборотності усіх активів групи; коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості групи; фондівіддача);

- четвертий етап – оцінка рентабельності (рентабельність активів консолідованої групи; рентабельність реалізації консолідованої групи в цілому);

- п'ятий етап – оцінка слабких місць звітності (величина збитків (у разі наявності); прострочена дебіторська та кредиторська заборгованість; кредити та позики, що не були погашені вчасно, прострочені векселя).

Основним і найважливішим моментом при проведенні аналізу консолідованої фінансової звітності використовують специфічні заходи аналізування:

- аналіз ефективності інвестицій та характеру дивідендної політики в групі. Дасть відповідь на питання, чи ефективними є інвестиції материнського підприємства в капітал учасників групи,

- аналіз фінансових результатів та прибутковості діяльності консолідованої групи в цілому та окремих залежних підприємств зокрема,

- аналіз впливу порядку обліку гудвілу на фінансові результати та фінансовий стан консолідованої групи,

- аналіз трансферного ціноутворення на підприємствах групи, для запобігання зниження прибутку підприємств, у разі володіння часткою меншості.

Для проведення аналізу дивідендної політики, та аналізу ефективності інвестицій використовують коефіцієнти ефективності інвестицій головного підприємства, загальний коефіцієнт ефективності інвестицій головного підприємства, коефіцієнт використання чистого прибутку на виплату дивідендів, коефіцієнт реінвестування (див. формулу 3.1, 3.2.).

$$Кеф = \frac{ЧП_i}{I_i}, \quad (3.1.),$$

$$ЗКв\ddot{i} = \frac{\sum_{i=1}^n \ddot{I}_i}{\sum_{i=1}^n I_i^2} \quad (3.2.),$$

де Кеф- коефіцієнт ефективності інвестицій головного підприємства здійснених в i -залежне підприємство групи;

$\times \ddot{I}_i$ – частина чистого прибутку i -го залежного підприємства групи, що припадає на частку інвестора;

I_i^2 – розмір інвестицій в i -е залежне підприємство групи;

$\ddot{A}_{\text{заг}} - \text{загальний коефіцієнт віддачі інвестицій головного підприємства, здійснених в залежні підприємства групи;}$

Ці коефіцієнти доцільно використовувати для аналізу віддачі інвестицій в конкретні підприємства, що входять до складу групи. Паралельно необхідно провести порівняння з ефективністю інвестицій в депозити, в цінні папери, позики, таким чином визначити інвестиційну раціональність та перспективність.

$$Квчп = \frac{\ddot{A}_s}{\times \ddot{I}_s} \quad (3.3.),$$

де

Квчп - коефіцієнт використання чистого прибутку на виплату дивідендів;

\ddot{A}_s – сума дивідендів, що виплачені акціонерам (власникам) материнського підприємства;

$\times \bar{I}_s$ – частина чистого прибутку всіх залежних підприємств групи, що припадає на частку інвестора за даними консолідованої фінансової звітності.

Коефіцієнт використання чистого прибутку на виплату дивідендів використовують для проведення оцінки дивідендної політики материнського підприємства, що в свою чергу може бути орієнтована на збільшення використання капіталу, або на його спрямування на розвиток залежного підприємства (зменшення показника).

При здійсненні аналізу фінансових результатів та прибутковості консолідованої групи необхідно звернути увагу на той факт, що аналіз консолідованої фінансової звітності, складеної за методом участі в капіталі та за методом повної консолідації (при використанні теорії інтересів та теорії єдності) різняться своїми результатами.

Розглянемо практичну ситуацію на прикладі “Вектор+група”:

Підприємство “Вектор+група” має 70% акцій з правом голосу підприємства (є материнським підприємством) “В+” (первісна вартість фінансової інвестиції 2,1 млн. грн.). На дату придбання власний капітал підприємства “В+” - 3 000 тис. грн., у тому числі: статутний капітал 2000 тис. грн. та 1000 тис. грн. нерозподіленого прибутку. За рік чистий прибуток підприємства “В+” становив 240 тис. грн. Внутрішньогрупових операцій не відбувалося. Результати аналізу наведені в табл. 3.2.

Отже, в процесі аналізування можна висновувати, що підприємство “В+” має в цілому гірший фінансовий стан, ніж підприємство “Вектор+група”, свідченням того є низький показник поточної платоспроможності, та нижчі показники рентабельності. При застосуванні методу участі в капіталі показник платоспроможності консолідованої групи залишається практично на тому ж рівні, що і в материнського підприємства “Вектор+група”. В цілому кращими є й інші показники фінансового аналізу у порівнянні з методом повної консолідації.

Таблиця 3.2

Аналіз показників консолідованої фінансової звітності, на основі методів повної консолідації та участі в капіталі

Стаття	“В+ група”	“В+”	Ко-ри-гу-ван-ня	Повна консолідація	Метод участі в капіталі	Відхи-лення за методами
1	2	3	4	5	6	7
Баланси						
Основні засоби (залишкова вартість)	7200	3720		10920	7200	-3720
Довгострокові фінансові інвестиції	2100		-2100	0	2268	2268
Оборотні активи	1500	210		1710	1500	-210
Всього активів	10800	3930		12630	10800	-1830
Статутний капітал	9000	2000	2000	9000	9000	0
Нерозподілений прибуток	450	1240	1072	618	618	0
Частка меншості			972	972	0	-972
Поточні зобов’язання	1350	690		2040	1350	-690
Всього пасивів	10800	3930		12630	10800	-1830
Звіт про фінансові результати						
Чистий дохід (виручка) від реалізації	4850	3000		7850	4850	-3000
Доход від участі в капіталі				0	168	168
Чистий прибуток	996	240		1236	1164	-72
Коефіцієнти фінансового аналізу						
Коефіцієнт платоспроможності	1,1111	0,3043		0,8382	1,1111	0,2729
Рентабельність реалізації	0,2054	0,0800		0,1575	0,2400	0,0825
Оборотність активів	0,4491	0,7634		0,6215	0,4491	-0,1725
Коефіцієнт фінансової залежності	1,1429	1,2130		1,3132	1,1229	-0,1903
Рентабельність власного капіталу (підхід з точки зору теорії інтересів)	0,1054	0,0741		0,1285	0,1210	-0,0075
Рентабельність власного капіталу (підхід з точки зору теорії єдності)	0,1054	0,0741		0,1167	0,1210	0,0043
Рентабельність активів	0,0922	0,0611		0,0979	0,1078	0,0099

При застосуванні методу повної консолідації у порівнянні з методом участі в капіталі за даними умовного прикладу отримано більш низькі показники рентабельності власного капіталу (підхід з точки зору теорії

єдності), рентабельності активів та реалізації. Більш високим при методі повної консолідації є і показник фінансової залежності (на 0,1903 одиниці). Крім того, при застосуванні різних підходів (теорії єдності та теорії інтересів) результати аналізу показують різницю в показниках рентабельності власного капіталу та фінансової залежності.

Віднесення в теорії єдності частки меншості до складу власного капіталу підприємства зменшує показник рентабельності власного капіталу, забезпечуючи більш обачну оцінку діяльності консолідованої групи, а також більш обачний прогноз її майбутнього фінансового стану. Консолідація фінансової звітності з використанням підходу з точки зору теорії єдності забезпечує більш достовірні результати оцінки фінансового стану та результатів діяльності консолідованої групи, та відповідає прийнятому в Україні принципу обачності, ніж підхід з точки зору теорії інтересів.

Метод участі в капіталі та метод повної консолідації дають досить різні результати аналізу фінансової звітності. Отже, знання методів та підходів, що були застосовані при складанні консолідованої звітності, дає змогу зрозуміти природу їх впливу на зміну початкових показників фінансової звітності материнського підприємства, складеної за різними методами. Потреба в такому порівнянні зростає через те, що в Україні первинна фінансова звітність передбачає обов'язкове застосування методу участі в капіталі як методу оцінки вартості фінансової інвестиції, в той час як МСФЗ при застосуванні повної консолідації, методу участі в капіталі чи методу пропорційної консолідації передбачає подання окремої фінансової звітності, де інвестиції оцінюються за їх собівартістю.

Аналізуючи прибутковість взаємопов'язаних суб'єктів господарювання уваги заслуговує аналіз впливу порядку обліку гудвілу на фінансові результати та фінансовий стан консолідованої групи, зважаючи на те, що він може бути досить значним. Поняття гудвілу в Україні є новим тому не достатньо дослідженим, Деякі вітчизняні вчені зазначають, що на сьогоднішній день “гудвіл залишається способом маніпулювання

фінансовими результатами фірми”. Такої ж думки і відомий швейцарський вчений-обліковець І.Ф. Шер, який на початку ХХ століття трактував гудвіл як “особливий вид вуалювання балансу”.

Доречно зазначити, що гудвіл, який виник в процесі консолідації відображається не на балансі підприємства-покупця, а на балансі придбаного підприємства.

Аналіз консолідованої фінансової звітності з врахуванням наявності гудвілу доцільно застосовувати за умови його амортизації чи негайному визнанні у складі доходів та витрат. Проте при використанні в обліку гудвілу тестування на зменшення корисності активів, що вимагає МСФЗ 3, гудвіл стає більш аналітичним показником, який може бути використаний при оцінці ефективності діяльності консолідованої групи. У зв'язку з тим, що гудвіл виникає внаслідок оцінки чистих активів придбаного підприємства за вартістю більшою, ніж дані активи продавалися б кожний окремо, а не як цілісний майновий комплекс. Гудвіл, таким чином, є платою за уже існуючі ділові зв'язки працівників підприємства, його визнання, налагоджені процеси закупівлі сировини та матеріалів, виробництва та збуту продукції тощо. Він є набутий придбаним підприємством ще до його купівлі та проявляється саме на дату придбання при складанні першого консолідованого балансу.

Збільшення можливої ціни продажу підприємства свідчить про ефективність його роботи, яка вимірюється не тільки матеріальною складовою – збільшенням вартості чистих активів, але й нематеріальною складовою – вартістю гудвілу. Тому порівнюючи на кожну дату балансу ціну продажу поточного року з ціною продажу минулого року (цього, до речі, вимагають МСБО 36 та П(С)БО 28), можна запропонувати коефіцієнт (3.4), що буде характеризувати зростання чи зниження ефективності діяльності придбаного (включеного до складу групи) підприємства (чи підприємств, якщо використовувати консолідовані показники):

$$\hat{E}_{\dot{c}\dot{a}} = \frac{\ddot{O}^1_{i\delta i\dot{a}}}{\ddot{O}^0_{i\delta i\dot{a}}} = \frac{\times \dot{A}_1 + \tilde{A}_1}{\times \dot{A}_0 + \tilde{A}_0}, \quad (3.4)$$

де $\hat{E}_{\dot{c}\dot{a}}$ – коефіцієнт зміни вартості підприємства;

$\ddot{O}^1_{i\delta i\dot{a}}, \times \dot{A}_1, \tilde{A}_1$ – ціна можливого продажу, чисті активи та гудвіл на дату балансу в кінці поточного періоду;

$\ddot{O}^0_{i\delta i\dot{a}}, \times \dot{A}_0, \tilde{A}_0$ – ціна можливого продажу, чисті активи та гудвіл на дату балансу в кінці минулого (чи базового) періоду.

Гудвіл в пропонованій формулі (3.4), у разі оцінки зміни вартості всіх придбаних залежних підприємств групи в цілому, пропонується визначати за даними консолідованого балансу.

Доречно використати узагальнюючі коефіцієнти зміни вартості підприємства за період, де до розрахунку беруться до уваги чистий прибуток за попередній (або базовий) та поточний періоди залежного підприємства (підприємств); та узагальнюючий коефіцієнт ефективності діяльності залежного підприємства за період, де головною складовою є нерозподілений прибуток залежного підприємства (чи підприємств) на дату балансу в кінці попереднього (або базового) та поточного періодів.

Одним з облікових ”казусів” є неузгодження П(С)БО 28, що містить положення про зменшення вартості гудвілу у разі знецінення груп активів, що генерують грошові потоки, на основі проведеного тестування на зменшення корисності, з П(С)БО 19, який містить положення про амортизацію.

Ще однією з прикладних задач деталізованого аналізу з використанням показників консолідованої фінансової звітності та звітності окремих підприємств групи може бути питання встановлення трансфертних цін. Трансфертні ціни (або внутрішньогрупові ціни) являють собою ціни, які використовуються в розрахунках між учасниками консолідованої групи. В той час, як ринкова ціна залежить від попиту та пропозиції на ринку,

трансфертна ціна є результатом внутрішньогрупової оцінки вартості продукції на регульованому корпоративному (тобто внутрішньогруповому) ринку. А. Аткінсон визначає трансфертне ціноутворення як “сукупність правил, що використовуються організацією для розподілу спільно заробленого доходу між центрами відповідальності” [2, с. 782].

При аналізуванні трансферного ціноутворення на підприємствах групи, для запобігання зниження прибутку підприємств, у разі володіння часткою меншості, важливу роль відіграє метод визначення трансфертних цін. У ході господарських процесів учасників групи, що постачають один одному товари та послуги, значною мірою зростає роль цін, що діють в рамках групи, оскільки інформативність обліково-аналітичних показників значною мірою залежить від діючої системи трансфертних цін.

Трансфертне ціноутворення розглядали такі відомі вчені як: А. Аткінсон, Ч. Ф. Хорнгрен, В.С. Плотніков, Л. Нападовська, В.С. Лень [2, с. 782-790; 59, с. 73-75; 70; 76, с. 267-280; 101, с. 928-936].

Доречним є виділення таких методів трансфертного ціноутворення:

- порівнюваної неконтрольованої ціни. В основу цього методу покладено визначення трансфертних цін на основі ринкових цін. Звичайно встановлюються на основі існуючих преїскурантів на такі ж чи подібні товари;

- метод ціни перепродажу, метод "витрати плюс" та метод балансової вартості - зводиться до визначення трансфертних цін на основі витрат (собівартості);

- визначення трансфертних цін на основі угоди.

У п. 11.2 та 11.3 П(С)БО 23 “Розкриття інформації щодо пов’язаних осіб” вимагається розкривати інформацію в примітках до фінансової звітності про види та обсяги операцій (суму або частку у загальному обсязі) пов’язаних сторін та використані методи оцінки активів і зобов’язань в операціях пов’язаних сторін. Проте п. 13 П(С)БО 23 зокрема зазначає, що дана інформація може не наводитися у примітках до консолідованої

фінансової звітності. Є підстави вважати таке положення стандарту некоректним, так як інформація про спосіб ціноутворення в межах групи є суттєвою для оцінки фінансового стану та результатів діяльності як консолідованої групи в цілому, так і кожного окремого учасника такої групи. Головною причиною необхідності розкриття такої інформації є безпосередній вплив трансфертного ціноутворення на фінансовий стан та фінансові результати діяльності залежних підприємств групи.

Зважаючи на різноманітність можливих способів трансфертного ціноутворення для цілей аналізу дослідники пропонують поняття “справедливої ціни”. Так, А. Аткинсон зазначає, що “інколи регульовані трансфертні ціни встановлюються виходячи з міркувань справедливості, які, як правило, пов’язані з визначенням прийняттого розподілу спільно зароблених доходів та понесених витрат” [2, с. 791]. При цьому як одну з баз розподілу пропонуються витрати, понесені центром відповідальності.

Аналогічну позицію, досліджуючи ціноутворення у холдингах займає і В.С. Плотніков [76, с. 96]. При цьому він пропонує використати середню норму прибутку, розраховану за кінцевими результатами діяльності всіх підприємств консолідованої групи як відношення додатково отриманого грошового притоку в цілому по групі до витрат, що формують собівартість реалізованої продукції.

Розрахунок справедливої ціни товару на підприємстві групи при трансфертному ціноутворенні в консолідованій доцільно здійснювати враховуючи величину виробничої собівартості товару на підприємстві групи валового консолідованого прибутку групи та консолідованої виробничої собівартості готової продукції (товарів) групи.

При розрахунку показника величини валового прибутку, можна встановити характер трансфертної цінової політики материнського підприємства в групі, що зумовлений підходом до розуміння справедливого розподілу прибутку. Для його розрахунку можна запропонувати використати співвідношення собівартості реалізації дочірнього підприємства (за даними

звіту про фінансові результати дочірнього підприємства) та консолідованої собівартості готової продукції (товарів) групи

В основі розрахунку для визначення величини валового прибутку може бути питома вага понесених витрат залежним підприємством у їх загальній сумі по групі; або підхід, запропонований В.С. Плотніковим: при розрахунку використати норму прибутку в групі, що визначена за даними консолідованої звітності.

Використовуючи співвідношення між розрахунковим валовим прибутком та його реальним значенням, можна визначити, чи направлена трансфертна політика материнського підприємств в групі на відтік чи приплив прибутку від дочірнього підприємства (“справедливість” розподілу прибутку в групі) (3.5.):

$$K_{\text{приб.}} = \frac{\hat{A}\ddot{I}_3}{\hat{A}\ddot{I}_3^*}, \quad (3.5)$$

де $K_{\text{приб.}}$ – оціночний коефіцієнт розподілу прибутку;

$\hat{A}\ddot{I}_3$ - дійсний валовий прибуток i -го дочірнього підприємства групи (визначається за даними поданого звіту про фінансові результати дочірнього підприємства).

Таким чином, якщо $K_{\text{приб.}} > 1$, то трансфертна політика материнського підприємства в групі спрямована на приплив прибутку до i -го дочірнього підприємства групи. Якщо $K_{\text{приб.}} < 1$, то навпаки – спостерігається відтік прибутку від i -го дочірнього підприємства групи.

Детальний аналіз консолідованої фінансової звітності дає можливість отримати інформацію про:

- види діяльності групи, галузі та частки групи у галузі взагалі;
- поняття структури формування групи і процесу управління;
- виділення сильних та слабких сторін управління групою;

- визначення основних моментів організації консолідованого обліку;
- структуру акціонерного капіталу та його загальний фінансовий стан.

Отже, враховуючи доповнюючу функцію консолідованої фінансової звітності, її аналіз має проводитись з використанням показників первинної фінансової звітності підприємств групи. Аналіз такої звітності повинен проводитися в два етапи: експрес-аналіз та деталізований аналіз. Обрання того чи іншого напрямку деталізованого аналізу пов'язане з потребами конкретного користувача та типом рішення, яке приймається. Фінансовий аналіз з використанням даних консолідованої фінансової звітності дозволяє оцінити ефективність діяльності кожного окремого підприємства групи та його вплив на загальний фінансовий результат групи в цілому, оцінити характер дивідендної політики материнського підприємства, визначити характер трансфертного ціноутворення, проаналізувати ефективність внутрішньогрупових інвестицій.

3.2. Прогнозування показників консолідованої фінансової звітності при обґрунтуванні управлінських рішень

Інформація, яка викладена в фінансовій звітності підприємства дозволяє виробити необхідні заходи і процедури, спрямовані на виживання підприємства в умовах конкурентної боротьби, запобігання банкрутства і фінансових невдач, лідерство в боротьбі з конкурентами, ріст економічного потенціалу підприємства, максимізацію прибутку і мінімізацію витрат, забезпечення рентабельної роботи підприємства. В основі ухвалення правильних управлінських рішень повинні лежати результати порівняльного, фактичного й прогнозного аналізу господарської діяльності.

Компоненти фінансової звітності відображають різні аспекти господарських операцій і подій за звітний період, відповідну інформацію попереднього звітного періоду та розкриття облікової політики та її зміну, що робить можливим ретроспективний та перспективний аналіз діяльності

підприємства. На основі звітної інформації проводиться дослідження фінансового стану і прогноуються результати фінансово-господарської діяльності підприємства[31].

При виборі й обґрунтуванні ефективних управлінських рішень для забезпечення прибуткової діяльності, реалізації інвестиційних проектів, при залученні капіталу та подоланні кризових явищ суттєво зростає роль прогнозування показників консолідованої фінансової звітності. Саме інтеграційні процеси до функціонування на ринкових засадах об'єктивно потребує вдосконалення прогнозування фінансово-економічних показників діяльності підприємства для того, щоб прогнози, які розробляються, були всебічно обґрунтованими та відповідали вимогам сучасної світової економічної практики.

Питанням прогнозування фінансово-економічних показників діяльності підприємства присвячена значна кількість досліджень зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів: Ф. Ф. Бутинця, Н.С.Барабаш, Є.Бріггема, В.Г.Воронкової, С. В. Голова, О.С. Герасименко, С. М. Гольцова, І. Й. Плікуса, Цал-Цалка, П. Я. Хомина, В. В. Сопка, Л. В. Нападовської, В.М.Гейця, Т.М.Гладуна, Г.С.Домарадзької, В.В.Іванова, Т.С.Клебанової, Г.О.Крамаренко, І.В.Крючкової, М.В.Мінченка, Є.В.Мниха, М.Т.Пашути, В.О.Подольської, А.В.Ставицького, Р.В.Фещура, А.В.Фролкова, О.І.Черняка, Л.П.Чижова, О.Є.Чорної, О.В.Яріш [9, 69, 30, 22, 23, 53]. В той час як дослідження прогнозування показників консолідованої фінансової звітності практично не проводилися, за винятком наукової праці Г.В. Уманців, де розроблено економіко-математичну модель оптимізації розподілу інвестиційних ресурсів холдингових компаній [103]. Проте, основними показниками на яких концентрується увага дослідника є визначення оптимальних розмірів пакетів акцій у підприємствах групи та моделювання оптимального складу групи.

Прогнозування показників консолідованої фінансової звітності полягає у вивченні можливого фінансового стану материнського підприємства на

тривалу перспективу і базується на узагальненні та аналізі наявної інформації з подальшим моделюванням можливих варіантів розвитку ситуацій та фінансових показників. У процесі фінансово-господарської діяльності взаємопов'язаних суб'єктів господарювання складають поточну та прогнозовану консолідовану фінансову звітність. Якщо поточна звітність відображає результати господарювання за певний період, то прогнозована – формується до початку господарської діяльності відповідно до перспективних планів, стратегії розвитку підприємства. У її складанні зацікавлені, в першу чергу, внутрішні користувачі інформації, оскільки саме у прогнозованій фінансовій звітності інтегрується уся фінансово-господарська діяльність підприємства [75, с.10].

Не можна відкидати інтерес до прогнозованої фінансової звітності зовнішніх користувачів, наприклад:

- установи банків - для оцінки рівня платоспроможності суб'єктів господарювання при отриманні позик),
- кредитори - наприклад, з метою оцінки ризику зміни фінансового стану та результатів діяльності групи протягом терміну позики).

Брігхем Є.Ф. процес підготовки прогнозованих фінансових звітів поділяє на декілька етапів [6, с. 1].

- 1) прогнозування доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- 2) підготовка проектного звіту про фінансові результати, кожна стаття якого змінюється відповідно до концепції складання прогнозу – залежно від відсотка зміни обсягу реалізації продукції. Мета його складання – визначення показника «доповнення до нерозподіленого прибутку»;
- 3) коригування власного капіталу у проектованому балансі на величину «доповнення до нерозподіленого прибутку». Інші статті балансу можуть прогнозуватися індивідуально або залежно від зміни обсягів реалізації;
- 4) розрахунок показника «додатково необхідні фонди» та розподіл його величини за статтями балансу.

У фінансовому прогнозуванні найбільш поширеними є такі методи розрахунку прогнозних показників: прогнозування обсягу продажу (реалізації), прогнозування доходів і витрат, метод відсотка від продажу, прогнозування балансу активів і пасивів підприємства, Метод розрахунку критичної маси продажу табл. 3.3.

Таблиця 3.3.

**Методи прогнозування консолідованої фінансової звітності
взаємопов'язаних суб'єктів господарювання**

Методи	Характеристика
1	2
1.Прогнозування обсягу продажу (реалізації).	Для розрахунку значень прогнозних показників дають оцінку прогнозу обсягів продажу конкретних видів продукції та прогнозних цін на ці товари з використанням трендових значень цих показників за минулий період (5-10 років) та з врахуванням експертних оцінок за даними зміни ринкової ситуації.
2.Прогнозування доходів і витрат.	При застосуванні даного методу основі визначаються доходи та витрати операційної діяльності. Суми надзвичайних доходів і витрат не плануються.
Метод відсотка від продажу	Передбачає визначення кожної статті фінансового плану прогнозу, виходячи з її базової величини, що коригується на зміну обсягу продажу у відсотках до попереднього періоду.
Прогнозування балансу активів і пасивів підприємства.	Вихідним аналітичні докази та аргументації, що стосуються обґрунтування обсягу і структури активів для реалізації мети підприємства та для досягнення його стратегічних цілей. Визначають джерела їх покриття за рахунок власного і залученого капіталу. В протилежному випадку визначають потребу у зовнішньому фінансуванні.
Метод розрахунку критичної маси продажу	Передбачає визначення параметрів беззбиткової діяльності. Критична маса продажу характеризує її гранично мінімальний обсяг, який забезпечує підприємству беззбиткове виробництво та збут. Чим більша маса продажу відносно до критичної, тим більше прибутку з цього отримує підприємство. При цьому головна орієнтація на мінімізацію критичного обсягу продажу продукції, що гарантуватиме більшу стабільність при зміні кон'юнктури товарного ринку та при конверсії виробництва

Складено за матеріалами [65].

Найбільш економічно доцільним методом прогнозування фінансової звітності при складанні звіту про фінансової результати є метод відсотка від продажу [9].

При прогнозуванні показників консолідованої фінансової звітності є ряд проблемних моментів, що не дозволяють провести аналогію з прогнозуванням фінансової звітності простого підприємства. Насамперед це зумовлено тим, що

- показники консолідованої фінансової звітності є результатом узагальнення даних по декільком підприємствам,
- консолідовані підприємства мають різний рівень інтеграції діяльності при виготовленні основного продукту групи,
- взаємопов'язані суб'єкти господарювання можуть належати до різних галузей промисловості,
- взаємопов'язані суб'єкти господарювання мають різну кількість внутрішньогрупових операцій.

За таких обставин доцільном є використання двох підходів до організаційного моменту процесу прогнозування:

1) “згори - вниз” - материнське підприємство складає прогнозовану фінансову звітність, та загальний фінансовий план по всій групі; доцільно використовувати з невеликою кількістю тісно пов'язаних між собою виробничим циклом підприємств, з жорстким централізованим управлінням. Тобто прийняття рішення материнським підприємством напряму позначиться на діяльності інших підприємств групи.

2) “знизу - вгору” – кожен учасник групи взаємопов'язаних суб'єктів складає прогнозовану фінансову звітність окремо, при цьому материнське підприємство здійснює керівництво цим процесом, та консолідує результати поданих звітів. Перевагою такого прогнозування є мотивація спеціалістів окремих підприємств для досягнення цілей, враховуючи специфіку діяльності. Актуальним такий підхід коли взаємопов'язані суб'єкти

господарювання належать до різних галузей промисловості, відносній виробничій незалежності та економічній свободі від материнського підприємства. Недоліком підходу “знизу – вгору” є те, що на всіх взаємопов’язаних підприємствах потрібно впровадити єдину методику прогнозування та врахувати процес елімінування внутрішньогрупових операцій.

Отже, при прогнозуванні показників консолідованої фінансової звітності необхідно:

- визначитися з периметром консолідації, так як ймовірно, що група підприємств складається з підприємств різних галузей, непов’язаних єдиним виробничим циклом, в такому випадку необхідно змінювати периметр консолідації.

- впевнитися у достовірності розрахункових методів доходів, витрат та показників балансу, що використовуються для прогнозування та планування;

- виокремити перелік показників, що підлягають прогнозуванню;

- довести дату подання прогнозованих фінансових звітів,

- подати інформацію про проведення внутрішньогрупових операцій.

- з метою спрощення та пришвидшення здійснення процедури прогнозування показників консолідованої фінансової звітності доцільно уніфікувати форми внутрішньогрупової звітності.

Отже, при прогнозуванні показників консолідованої фінансової звітності повторення методів прогнозування простої фінансової звітності є більшою мірою неприйнятним через організаційні та виробничі особливості.

Висновки до 3 розділу

В ході проведеного дослідження аналізу консолідованої фінансової з метою прийняття управлінських рішень було зроблено наступні висновки:

1.Знання методів та підходів, що застосовуються при складанні консолідованої звітності, дає змогу зрозуміти природу їх впливу на зміну

початкових показників фінансової звітності материнського підприємства, складеної за різними методами.

Аналізування консолідованої фінансової звітності з використанням показників первинних фінансових звітів взаємопов'язаних суб'єктів господарювання, доцільно розподілити на два етапи: організаційний - експрес-аналіз звітності та деталізований аналіз за сегментами. Обрання того чи іншого напрямку деталізованого аналізу пов'язане з потребами конкретного користувача та типом рішення, яке приймається.

2. При здійсненні експрес-аналізу бухгалтерського балансу підприємства зовнішнім користувачем важливою є інформація про:

- структуру капіталу (аспект фінансування);
- структуру майна для отримання інформації про кредитоспроможність (аспект інвестування);
- взаємозв'язок структури капіталу і майна, що характеризуватиме платоспроможність підприємства.

3. При аналізуванні консолідованої фінансової звітності проводять:

аналіз ефективності інвестицій та характеру дивідендної політики в групі. Дає відповідь на питання, чи ефективними є інвестиції материнського підприємства в капітал учасників групи;

аналіз фінансових результатів та прибутковості діяльності консолідованої групи в цілому та окремих залежних підприємств зокрема;

аналіз впливу порядку обліку гудвілу на фінансові результати та фінансовий стан консолідованої групи;

аналіз трансферного ціноутворення на підприємствах групи, для запобігання зниження прибутку підприємств, у разі володіння часткою меншості.

Використання специфічних показників (коефіцієнтів) аналізування дозволить обгрунтовано приймати управлінські рішення та більш ефективно досягати поставленої мети.

4. Прогнозування показників консолідованої фінансової звітності є невід'ємним елементом використання консолідованої фінансової звітності при прийнятті управлінських рішень. Найбільше у прогнозованій звітності зацікавлені внутрішні користувачі. Особливістю прогнозування показників консолідованої фінансової звітності є неприйнятність простого повторення алгоритмів існуючих методів прогнозування фінансової звітності. Для вирішення даної проблеми може бути використаний підхід, в основу якого покладене так зване низхідне прогнозування: складання прогнозованої первинної фінансової звітності кожним учасником групи та подальша її консолідація материнським підприємством. Такий підхід дозволяє отримати прогнозовану звітність, що задовольняє вимоги користувачів при обґрунтуванні та прийнятті управлінських рішень.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження теоретичних підходів, організаційних, та методичних основ формування консолідованої фінансової а також проведення аналізу і прогнозування показників консолідованої фінансової звітності дозволяє зробити наступні висновки:

1. Економічними передумовами складання консолідованої фінансової звітності є інтеграційні процеси в економіці України. Даний вид фінансової звітності є самостійним та відмінним від зведеної фінансової звітності, адже має свою мету, користувачів, процедури складання, суб'єктний склад, історію виникнення, існують різні концептуальні підходи та методи складання консолідованої фінансової звітності.

2. Інформація консолідованої фінансової звітності на окремих підприємствах практично не використовується в управлінні групою. Більше того, багато керівників підприємств в Україні не вбачають необхідності складання такої звітності через трудомісткість та нерозуміння/неможливість використання такої інформації при прийнятті стратегічних рішень.

3. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” та інші законодавчо-нормативні документи, що врегульовують питання складання консолідованої фінансової звітності, розглядають суб'єкти консолідованої фінансової звітності тільки як материнське та дочірні підприємства. Це призводить до того, що фінансову звітність, складену за методом участі в капіталі, неможливо віднести ні до первинної, ні до зведеної, ні до консолідованої. Нема пояснень того, яким чином утворюються показники такої звітності, що призводить до ототожнення консолідованої та зведеної фінансової звітності.

4. В західній практиці існують два підходи до складання консолідованої фінансової звітності - підхід з точки зору материнського підприємства (теорія інтересів) та підхід з точки зору єдиної економічної одиниці (теорія єдності). На сьогодні в МСФЗ домінує останній підхід, в той час, як у вітчизняних П(С)БО переважає підхід з точки зору материнського підприємства. Тому

запропоновано відобразити частку меншості в консолідованому балансі у складі власного капіталу, в консолідованому звіті про фінансові результати як частину чистого прибутку. Такі зміни спрямовані на гармонізацію облікових стандартів.

5. Облікова політика підприємства є чи не основним інструментом організації облікового процесу на підприємстві. Тому врахування підготовчих та виконавчих етапів облікової політики дозволяє розробити (забезпечити) єдиний підхід до формування показників звітності в межах групи підприємств, що в результаті створює умови для підвищення достовірності показників консолідованої фінансової звітності.

6. Організація складання консолідованої фінансової звітності має передбачати підготовчий та виконавчий етап. На підготовчому етапі повинно відбуватися визначення периметру консолідації та способу збирання інформації про внутрішньогрупові операції, впровадження єдиної облікової політики в групі. Пропонується створити належне методичне забезпечення складання консолідованої фінансової звітності, яке б визначило спосіб отримання інформації про результати внутрішньогрупових операцій та підвищило довіру користувачів до неї.

7. Вивчення змісту внутрішньогрупових операцій дозволило встановити необхідність особливого їх врахування в консолідованій фінансовій звітності. Для отримання достовірних показників діяльності об'єднання (групи) запропоновано використовувати при складанні фінансової звітності спеціальні форми внутрішньогрупової звітності, що повинні спростити процедури контролю достовірності даних, а також самі процедури консолідації, при цьому забезпечивши достовірність первинних даних, системність, взаємозв'язок і відповідність елементів консолідованих фінансових звітів.

8. Дослідження обліку фінансових інвестицій використовуючи метод участі в капіталі дає можливість висновувати недоліки облікового відображення операцій між інвестором та асоційованим підприємством.

9. Знання методів та підходів, що застосовуються при складанні консолідованої звітності, дає змогу зрозуміти природу їх впливу на зміну початкових показників фінансової звітності материнського підприємства, складеної за різними методами.

Аналізування консолідованої фінансової звітності з використанням показників первинних фінансових звітів взаємопов'язаних суб'єктів господарювання, доцільно розподілити на два етапи: організаційний - експрес-аналіз звітності та деталізований аналіз за сегментами. Обрання того чи іншого напрямку деталізованого аналізу пов'язане з потребами конкретного користувача та типом рішення, яке приймається.

10. При здійсненні експрес-аналізу бухгалтерського балансу підприємства зовнішнім користувачем важливою є інформація про:

- структуру капіталу (аспект фінансування);
- структуру майна для отримання інформації про кредитоспроможність (аспект інвестування);
- взаємозв'язок структури капіталу і майна, що характеризуватиме платоспроможність підприємства.

11. При аналізуванні консолідованої фінансової звітності проводять:

- аналіз ефективності інвестицій та характеру дивідендної політики в групі. Дає відповідь на питання, чи ефективними є інвестиції материнського підприємства в капітал учасників групи;

-аналіз фінансових результатів та прибутковості діяльності консолідованої групи в цілому та окремих залежних підприємств зокрема;

-аналіз впливу порядку обліку гудвілу на фінансові результати та фінансовий стан консолідованої групи;

- аналіз трансферного ціноутворення на підприємствах групи, для запобігання зниження прибутку підприємств, у разі володіння часткою меншості.

Використання специфічних показників (коефіцієнтів) аналізування дозволить обгрунтовано приймати управлінські рішення та більш ефективніше досягати поставленої мети.

12. Прогнозування показників консолідованої фінансової звітності є невід'ємним елементом використання консолідованої фінансової звітності при прийнятті управлінських рішень. Найбільше у прогнозованій звітності зацікавлені внутрішні користувачі. Особливістю прогнозування показників консолідованої фінансової звітності є неприйнятність простого повторення алгоритмів існуючих методів прогнозування фінансової звітності. Для вирішення даної проблеми може бути використаний підхід, в основу якого покладене так зване низхідне прогнозування: складання прогнозованої первинної фінансової звітності кожним учасником групи та подальша її консолідація материнським підприємством. Такий підхід дозволяє отримати прогнозовану звітність, що задовольняє вимоги користувачів при обгрунтуванні та прийнятті управлінських рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александэр Д. Международные стандарты финансовой отчетности: от теории к практике / Пер. с англ. – М.: Вершина, 2005. – 888 с.
2. Аткинсон Э., Банкир Р., Каплан Р., Янг М. Управленческий учет / Пер. с англ. – М.: Издательский дом “Вильямс”, 2005. – 874 с.
3. Бернстайн Л.А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация / Пер. с англ. под научн. ред. И.И. Елисеева. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 624 с.
4. Біла О.Г. Фінансове планування та прогнозування. Навчальний посібник. – Львів: Компакт – ЛВ, 2005. – 312 с.
5. Білуха М.Т. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. – К.: 2000. – 692 с.
6. 1. Брігхем Є. Основи фінансового менеджменту / Є. Брігхем ; пер з англ. – К. : Молодь, 1997. – 1000 с.1.
7. Боди З., Мертон Р. Финансы / Пер. с англ. – М.: Издательский дом “Вильямс”, 2005. – 592 с.
8. Бутинець Ф.Ф. Організація бухгалтерського обліку: [підручник для студентів спеціальності 7.050106 “Облік і аудит” вищих навчальних закладів] / Ф.Ф. Бутинець, О.П. Войналович, І.Л. Томашевська / За редакцією д.е.н., проф., Заслуженого діяча науки і техніки України Ф.Ф. Бутиця. – 4-е вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП “Рута”, 2006. – 528 с.
9. Бригхэм Ю., Гапенски Л. Финансовый менеджмент. Полный курс. В 2х т. / Пер. с англ. – СПб: Экономическая школа, 1997. – Т. 2.– 669 с.
10. Бутенко В. Дочки-матері: подаємо консолідовану звітність // Дебет-кредит. – 2006. - № 7. – С. 24-31.
11. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 640 с.
12. Бухгалтерский учет в зарубежных странах: учеб./ Я.В. Соколов, Ф.Ф. Бутинец, Л.Л. Горецкая, Д.А. Панков; отв. ред. Ф.Ф. Бутинец. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. – 664 с.

13. Бухгалтерский учет: учебник. / под ред. Я.В. Соколова. – 2-е изд., пераб. и доп. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. – 776 с.
14. Г.М.Воляник. Проблеми стандартизації консолідованої фінансової звітності.[Електронний ресурс] // Режим доступу:http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/prvse/2010_4/4.pdf.
15. Вакуленко Т.Г., Фомина Л.Ф. Анализ бухгалтерской (финансовой) отчетности для принятия управленческих решений. – СПб.: “Издательский дом Герда”, 2001. – 288с.
16. Васильев Д., Чалый И. Дочки-матери украинского бухучета (учет внутригрупповых хозяйственных операций). – Бухгалтерия. – 2001. – № 9. – С. 77 -82.
17. Васильев Д., Чалий І. Дочки-матері українського бухобліку (облік внутрішньогрупових господарських операцій). – Бухгалтерія. – 2001. – № 10. – С. 42-47.
18. Вахрушина М.А., Мельникова Л.А., Пласкова Н.С. Международные стандарты учета и финансовой отчетности: Учеб. пособие / Под. ред. М.А. Вахрушиной. – М.: Вузовский учебник, 2005. – 320 с.
19. Велш Г. А., Шорт Д. Г. Основы фінансового обліку: Підручник / Пер. за англ. О. Мініна. – К.: Основи, 1999. – 944 с.
20. Венди М. Использование и интерпретация финансовой отчетности / Пер. с англ. О.В. Теплых. – Д.: Баланс Бизнес Букс, 2006. – 528 с.
21. Войтенко Т. Спільна діяльність у бухгалтерських проводках // Податки та бухгалтерський облік. – 2004. – № 95 (757). – С. 28-43.
22. Герасименко О.С. Методика складання консолідованої фінансової звітності та аналіз ефективності діяльності дочірніх підприємств: Автореф. дис. ...кандидата економічних наук / Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. – К., 2007. – 35 с.
23. Герасименко О.С., Бурський М.А. Особливості фінансового аналізу консолідованої фінансової звітності // Вісник Національного університету

водного господарства та природокористування. – 2006. – № 3(35). – С. 159-167.

24. Гурська О.М. Консолідована та зведена фінансова звітність груп підприємств. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/12683/1/15_77-86_Vis721menegment.pdf.

25. Войналович О.П. Організація бухгалтерського обліку: теоретико-методичні засади: дис. . кандидата екон. наук: 08.06.04 / О.П. Войналович. – Київ, 2006. – 189 с., с. 10.

26. Голов С. Облік спільної діяльності за МСБО // Бухгалтерський облік і аудит. – 2000. – № 8. – С. 40-49.

27. Голов С.Ф., Костюченко В. М., Кравченко І. Ю., Ямборко Г. А. Фінансовий облік: Підручник. – К.: Лібра, 2005. – 976 с.

28. Гриньков Д. Поглощение из банка [Електронний ресурс] / Д. Гриньков // Бізнес. — 2008. — № 5. — С. 63–65. — Режим доступу : <http://www.business.ua/i784/a24141/>. 6, с. 5.

29. Голов С.Ф., Костюченко В.М. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами. Практичний посібник. – К.: Лібра, 2004. – 880 с.

30. Головка І. Методи статистичного аналізу консолідованої фінансової звітності // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Економіка. – Випуск 75-76. – 2005. – С. 55-58.

31. Гарасим П.М., Приймак С.В. Особливості методології та організації звітних процесів українських підприємств в контексті МСФЗ. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ekfor/2013_1/44.pdf.

32. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-іv. 6. Про підприємства в Україні: Закон України від 27.03.93 № 882-ХІІ.

33. Грачова Р. Є. Практичне балансознавство. – К.: Галицькі контракти, 2003. – 268 с.

34. Грюнинг Х., Коэн М. Международные стандарты финансовой отчетности. – М.: Издательство “Весь Мир”, 2004. – 336 с.
35. Добровський В. Фінансові інвестиції: коментар до П(С)БО 12 // Бухгалтерський облік і аудит. – 2000. – № 6.– С. 8-12.
36. Донцова Л.В., Никифорова Н.А. Анализ финансовой отчетности. Учебник. – 3-е изд. – М.: Издательство “Дело и Сервис”, 2005. – 368 с.
37. Житний П.Є.Визначення впливу зовнішніх чинників на формування облікової політики / П.Є. Житний // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – № 2. – С. 19-25.
38. Житний П.Є. Облікова політика в умовах розвитку фінансово-промислових систем: методологія та організація: монографія / П.Є. Житний. –Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2007. – 352 с.
39. Житний П.Є.Особливості формування облікової політики фінансово-промислових систем: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [“Обліково-аналітичні системи: глобальний і національний аспекти”], (м. Полтава, 16-17 травня 2006 р.) / П.Є. Житний. – П.: РВЦ ПУСКУ, 2006. – Ч. 1. – 296 с. –С. 208-210.
40. Житний П.Є. Формування облікової політики підприємства в сучасних умовах господарювання: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції [“Роль і місце бухгалтерського обліку, контролю й аналізу в розвитку економічної науки та практики”], (м. Київ, 14 травня 2010 р.) / П.Є. Житний. – К.: КНЕУ, 2010. – 568 с. – С. 47-49.]
41. Звітність підприємств. Навчальний посібник. / За ред. професора Вериги Ю.А. – К.: Центр начальної літератури, 2005. – 656 с.
42. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України № 291 від 30.11.1999, зі змінами та доповненнями. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.

43. Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України: Постанова Правління Національного банку України від 07.12.2004 № 598. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/ma-in.cgi?nreg=z1660-04>.
44. Костюченко В.М. Облікова політика юридичної особи та її дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці / В.М. Костюченко // Фінанси, облік і аудит: Зб. наук. праць. Спец. вип. / Відп. ред. В.Г. Лінник. – К.: КНЕУ, 2006. – С. 220-226.
45. Ковалев В.В. Введение в финансовый менеджмент. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 768 с.
46. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 560 с.
47. Колпаков В.М. Теория и практика принятия управленческих решений: Учеб. пособие. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: МАУП, 2004. – 504 с.
48. Кондраков Н.П. Бухгалтерский учет: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 592 с.
49. Коробко О. М. Бухгалтерська фінансова звітність: методологія складання і практика використання: Дис. ...канд. екон. наук: 08.06.04. – К., 2002. – 198 с.
50. Коршикова Р. Консолідована фінансова звітність // Бухгалтерський облік і аудит. – 2000. – № 7. – С. 28-40.
51. Коршикова Р. Об'єднання підприємств: сутність та методи відображення в обліку та звітності // Бухгалтерський облік і аудит. – 2000. – № 5. – С. 60-74.
52. Косач Н. Е. Правовое регулирование совместной хозяйственной деятельности: монография. – Донецк: Юго-Восток, 2003. – 182с.
53. Костюченко В. Метод економічної доданої вартості як інструмент оцінки та аналізу діяльності холдингу // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 4. – С. 19-23.

54. Костюченко В. Методичні підходи до консолідації звіту про рух грошових коштів групи // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 6. – С. 48-56
55. Костюченко В. М. Консолідована фінансова звітність: міжнародний досвід та практика України: навч. – практич. посіб. / В. М. Костюченко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 528 с.
56. Кужельний М.В., Калюга Є.В., Калюга О.В. Контроль фінансової звітності та правильності складання: Навчально-методичний посібник. / За ред. д.е.н., проф. М.В. Кужельного. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2001. – 240 с.
57. Кузьмінський А.М., Кузьмінський Ю.А. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. – К.: “Все про бухгалтерський облік”, 1999. – С.288.
58. Кушина Е. Метод участия в капитале: числовые примеры // Бухгалтерия. – 2001. – № 45/1. – С. 37-41.
59. Лень В.С. Управлінський облік: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2003. – 287 с.
60. Лозовицький С.П. Особливості організації системи бухгалтерського обліку у холдингових компаніях / С.П. Лозовицький // Вісник Львівської комерційної академії / Серія економічна. Випуск 16 - Львів: Львівська комерційна академія, 2004. – С. 229-232.
61. Лозовицький С.П. Особливості формування облікової політики в холдингових компаніях / С.П. Лозовицький // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. – Випуск 184. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. – С. 618-627.
62. Лучко М.Р. Консолідована фінансова звітність: теоретична концептуалізація побудови: монографія / М.Р.Лучко. – К.: Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, 2007. – 263 с.
63. Мошенський С.З. Економічний аналіз: підруч. [для студ. Економічних спеціальностей вищ. навч. закл.] / С.З. Мошенський, О.В. Олійник. – [2-ге вид.] – Житомир: ПП “Рута”, 2007. – 704 с. с. 158.

64. Матвеев А.А., Суйц В.П. Консолидированная финансовая отчетность: Методика и практика: Учебно-практическое пособие. – М.: ИД ФБК-ПРЕСС, 2001. – 176 с.
65. Мних Є. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Є. В. Мних, Н. С. Барабаш. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 412 с.
66. Мельник Г. Консолидация финансовой отчетности – как это делается. // Дебет-кредит. – 2002. – № 14. – С. 34-39.
67. Методические рекомендации по составлению и предоставлению сводной бухгалтерской отчетности: Приказ Министерства финансов Российской Федерации от 30.12.1996 № 112. – Режим доступа: www1.minfin.ru/com-mon/img/uploaded/library/no_date/2007/prikaz301296n112.pdf.
68. Міжнародні стандарти фінансової звітності / Перекл. з англ. за ред. С.Ф. Голова. – К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2005. – Т.2. – 1228 с.
69. Мних Є. В., Романеско О.А. Особливості організації системи аналізу фінансових ресурсів холдингових компаній в Україні // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – Івано-Франківськ, 2006. – Вип.2. – С.187-191.
70. Нападовська Л. Оцінка діяльності центрів відповідальності і трансфертне ціноутворення: пропозиції та зарубіжний досвід // Економіка. Фінанси. Право. – 2000. – Вип. 1. – С. 8-10.
71. Олійник Л.Ш. Внутрішньогрупова звітність об'єднань підприємств як елемент організаційно-методологічного аспекту консолідації фінансової звітності // Стан і проблеми трансформації фінансів та економіки регіонів у перехідний період. – 2004. – С.364-368.
72. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
73. Онищенко В.П. Методика та організація консолідованої фінансової звітності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец.

- 08.00.09 “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит” / В.П. Онищенко. – Київ, 2008. – 20 с.
74. Онищенко В. П. Методика та організація консолідованої фінансової звітності : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / В. П. Онищенко. – Київ, 2008. – 23 с.4.
75. Подольська В. О. Фінансовий аналіз : навч. посібник / В. О. Подольська О. В. Яріш. – К. : Цент навчальної літератури, 2007. – 488 с.10.
76. Плотников В.С., Шестакова В.В. Финансовый и управленческий учет в холдингах / Под. ред. д-ра екон. наук, проф. В.И. Бариленко. – М.: ИД ФБК-ПРЕСС, 2004. – 336 с.
77. Пилипенко О.І. Елементи облікової політики корпорацій / О.І. Пилипенко // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник праць. / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 2 (11). / Відп. ред. д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ЖДТУ, 2008. – С. 284-290.
78. Пилипенко О.І. Етапи формування єдиної облікової політики корпорації / О.І. Пилипенко // Вісник ЖДТУ / Економічні науки. – 2008. – №3 (45). – С. 169-175.
79. Пилипенко О.І. Моделювання облікової політики в системі корпоративного управління / О.І. Пилипенко // Вісник ЖДТУ / Економічні науки. – 2009. – №2 (48). – С. 104-110.].
80. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 “Баланс”: Наказ Міністерства фінансів України від 31.03.99 № 87. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0396-99>.
81. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 “Фінансові інвестиції”: Наказ Міністерства фінансів України від 26.04.2000 р. № 91. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0284-00>.

82. Порядок подання фінансової звітності: Постанова КМУ від 28 лютого 2000 р. № 419. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=419-2000-%EF>.
83. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999р. № 996, зі змінами та доповненнями. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>.
84. Райзберг Б.О. Управление экономикой. / Б.О.Райзберг, Р.А.Фатхутдинов – М. : Интел Синтез, 1999. – 787 с.3, с. 80.
85. Про затвердження Інструкції про консолідацію фінансової звітності банків України <http://www.uazakon.com/big/text1235/pg2.htm>
86. Нереалізовані прибутки та збитки від внутрішньогрупових операцій. [Електронний ресурс] // Режим доступу:<http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.7469.0>).
87. Пугачова М. В. Статистичний моніторинг функціонування груп підприємств / М. В. Пугачова, Л. О. Яценко // Моделювання та інформ. систем в економіці [Електронний ресурс] : зб. наук. праць / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана" ; відп. ред. В. К. Галіцин. – 2011. – Вип. 84. – С. 180–193.
88. Пучкова С.И. Бухгалтерская (финансовая) отчетность. Организации и консолидированные группы. Учебное пособие. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ИД ФБК-ПРЕСС, 2004. – 344 с.
89. Пушкар М.С. Фінансовий облік: Підручник. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 628 с.
90. Садовник О. В. Сучасні тенденції агрохолдингів в Україні / О. В. Садовник // Вісник СНАУ. — 2009. — № 4. — С. 10–14.
91. Семчук І.В. Особливості організації бухгалтерського обліку для складання консолідованої фінансової звітності: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. Частина 5 Економічні науки. [“Актуальні проблеми сучасних наук - 2009”], (м. Перемишль, Республіка Польща, 07-15

червня 2009 р.), / І.В. Семчук. –Przemysl: “Nauka i studia”, 2009. – 96 str. – Str. 17-19.

92. Семчук І. В. Консолідована фінансова звітність групи підприємств: організаційно-методичні засади формування і контролю.. автореф. дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / І. В. Семчук. – Житомир, 2010.

92. Семчук І. В. Формування консолідованої фінансової звітності з урахуванням облікової політики групи підприємств. [Електронний ресурс] // Режим

доступу:http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_gum/Vzhdtu_econ/2011_4/26.pdf

93. Сук П. Л. Формування облікової політики підприємства / П. Л. Сук // Теорія мікро-макроекономіки. — 2005. — № 19. — С. 21–24. 7, с. 22

94. Слепов Ю.В. Сводная бухгалтерская отчетность российских компаний. Ее виды и особенности // Интернет-издание “GAAP.RU”. – Режим доступу: <http://www.gaap.ru/biblio/rusbuh/005.asp>.

95. Принципи та процедури консолідації фінансових звітів. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://pidruchniki.ws/18580820/buhgalterskiy_oblik_ta_audit/printsipi_protседuri_konsolidatsiyi_finansovih_zvitiv.

96. Національний банк України. Консолідована фінансова звітність за 2011р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=112357>

97. Сопко В.В., Сопко О.В. Бухгалтерський облік: основи теорії та концептуальні засади побудови: Навчально-метод. посібник. – К. : Товариство "Знання" України, 2002. – 231с.

98. Уманців Г. В. Організаційно-методологічні аспекти обліку та звітності в об'єднаннях підприємств: Автореф. дис. ...канд. екон. наук / Київський держ. торговельно-економічний ун-т. – К., 1999. – 21 с.

99. Уманців Г.В. Холдингові компанії та промислово-фінансові групи у сучасній економіці. – К. : Альтерпрес, 2002. – 430 с.

100. Финансовый менеджмент: Учебник для вузов / Под ред. акад. Г.Б. Поляка. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – 527 с.
101. Хорнгрен Ч., Фостер Дж., Датар Ш. Управленческий учет, 10-е изд. / Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2005. – 1008 с.
102. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р., № 435-IV, зі змінами та доповненнями. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>.
103. Швець В.Г., Сосновський К.Р. Актуальні проблеми відображення гудвілу та торгових марок у консолідованій фінансовій звітності // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Економіка. – 2005. – № 77. – С. 5-7
104. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2006 – 525 с.
105. Ціхановська О.М. Використання консолідованої фінансової звітності управлінні об'єднання підприємств. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/inek/2012_5/137.pdf.
106. Циган Р. М. Проблеми аналізу консолідованої фінансової звітності в умовах глобалізаційних процесів. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlca_ekon/2011_36/98.pdf.
107. Литвиненко Н.О. Накшкерська М.М. Вплив об'єктів організаційно-правових форм господарювання на організацію обліку внутрішніх розрахунків. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Management/2012_721/28.pdf.
108. Оцінка фінансової звітності як основа прийняття фінансових рішень. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.proces.biz/Fin/Book/I1/L10.htm>
109. Шнейдман Л. Основатель МСФО // Интернет-издание GAAP.RU. – Режим доступу: http://www.gaap.ru/news/gaap_ifrs/687/.
110. Delaney P.R., Epstein B.J., Adler J.R. Interpretation and application of Generally Accepted Accounting Principles. – N.Y.: Wiley, 1999. –1011 p.

111. Vernimmen P. Corporate Finance, Theory and European practice. – Milano: John Wiley & Sons Inc, 2005. – 1056 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Порівняльний аналіз МСФЗ та П(С)БО

Таблиця А.1

**Порівняльний аналіз відповідності П(С)БО 20 “Консолідована фінансова звітність”
МСБО 27 “Консолідовані та окремі фінансові звіти”***

Об’єкт порівняння	МСБО 27	П(С)БО 20
Критерії визнання контролю	<p>Відповідно до п. 13 контроль вважається наявним, якщо материнське підприємство володіє (прямо чи опосередковано) більш ніж половиною голосів суб’єкта господарювання. Контроль також визнається, якщо існує:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) право на понад половину голосів – згідно з угодою з іншими інвесторами; б) право керувати фінансовою та операційною політикою суб’єкта господарювання – згідно зі статутом або угодою; в) право призначати чи звільняти більшість членів ради директорів або еквівалентного керівного органу; або г) право віддавати більшість голосів на зборах ради директорів чи еквівалентного керівного органу. <p>Також пп. 14-15 наголошують на тому, що контроль може існувати у разі володіння потенційними правами голосу (коли сертифікати, опціони, інші цінні папери можуть бути обміняні на акції тощо).</p>	<p>П(С)БО 20 не містить критеріїв визнання контролю.</p> <p>Критерії наявності контролю містить тільки ст. 1 Закону України “Про захист прав економічної конкуренції” від 11 січня 2001 р. (дивись табл. В.2 додатку В).</p>
Загальна оцінка відповідності	<p>З урахуванням вимог ст. 1 Закону України “Про захист прав економічної конкуренції” в цілому критерії визнання контролю співпадають. Національне законодавство не врегульовує питання визнання контролю за наявності потенційних прав голосу.</p>	

Об'єкт порівняння	МСБО 27	П(С)БО 20
Перелік материнських компаній, що звільняються від складання і подання консолідованої фінансової звітності	<p>У п. 10 визначено умови звільнення материнського підприємства від подання консолідованих фінансових звітів:</p> <p>а) це материнське підприємство саме є дочірнім підприємством, що перебуває у повній або частковій власності іншого суб'єкта господарювання, а інші його власники не мають заперечень щодо цього рішення;</p> <p>б) боргові інструменти материнського підприємства або його інструменти власного капіталу не перебувають в обігу на відкритому ринку (на національній або іноземній біржі, у тому числі на місцевому та регіональному ринках);</p> <p>в) материнське підприємство не подавало раніше і не подає нині свої фінансові звіти до комісії з цінних паперів або до іншого регулюючого органу з метою випуску на відкритий ринок інструментів будь-якого класу;</p> <p>г) материнське підприємство, яке виступає кінцевим власником, або будь-яке материнське підприємство, яке є саме дочірнім підприємством, готує до оприлюднення консолідовані звіти відповідно до вимог МСФЗ.</p>	<p>Відповідно до п. 5 П(С)БО 20 материнське підприємство, яке є дочірнім іншого підприємства, не подає консолідовану фінансову звітність за наявності однієї з таких умов:</p> <p>а) якщо воно повністю належить іншому підприємству;</p> <p>б) згоди власників частки меншості.</p>
Загальна оцінка відповідності	В цілому положення відповідають. Проте національні стандарти не звільняють від вимоги складати консолідовану фінансову звітність, якщо акції, облігації чи інші фінансові інструменти підприємства не перебувають в обігу на відкритому ринку.	

Об'єкт порівняння	МСБО 27	П(С)БО 20
<p>Перелік дочірніх підприємств, показники фінансових звітів яких не включаються до консолідованої фінансової звітності</p>	<p>Згідно пп.16-20 дочірнє підприємство виключається з консолідації, коли очевидно, що:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) контроль є короткочасним, оскільки дочірнє підприємство було придбане й утримується винятково з наміром продажу протягом дванадцяти місяців з дати купівлі; б) керівництво дійсно шукає покупця. <p>Дочірнє підприємство не виключається тільки на тій підставі, що:</p> <ul style="list-style-type: none"> - інвестором виступає організація венчурного капіталу, взаємний фонд, траст чи подібний суб'єкт господарювання; - його діяльність відрізняється від діяльності інших суб'єктів господарювання в складі групи. <p>В остатньому разі надання релевантної інформації забезпечується консолідацією таких підприємств і розкриттям додаткової інформації в консолідованих фінансових звітах складених відповідно до МСБО 14 "Звітність за сегментами", що дозволяє виявити масштаби різних видів діяльності групи.</p>	<p>Згідно п. 7 П(С)БО 20 показники фінансової звітності дочірнього підприємства не включаються до консолідованої фінансової звітності, якщо:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) контроль дочірнього підприємства є тимчасовим, оскільки воно було придбане й утримується лише з метою його наступного продажу протягом короткострокового періоду; б) дочірнє підприємство здійснює діяльність в умовах, які обмежують його здатність передавати кошти материнському підприємству. Активи таких дочірніх підприємств відображаються як фінансові інвестиції відповідно до П(С)БО 12 "Фінансові інвестиції".
<p>Загальна оцінка відповідності</p>	<p>В цілому положення відповідають. Проте МСБО не звільняє від консолідації у ситуації, коли підприємство здійснює діяльність в умовах, які обмежують його здатність передавати кошти материнському підприємству.</p>	

Об'єкт порівняння	МСБО 27	П(С)БО 20
<p>Можливості відхилення від облікової політики, що застосовується при складанні консолідованої фінансової звітності</p>	<p>Згідно пп. 26-29 фінансові звіти материнського підприємства та всіх його дочірніх підприємств складають на ту саму звітну дату. Якщо звітні дати відрізняються, дочірнє підприємство спеціально готує звітність на ту саму дату, що і група, за винятком тих випадків, коли це неможливо.</p> <p>Якщо фінансові звіти дочірнього підприємства, що використовуються під час складання консолідованих фінансових звітів, було складено на іншу дату щодо фінансових звітів материнського підприємства, необхідно внести корективи відповідно до впливу істотних операцій чи інших подій, що відбулися між цими датами та датами фінансових звітів материнського підприємства. У будь-якому випадку різниця між датами звітів повинна не перевищувати 3 місяці.</p> <p>Консолідовані фінансові звіти слід складати на основі єдиної облікової політики для аналогічних операцій та інших подій у подібних умовах.</p> <p>Якщо член групи застосовує облікову політику, що відрізняється від прийнятої в консолідованих фінансових звітах для подібних операцій і подій за подібних обставин, у його фінансових звітах здійснюється відповідне коригування, що використовується під час складання консолідованих фінансових звітів.</p>	<p>Згідно пп. 8-9 П(С)БО 20 фінансова звітність материнського підприємства та його дочірніх підприємств, що використовується при складанні консолідованої фінансової звітності, складається за той самий звітний період і на ту саму дату балансу.</p> <p>Консолідовану фінансову звітність складають з фінансової звітності групи підприємств з використанням єдиної облікової політики для подібних операцій та інших подій за схожих обставин. Якщо при складанні консолідованої фінансової звітності неможливо застосувати єдину облікову політику, то про це повідомляється у примітках до консолідованої фінансової звітності.</p>
<p>Загальна оцінка відповідності</p>	<p>В цілому положення відповідають. Проте П(С)БО не містить ніяких вимог щодо проведення коригувань</p>	

Об'єкт порівняння	МСБО 27	П(С)БО 20
Визначення та відображення частки меншості в консолідованому балансі	Відповідно до п. 33 частка меншості повинна бути представлена в консолідованому балансі в межах статей капіталу, окремо від капіталу материнської компанії.	Згідно п. 13 П(С)БО 20 частка меншості відображається в консолідованому балансі окремо від зобов'язань та власного капіталу материнського підприємства у вписуваному рядку 385 "Частка меншості".
Загальна оцінка відповідності	Не відповідає. Частка меншості згідно П(С)БО не належить до власного капіталу, на відміну від вимог МСБО 27.	
Відображення частки меншості в консолідованому звіті про фінансові результати	Частка меншості в прибутку чи збитку дочірнього підприємства слід відображувати окремо, тобто фінансовий результат групи розподіляється на частку материнської компанії та частку меншості.	Згідно п. 13 П(С)БО 20 у консолідованому звіті про фінансові результати частка меншості у прибутку (збитку) відображається у вписуваному рядку 215 "Частка меншості" від'ємною величиною у дужках. А отже, фінансовий результат групи дорівнює фінансовому результату материнської компанії.
Загальна оцінка відповідності	Не відповідає. У П(С)БО частка меншості відображається, по-суті, як витрати, що зменшуються загальну величину фінансового результату.	

* складено матеріалами [110; 159]

Порівняльний аналіз відповідності П(С)БО 12 “Фінансові інвестиції” МСБО 28 “Облік інвестицій в асоційовані підприємства” *

Об’єкт порівняння	МСБО 28	П(С)БО 12
Умови застосування методу участі в капіталі	<p>Згідно пп. 6-7, якщо інвестор прямо чи опосередковано володіє більш ніж 20% капіталу інвестора, то це за відсутністю зворотних доказів є свідченням наявності суттєвого впливу.</p> <p>Наявність суттєвого впливу з боку інвестора засвідчується одним чи декількома з перерахованих нижче способів:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) представництво в раді директорів чи рівноправному органі управління об’єкта інвестиції; б) участь в процесі розробки політики, зокрема участь в процесі прийняття рішень, що стосуються дивідендів чи інших розподілів; в) великими операціями між інвестором та об’єктом інвестиції; г) обміном управлінським персоналом. 	<p>Згідно п. 3 свідченням суттєвого впливу, зокрема, можуть бути:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) володіння двадцятьма або більше відсотками акцій (статутного капіталу) підприємства; б) представництво в раді директорів або аналогічному керівному органі підприємства; в) участь у прийнятті рішень; г) взаємообмін управлінським персоналом;
Загальна оцінка відповідності	В цілому положення відповідають.	
Визначення спільного підприємства	<p>Спільно контрольований суб’єкт господарювання – спільне підприємство, яке передбачає створення корпорації, товариства або іншого суб’єкта господарювання, у якому кожен контрольний учасник має свою частку. Такий суб’єкт господарювання здійснює свою діяльність так само, як і інші суб’єкти господарювання, за винятком того, що контрактна угода між контролюючими учасниками встановлює спільний контроль за економічною діяльністю цього суб’єкта господарювання.</p>	<p>Спільне підприємство визначається як спільна діяльність зі створенням юридичної особи.</p>
Загальна оцінка відповідності	Визначення МСБО більш ширше	

Об'єкт порівняння	МСБО 28	П(С)БО 12
Умови звільнення від застосування методу участі в капіталі	<p>Умовами звільнення інвестора від застосування методу участі в капіталі:</p> <p>а) є ознаки того, що фінансові інвестиції придбані та утримуються виключно для продажу протягом дванадцяти місяців з дати придбання;</p> <p>б) існують ті умови, які передбачені МСБО 27 щодо звільнення материнської компанії від складання консолідованих фінансових звітів;</p> <p>в) може бути застосоване все нижченаведене: в ролі інвестора виступає дочірня організація та її власники попереджені та не заперечують проти незастосування методу участі в капіталі; акції, боргові цінні папери інвестора не беруть участь в обігу на відкритому ринку; підприємство інвестора складає консолідовану фінансову звітність</p>	<p>Умовами звільнення від застосування методу участі в капіталі є:</p> <p>а) фінансові інвестиції придбані та утримуються виключно для продажу протягом дванадцяти місяців з дати придбання;</p> <p>б) асоційоване або дочірнє підприємство ведуть діяльність в умовах, які обмежують його здатність передавати кошти інвестору протягом періоду, що перевищує дванадцять місяців.</p>
Загальна оцінка відповідності	В цілому положення відповідають. Проте П(С)БО не звільняє підприємство від застосування методу участі в капіталі, якщо його акції, боргові цінні папери не беруть участі в обігу на відкритому ринку.	
Визначення спільного контролю	Спільний контроль – це погоджений контрактом розподіл контролю за економічною діяльністю, який існує, лише якщо стратегічні фінансові та операційні рішення, пов'язані з діяльністю, потребують одностайної згоди сторін угоди про розподіл контролю (контролюючих учасників).	Спільний контроль – розподіл контролю за господарською діяльністю відповідно до угоди про ведення спільної діяльності.
Загальна оцінка відповідності	Визначення не відповідають один одному. В МСБО зазначається критерій наявності спільного контролю – одностайність прийняття рішень учасниками, про що не згадується в П(С)БО	

Об'єкт порівняння	МСБО 28	П(С)БО 12
Облік гудвілу	Згідно п. 23 гудвіл включається в балансову вартість інвестиції. Згідно п. 33 визначається знецінення інвестиції відповідно до МСБО 36 "Знецінення активів". Будь-яка сума збитку розподіляється та перш за все відносить до суми будь-якого залишкового гудвілу. Гудвіл визначається виходячи зі справедливої вартості чистих активів асоційованого підприємства.	Згідно п. 12 балансова вартість інвестицій в асоційоване підприємство зменшується (збільшується) на суму амортизації різниці між собівартістю фінансової інвестиції в асоційоване підприємство і часткою інвестора в балансовій вартості придбаних ідентифікованих активів і зобов'язань на дату придбання. Амортизація суми такої різниці здійснюється у порядку, визначеному Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 19 "Об'єднання підприємств".
Загальна оцінка відповідності	Не відповідає. За П(С)БО гудвіл визначається як різниця між ціною покупки та балансовою вартістю чистих активів, в той час, як за МСБО як різниця між ціною покупки та справедливою вартістю чистих активів. Амортизація гудвілу згідно МСБО уже замінена тестуванням на зменшення корисності активів, в той час як П(С)БО вимагає амортизувати гудвіл.	

Об'єкт порівняння	МСБО 28	П(С)БО 12
Облік часток групи	Згідно п. 21 частка групи в асоційованому підприємстві дорівнює сумі часток в цьому асоційованому підприємстві материнського підприємства та його дочірніх підприємств. Частки інших асоційованих підприємств групи при цьому ігноруються.	Не містить вимог з цього приводу
Загальна оцінка відповідності	Положення не відповідають.	
Облік операцій між інвестором та асоційованим підприємством	Згідно п. 22 прибутки та збитки, які виникають згідно операцій “знизу вгору” (upstream) та “згори вниз” (downstream) між інвестором (включаючи його консолідовані дочірні підприємства) та асоційованим підприємством, визнається у фінансовій звітності інвестора тільки в сумі, що не відноситься до частки участі інвестора в асоційованому підприємстві. Прикладом операції “знизу вгору” є передача активів від асоційованої організації інвестору. Прикладом операції “згори вниз” є передача активів від інвестора до асоційованого підприємства. Частка інвестора в прибутках та збитках асоційованого підприємства, що виникає при цьому елімінується.	Згідно пп. 13-14 містить схожі вимоги, але вимагає суму прибутку (збитку) від внеску або продажу включати до складу доходів (витрат) майбутніх періодів з визнанням їх прибутком (збитком) інвестора лише після продажу спільним, асоційованим підприємством цього активу іншим особам або в періодах амортизації одержаних чи придбаних необоротних активів.
Загальна оцінка відповідності	В цілому положення відповідають	

Об'єкт порівняння	МСБО 28	П(С)БО 12
Облікова політика	У пп. 26-27 міститься вимоги щодо застосування єдиної облікової політики у інвестора та асоційованого підприємства щодо подібних операцій. У разі неможливості необхідно проводити коригування. Згідно п. 24 при застосуванні методу участі в капіталі інвестор застосовує останню фінансову звітність асоційованого підприємства.	Стандарт не містить таких вимог
Загальна оцінка відповідності	Положення не відповідають.	
Ситуація досягнення балансової вартості інвестиції нульового значення	Згідно п. 30 у разі досягнення частки інвестора у капіталі асоційованого підприємства до нуля інвестиції нульового значення, додаткові збитки та зобов'язання визнаються тільки у тій мірі, у якій інвестор прийняв на себе зобов'язання платежі від імені асоційованого підприємства. Якщо після цього у асоційованого підприємства з'являються прибутки, то інвестор відновлює визнання своєї долі у прибутках тільки після того, як частка у прибутках зрівняється з часткою невизнаних збитків.	Згідно п. 12 зменшення балансової вартості фінансових інвестицій відображається в бухгалтерському обліку тільки на суму, що не призводить до від'ємного значення вартості фінансових інвестицій. Потім фінансова інвестиція відображається за нульовою вартістю.
Загальна оцінка відповідності	В цілому положення відповідають	

* складено автором за матеріалами [110; 156]

Порівняльний аналіз відповідності П(С)БО 19 “Об’єднання підприємства” і П(С)БО 20 “Консолідована фінансова звітність” МСФЗ 3 “Об’єднання бізнесу”

Об’єкт порівняння	МСФЗ 3	П(С)БО 19, П(С)БО 20
Визначення основних термінів	<p>Гудвіл - це майбутні економічні вигоди, що виникають від активів, які не підлягають окремій ідентифікації і визнаються окремо.</p> <p>При визнанні гудвілу визначаються непередбачені зобов’язання, а також нематеріальні активи, які можна ідентифікувати.</p>	<p>Гудвіл - перевищення вартості придбання над часткою покупця у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів та зобов’язань на дату придбання.</p> <p>Поняття непередбачуваного зобов’язання при об’єднанні відсутнє.</p>
Загальна оцінка відповідності	<p>Положення не відповідають. Визначення гудвілу, яке дається в П(С)БО передбачає визнання гудвілу в балансі тільки до тих пір, поки він приносить економічні вигоди. Перед визнанням гудвіл може бути зменшений на вартість нематеріальних активів, які були ідентифіковані. Оцінка гудвіл за П(С)БО інша.</p>	
Метод об’єднання	<p align="center">Дозволений лише метод придбання (purchasemethod)</p>	<p>Використовують два різні метод обліку в залежності від того, як класифікується операція об’єднання підприємств – як придбання чи як злиття.</p>
Загальна оцінка відповідності	<p align="center">Положення не відповідають.</p>	

Об'єкт порівняння	МСФЗ 3	П(С)БО 19, П(С)БО 20
Визначення покупця	Згідно п. 17 покупець має бути визначений при будь-яких об'єднаннях бізнесу. В ролі покупця виступає об'єднуючий суб'єкт господарювання, який отримує контроль над іншими суб'єктами господарювання чи бізнесами. У пп. 20-23 містяться критерії визнання покупця.	При злитті підприємств жодна зі сторін не може бути визначена як покупець.
Загальна оцінка відповідності	Положення не відповідають.	
Оцінка придбаних активів і зобов'язань	Справедлива вартість на дату придбання. Визнаються нематеріальні активи та непередбачені зобов'язання. Актив вважають ідентифікованим нематеріальним активом, коли він виникає від контрактних чи інших юридичних прав або є віддільним, тобто таким, що підлягає відокремленню від підприємства і його можна продати, передати, орендувати чи обміняти окремо або разом з іншим активом чи зобов'язанням, передбачених контрактом. МСФЗ містить перелік нематеріальних активів, визнання яких передбачається окремо від гудвілу.	Згідно п. 8 придбані покупцем ідентифіковані активи та зобов'язання визнаються окремо на дату придбання та відображаються за їх справедливою вартістю. Поняття "ідентифіковані активи та зобов'язання" включає в себе нематеріальні активи. Про непередбачувані зобов'язання в стандарті не згадується.
Загальна оцінка відповідності	В цілому положення відповідають.	

Об'єкт порівняння	МСФЗ 3	П(С)БО 19, П(С)БО 20
Гудвіл	<p>Гудвіл визнається на дату придбання. Спершу гудвіл оцінюється за його собівартістю, тобто за сумою на яку вартість об'єднання підприємств перевищує частку покупця в чистій справедливій вартості ідентифікованих активів, зобов'язань та непередбачених зобов'язань. Якщо ідентифіковані активи, зобов'язання та непередбачувані зобов'язання не відповідають критеріям їх визнання, то вони включаються до вартості гудвілу, тому що гудвіл оцінюється як залишкова вартість об'єднання підприємств після визнання ідентифікованих активів, зобов'язань та непередбачуваних зобов'язань підприємства, яке придбається. Амортизація не нараховується. Відбувається тестування на зменшення корисності не менше одного разу на рік у відповідності з МСБО 36 "Знецінення активів"</p>	<p>Згідно п. 10 -12 первісна (балансова) вартість гудвілу зменшується щомісячним рівномірним нарахуванням амортизації протягом строку корисного його використання, але не більше 20 років.</p> <p>Строк корисного використання гудвілу визначається з урахуванням:</p> <p>а) прогнозованого строку діяльності підприємства; б) нормативно-правових актів або контрактів, що впливають на строк корисного використання; в) зміни попиту на продукцію (роботи, послуги) підприємства тощо.</p> <p>Якщо гудвіл на кінець року не відповідає ознакам активу, то він списується з включенням залишкової вартості до витрат.</p>
Загальна оцінка відповідності	Положення не відповідають. МСФЗ уже не містить вимоги амортизувати гудвіл.	

Об'єкт порівняння	МСФЗ 3	П(С)БО 19, П(С)БО 20
Негативний гудвіл	Невідкладне визнання в звіті про прибутки та збитки. Перед цим необхідно провести повторне визначення справедливої вартості чистих активів з метою уникнення помилки.	Згідно п. 13, якщо діяльність придбаного підприємства прогнозується із обчислюваними збитками в майбутньому, то вартість негативного гудвілу визнається доходом рівномірно протягом періоду утворення таких збитків. Якщо діяльність придбаного підприємства прогнозується у майбутньому без збитків, то вартість негативного гудвілу визнається доходом: а) у сумі, що не перевищує справедливої вартості придбаних немонетарних активів, - рівномірно протягом строку корисного використання (амортизації) придбаних необоротних активів, що залишився; б) у сумі, що перевищує справедливую вартість придбаних немонетарних активів, - у періоді придбання.
Загальна оцінка відповідності	Положення не відповідають. МСФЗ уже не містить вимоги амортизувати негативний гудвіл.	

Об'єкт порівняння	МСФЗ 3	П(С)БО 19, П(С)БО 20
Частка меншості	Частка меншості знаходиться виходячи зі справедливої вартості ідентифікованих активів, зобов'язань і непередбачених зобов'язань.	Згідно п. 12 П(С)БО 20 частка меншості визначається як добуток відсотку голосів, які не належать материнському підприємству, відповідно до власного капіталу та чистого прибутку (збитку) дочірніх підприємств, зменшеного (збільшеного) на суму нереалізованого прибутку (збитку) від внутрішньогрупових операцій.
Загальна оцінка відповідності	Положення не відповідають. Згідно МСФЗ частка меншості визначається згідно справедливої вартості чистих активів.	

* складено за матеріалами [110, 158; 159].